

£ 220.

600. R. 8
2

MISCELLANEA QUÆDAM
ERUDITÆ
ANTIQUITATIS

QUÆ AD
Borealem *Britanniæ* majoris
Partem pertinent;

IN QUIBUS
Loci quidam Historicorum *Roma-*
norum, variaque Monu-
menta antiqua
illustrantur.

Sibbald K

Curâ ROBERTI SIBBALDI M. D. Equitis aurati.

EDINBURGI

Impensis Authoris excudebat M. *Andreas Symson*. Anno 1710.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1215 Broadway New York City

Acquired from the

Library of the City of New York

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

1897

PRÆFATIO

A D

LECTOREM

D*Eclaratio Antiquorum Monumentorum, Lector Benevole, quibus veteres, sui temporis Religionem, Historiam politicam, aliasque Artes & Scientias propagare studuerunt egregii usus est, cum ad Historicorum Veterum intelligentiam, tum ad ipsarum Artium Scientiarumq; perfectionem. Opera pretium ergo, me facturum censui, si eruta quædam apud nos curiosa monumenta; & Locos quosdam in Historia Romana occurrentes, explicare conarer, maxime qui ritus, & mores majorum Nostrorum, & res a Romanis in hac plaga Britannix gestas exponerent. Habes igitur, Lector Benevole, quædam hujusmodi, cum commentariis, tum iconibus illustrata: tuum erit, quæ in tuum commodum afferimus, boni consulere. Vale,*

PRÆFATIO

A D

LECTOREM

Quod si quis hanc præfationem legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

hanc, sed etiam illam, quæ sequitur, legens, non solum

MISCELLANEA

Eruditæ Antiquitatis.

Sectio Prima.

Commentarius in Cap. 25um Cor. Taciti Agricola.

TEXTUS

CÆTERUM æstate qua Sextum Officii annum inchoabat, amplas Civitates trans Bodotriam sitas, quia motus Universalium ultra Gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur, prius classe exploravit: quæ ab Agricola primum assumpta in partem virium, sequebatur egregia specie, cum simul terra, simul Mari Bellum impelleretur: ac sæpe iisdem castris Pedes Equestres & nauticus Miles mixti copiis & Letitia, sua quisque facta, suos casus attollerent: ac modo Sylvarum & Montium profunda, modo Tempestatum ac Fluctuum adversa, hinc Terra & Hostis, hinc vitæ Oceanus, militari jactantia compararentur. Britannos quoque, ut ex captivis audiebatur, visa classis obstupefaciebat, tanquam aperto Maris sui Secreto ultimum victis perfugium clauderetur.

Ad manus & Arma conversi Caledoniam Incolentes Populi, paratu magno, majore fama, uti mos est de ignotis, Oppugnasse ultro, castella adorti, metum ut provocantes addiderant: regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum potius, quam pellerentur, specie prudentium ignavi admonebant.

Juliani Picbon Interpretatio.

PORRO ea Expeditione, qua incipiebat sextum administrationis annum, ipse præsentavit validas Nationes ultra Bodotriam positas, quia Bellum omnium ultra Populorum & infensæ infensæque hostilibus copiis viæ metuebantur, ideoque portus illorum exploravit cum classe, quæ tum primum ascita ab Agricola in partem copiarum, Sectabatur ingenti specie, cum simul Terra Marique Arma promoverentur: ac plerumque in iisdem æstivis pedites equites & classarii milites sociati com meatibus cibisque & gaudio, sua quisque faci-

facinora, suos eventus celebrarent: ac nunc Saltuum immensa, ac Montium Ardua, nunc Procellarum fluctuumque adversa, hinc Terra & hostis, hinc auctus Oceanus militari jactantia compararentur, *BRITANNOS* exterrebat, quasi detecto Oceani sui recessu, supremum pulsus effugium adimeretur.

COMMENTARIUS.

QUæ sit hujus libri natura & qualitas ipse Tacitus explicat in fine 4 Capitis, ubi ait, *Hic Liber honori Agricolaë Soceri mei destinatus est*, neque autem perfecta Historia neque mera oratio est, sed novum quoddam Scriptionis genus, & *Agricolaë* Elogium, inter Historiam & Orationem medium, in quo celebriora ejus Gesta, non ex ipsius *Agricolaë* adversariis, sed ex relatione eorum qui sub *Agricola* militaverant, traduntur quadriennio post mortem (ut ex capite 45 videre est) & Author pro suo in Socerum affectu, narrationi suæ Oratoris nervos & Vim egregie miscet; quædam autem distincte & perspicue profert, non pauca etiam confuse & obscure refert, quod agnosceret qui priorum expeditionum relationem cum Historia pugnae ad *Montem Grampium* gestæ contulerit.

Ut ergo Lucem huic capiti 25to affundamus, quædam priusquam id explicandum aggrediamur, de tempore, de loco, de Causa & de eventu hujus Sextæ expeditionis enarranda sunt. Tempus hujus expeditionis statuit *Viridungus* in ejus notis ad locum, anno scilicet ab urbe condita 837, *Æræ* autem Christianæ vulgaris anno 84, Imperatore *Domitiano*. X. *Ap. Junio Sabino* consulibus.

Tertia, Quarta, & Quinta Expeditione fere omnes Regiones inter *Murum Picticum*, et *Æstuarium Bodotriæ* et *Glottæ* interjectas, debellaverat: & positis in opportunis locis Castris & præsidiis, quodammodo Provinciales fecerat, nunc autem *Caledoniam* hac sexta expeditione invadit.

Caledonia autem *Authori*, *Plinio* & *Dioni*, ea est Regio quæ ultra *Bodotriam*, *Glottamque*, Septentrionem versus jacet; & hisce quidem, quod reliquum est *Britanniæ*, ultra hæc *Æstuarium* comprehendit; sed *Ptolemæa Caledoniorum* Sedes intra *Lelanonium Sinum* & *Varrarum* *Æstuarium* (hoc est Lacum *Lominium* & *Murray Firth*) sitæ sunt, & arctioribus terminis coercentur. Quod reliquum est *Britanniæ* ultra *Caledonios*, aliæ Gentes tenent.

Quod Causas attinet hujus expeditionis, ex ipso tractatu, variae eliciuntur. Prima est, quod *Caledonii Britanniæ Cis-forthanis* auxilia subministraverint; quod ex capite 30 colligitur, ubi Author *Galgacum* inducit dicentem "quod priores pugnae, quibus adversus Romanos varia fortuna a *Britannis* certatum est, spem ac subsidium (*Britanni*) in nostris manibus habebant, quia Nobilissimi (*Caledonii*) totius *Britanniæ*, eoque in ipsis penetralibus siti, nec *Servientium* littora aspicientes, oculos quoque a contactu dominationis inviolatos habebamus.

2da est expressa in textu, quod scilicet "Motus Universalium ultra Gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur: & videbantur Universalæ ultra Gentes, una cum *Caledoniis*, Provinciales *Cis-forthanos* invasuræ. 3tia Causa exprimitur, in Cap: 23. "Virtus (scilicet) exercituum

“exercituum, & Romani Nominis Gloria: nam alioqui inventus fuisset in ipsa *Britannia* Terminus, citra *Caledoniam*, ubi *Glotta* & *Bodotria*, “diversi Maris æstu, per immensum reiecti, angusto terrarum “spatio dirimuntur. Non mirum autem est, in hoc Encomiastico libro (qui magis Oratori quam Historiæ Scriptori convenit) quadriennio post *Agricolæ* mortem composito (non ex *Agricolæ* Adversariis, sed ex relatu eorum qui sub *Agricola* militaverant) quædam minus vera reperiri, cuiusmodi est illud quod habetur in historia quinti Expeditionum Anni (quod etiam voluit de reliquis expeditionibus accipi) ubi ait, “ignotas ad id tempus Gentes, crebris simulac “prosperis præliis domuit. Quæ assertio affectui est tribuenda militum erga Strenuissimum Imperatorem. Cum Author ipse inducat *Galgacum* in Oratione quam habuit ad Milites pugnam inituros, dicentem; “quod in pugnis adversus *Romanos*, Varia fortuna (hoc est aliquando favente, alias adversa *Caledoniis*,) “certatum fuisset.

Non mirum etiam est quædam perplexa & confusa, quædam etiam manca, occurrere. Ut igitur clara & distincta rerum ab *Agricola* hic Gestarum relatio ex tam turbido & parco fonte hauriatur, dissolvendus est hujus Encomiastici Sermonis contextus, & quædam supplenda sunt ex aliis Historicis, multa transponenda sunt, & haud pauca obscura illustranda sunt.

Quod ut prestem, primo Explicandum est, quænam pars *Caledonia* primo subacta fuerit, & Quomodo designentur apud *Ptolemaum*, & alios Scriptores post eum, populi, quos primo trans *Bodotriam* invasit *Agricola*

Cap. 20mo Hæc de *Agricola* refert Author; *loca castris ipse capere, æstuaria ac Silvas ipse prætentare.* & C. 22do de eo habet, *adnotabant periti non alium Ducem opportunitates locorum sapientius legisse, nulum ab Agricola positum castellum, aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fuga desertum.*

Hac etiam æstate, qua sextum officii annum inchoabat, amplas Civitates trans *Bodotriam* (ut quædam habent exemplaria) prius Classe exploravit (ut alia exemplaria habent,) portus classe exploravit. Quæ ab *Agricola* primum assumpta in partem Virium sequebatur egregia specie, cum simul terra, simul mari Bellum impelleretur: ac sæpe iisdem Castris pedes equesque & nauticus miles, mixti copiis & lætitiæ, sua quisque facta, suos casus attollerent. Hoc est, ipse *Agricola* prætentavit validas Nationes ultra *Bodotriam* positas, & portus illorum exploravit cum Classe, quæ tum primum ascita ab *Agricola* in partem Copiarum sectabatur ingenti specie, cum simul terra Marique Arma promoverentur, ac plerumque in iisdem æstivis pedites equitesque & classarii Milites sociati comnearibus cibisque, & gaudio, sua quisque facinora, suos eventus celebrarent.

Civitas autem non ponitur hic pro Oppido, sed pro gente vel Regione aliquot populos complectente, & late per tractum litoris patente, ad quam Natura ab Oceano complures aditus portusque patefecit, quos *Agricola* pro Imperatorio officio, convenienter, Selecta militum manu ex classe comitatus pertentavit, & loca pro Castris ponendis aptissima perspexit. Atque eam Regionem tenebant, tum *Caledonii*, qui *Ptolemaeo* *Venicones* dicuntur. Colligimus autem partem in qua primo descensum fecit, ex his verbis Authoris, *Silvarum & Montium profunda,*

quæ Regionis facies erat tempore *Agricola*, & eadem etiam nunc est, nisi quod Sylvæ excisæ fuerint. Adfunt enim præcellæ montes & Valles iis interjectæ, ostenduntque cum ipsum locum esse ubi nunc Portus *Brunt-elen* Situs est, cui ardui Montes imminet, qui vulgo *the Bin* & *Dunairne* vocantur, quibus interfusæ Valles profundæ. Ipse autem Portus pro majoribus Navigiis, omnium illo litore commodissimus est, quem proinde *Agricola* pro statione Navium munivit, Castellumque posuit ubi nunc Arx sita est, & alia munimenta ubi Urbs nunc posita est, quæ vel ab accensis ibi ignibus, ut Noctu lucem affunderent in æstuario Navigantibus, ut portum rite attingerent Naves, Nomen habuit: *Elen* enim vetere lingua Sinus Maris est, & *Brunt* accensionem notat: aut forte a combustis Silvis quæ tum locum ambiebant. Adeoque Statio *Romana* huic, ut multis alijs Urbibus, Originem dedit. Altum in hoc portu Mare est, & receptus Navibus a Ventis violentioribus tutus est.

Caledonii, quos primo aggressus est *Agricola* cum copiis suis & Classe, *Venicones*, ut dictum fuere, iidem qui *Claudiano* aliisque Scriptoribus *Romanis*, *Picti*, dicti fuere; Originis *Germanica*, quorum comæ rutilæ, ut plurimum, artus magni; & quod Bellicosi essent, Nominis Vernaculo, teste *Langbearnio* in Antiquitatibus *Albioniciis*, *Phictiad*, hoc est Pugnaces se notarunt: de quibus vide quæ scripsimus Cap. 6. & 7. Introductionis nostræ ad Historiam rerum a Romanis in *Boreali Britannia* parte gestarum, quæ ultra murum *Picticum* jacet.

Apud hos *Ptolemæus* ponit Oppidum *oppæz*, *Orrea* Latine, recentiores quidem eam volunt ad annum *Evenum* fuisse sitam, at mihi videtur, Urbem in Locis Montanis positam a Romanis designari, rarissimæ enim tum temporis apud *Caledonios*, si ullæ Urbes fuere; erant enim *Germanorum* apogoni. *Tacitus* autem Testatur, Cap: 16. de *Germania*, "Nullas *Germanorum* Populis urbes habitari, satis notum est, ne pati quidem inter se junctas Sedes. Colunt discreti ac diversi ut Fons, ut Campus, ut Nemus placuit.

Ut Verum hujus Oppidi situm eruamus, notandum est (quod *Author* refert) "motus Universalium ultra Gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur. Et ut idem paulo infra habet, *Hinc terra & Hostis*, in propinquo erant hostiles copiae. Verisimile igitur est, prima post descensum, et Portus Munitionem, Castra *Agricola*, prope Stationem Navium et Portum in Littore supradictum qui nunc *Brunt-Elen* vocatur, posita fuisse, ut facilius inde haberet quæ pro exercitu necessaria erant.

Illam autem plagam quæ Vocibus *Silvarum* & *Montium profunda* notatur, huic portui imminet assurgente in Montes litore. In dorso horum autem montium qui Littori proximi (*the Bin* et *Dunairne* vocantur) planities est, in medio planior, ad *Austrum* et *Boream* leniter assurgens, ab Ortum ad Occasum per aliquot Milliarium Spatium protenta in longitudinem, et plus minus Mille passus lata. In qua planitie cernere est omnes ponendi Castri Conditiones requisitas: locus enim tutissimus est, nam et ad *Austrum* & ad *Boream*, prærupti Montes sunt, quibus saluberrima planities interjecta est, ibi lignorum, & pabuli & aquæ suppetebat copia, nam ubi nunc palus est, erat olim Silva, a qua palude in Amænum pratum, nunc presentis domini cura conversa, Rivulus est versus *Occasum* defluens, et passim per planitiem multæ aquæ

aquæ puræ Scaturigines cernuntur, nec est vicinus ullus Mons altior, qui ab adversariis captus possit officere, neque torrentibus campus inundatur, versus *Occasum* modice declivis. Qua autem colles utrinque leniter ascendunt, latissimus est in circum-vicinas Regiones prospectus, & Valles multæ, et prata vicina pabulum copiose pro armentis suppeditant, et arva quoque Frugum fertilia sunt: Urbis etiam *O R R E A* dictæ vestigium manet in hodierno Villæ nomine vernacula *O R R O K*, utraque a situ in montibus ἀπὸ τοῦ ὄρους hoc Nomen sortita est: in ædium vicina versus *Occasum* collis est *Ossea*, *the Bone-Hill* dicta, ab effossis illic ossibus, et non longe ab ædibus etiam *Acerus* est Lapidum, a *Kairne* dictus, certissimum conflictus ibi habiti Argumentum. Ex hoc *Kairne* eruta fuere quæ postea describuntur, monumenta antiqua: Circa ædes variæ cistæ lapideæ (veterum Sepulchra) effossæ fuere. Et mediam planitiem secatur *Via Militaris*, ab ortu ad occasum per multa milliaria producta, quæ lingua Vernacula *the Corse gate* vocatur, quod Urbem, forte coloniam hic sitam fuisse, Argumentum est: conjectura etiam quorundam est hic Horreum fuisse *Romanarum* Copiarum.

Certe, videtur hæc *Orrea* Colonia fuisse circa quam alia Castella disposita erant, nam infra in textu refertur, "quod *Caledonii* Castella adorti, metum ut provocantes addiderant. Solebant autem *Romani* Civitates Hostium, positæ circa eas præsidis Castellisque, frænare, et pro Colonia munimentis ad Milliarii unius aut alterius distantiam, Castra exploratorum varia habebant, ita disposita, ut alia aliis alternisque vicibus sibi invicem præsidio essent, prout necessitas postularet, aut instaret hostis.

Ad hæc Castella spectare videntur sequentia apud Authorem, "ad manus et Arma conversi *Caledoniam* incolentes Populi, paratu Magno, Majore fama, uti mos est de ignotis, oppugnasse ultro, Castella adorti, metum ut provocantes addiderant. Solebant, ait Author, Cap. 22 "Britanni Romanorum hostes, plerumque damna æstatis, *Hibernis* eventibus pensare: hoc est; æstivas clades *Hibernis* excursibus instaurare. Unde conjicio, quæ de oppugnatis Castellis Romanorum narrantur, accidisse hieme, sextam Expeditionum Æstatem sequente peracta fuisse; cum copiæ Romana in *Hibernis* locatæ essent, et ipse *Agricola*, in *Britannia* partem interiorem recessisset; tunc *Caledonii* oppugnasse videntur Castella, et hanc Coloniam quæ veteranorum fuit, discordiis laborantium; cum alii fortiter hostibus resisterent, alii qui ignavi vocantur, Prudentium specie, recedendum esse citra *Bodotriam*, et ultro abeundum potius quam egerentur, consulerent. Bona certe cum Ratione, *Caledonii*, absente *Agricola* duce peritissimo, et copiis in *Hibernis* locatis, castella oppugnabant, et metum ut provocantes addebant; nam qui primi audent, plus fortitudinis atque audaciæ præ se ferunt, & sic Terrorem atque metum faciunt, unde vincendi sæpius initium fuit. Repulsi tamen fuere *Caledonii*, quod artis Bellicæ ignari, minoribus Viribus rem aggressi sunt, quam possent sufficere, ad rem perficiendam; & hinc factum est ut recedere haberent necesse, re infecta, postquam lacefferant, non sine multa clade reportata.

Memini me, non multis ab hinc Annis, vidisse in una ex Villis *Glassmount* dictis, in *Orrea* vicina, Obeliscum erectum, quod illustris
cujusdam

cujusdam *Caledonii* monumentum videtur, erectis enim *Obeliscis*, Majores nostri illustrium Ducum Sepulchra, honestare solebant.

Et nunc quidem his enarratis, tempus est depromere Monumenta antiqua in agro *Orrokiano* eruta, quorum Icones tabula ænea incisæ exhibentur. Quæ hunc ipsum locum *Orrok*, *Orream* oppidum esse demonstrant. Explicatio autem et declaratio eorum sequente Sectione tradentur.

Sectio 2da

De Rebus quibusdam antiquis in agro Orrokio erutis.

IN Acervo Lapidum, qui vulgo a *Kairne* dicitur, in agro *Orrokio*, eruta fuere quæ sequuntur, *Stilus* æneus, *Armilla* æneæ, & *Anuli* Variæ Magnitudinis, incrustatione quadam Viridi, encaustico operi simillima obtecti. *Anuli* etiam quidam sine ea incrustatione, qui e *Chalibe* seu ferro excocto & lævigato facti videntur, qui in circuli parte quadam perforationem exigua oblongæ figuræ habent. *Fragimenta* etiam *Armilla* e materia ad corneam accedente, nigri cum intus et extus coloris. *Ovum* etiam *Plinio* *Anguinum* dictum, *Nostratibus* an *Adderstone*, Rotundum, in medio perforatum, et *Succino* formatum, in duas partes æquales fractum; de quibus quædam commentanda sunt.

Titulus I.

De STILO.

Ubi de Scriptura Veterum agitur.

P*Ancirollus* rei Antiquariæ peritissimus, Titulis de Characteribus et de Typographia, de Scriptura Veterum optime egit. Nos quædam in hanc rem ex eo trademus. In *Palmarum* foliis primo Scriptitatum fuit, postea scribi cæptum in tenuioribus arborum *Philyris*, quæ inter ipsam *Corticem* et *Arboris Lignum* sunt, et a Latinis *Libri* dicuntur; sed cum materia hæc fragilis esset, publica monumenta in plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cæpta; tandem et in ceris scribendi modus inventus.

Sumebantur *Tabellæ* subtiles, in quas cera protendebatur, postea cum *Stilo* ferreo literæ in ceram infigebantur: sic evenit ut *Modus* scribendi *Stilus* nominaretur, et *Tabellæ* istæ *Pugillares* dicebantur, a pungendo: et *Tabullæ*, et *Codicilli*, cerati. Postea fuit inventa *papyrus*, juncum enim illum, filis quibusdam acu extractis, in subtiles *Philyras* dividebant, quas chartam nuncuparunt: Postea *pergamena*, seu membrana excogitata fuit.

Longobardi autem e *Tabulis* rasis subtilissimas fecerunt *Schedas*: denique excogitatum fuit ex lenteolis contritis, et aqua maceratis chartam conficere.

Scribebant autem *Veteres*, non foliis dissectis, et in quaterniones confectis.

consertis, sed in altera tantum paginarum facie, perpetuo ad extremum usque, foliorum ductu. In quo, firmitudinis ergo, bacillum ex Cedro, Ebore aut Ebano, adglutinabant, cujus capita Argento aut Auro, quandoque etiam Gemmis, ornatus Causa, præmuniebant; postea paginas instar Spiræ convolutas complicabant, et inde volumen dicebant a volvendo.

In Scribendo autem in his Tabulis et voluminibus, vicem Calamagessit Stilus five Graphium.

Stilus instrumentum est æneum quo, in *Albo*, id est, in ceratis tabellis antiquitus scribebatur. Significat etiam quicquid, vel ligneum vel ferreum, aut alterius materiæ; acuminatum est, ad columnæ similitudinem. Non tantum ex ferro aut ære confectus erat, sed et e argento etiam et auro. Oblongæ erat figuræ, teres, tenuis, i cuspitem definens, ut literas exaret. Ferreus tabulis ligneis; Æreus autem, Eboreis aut tabulis ceratis, magis conveniebat.

Stili, figura differebant. Hi enim quos habet *Pignorius libro de Servis*, diversæ sunt figuræ ab *Orrokio* nostro, horum icones in subjectâ tabulâ exhibentur. Thecâ Graphiariâ includebatur stilus, cujus etiam icon apponitur.

Stilum describit *Symposius* apud *Pignorium Enigmat: i.* sic

*De summo planus, sed non ego planus ab imo,
Versor utrinque manu, diverso munere fungor;
Altera pars revocat, quicquid pars altera fecit.*

In quibus versibus *Symposius* expressit sanè aptè. Acumen enim Graphii si in imo digitis amplectamur, ut poscit usus, ejusdem planities seu latitudo (ut loquitur *Gregorius Turonensis*) erit in summo. Mucrone autem scribebant, planitie scriptum abradebant, et sic

Rursus nitefcens innovatur area.

Modum etiam scribendi cum stilo eleganter descripsit *Ovidius Metamorph: lib: 9* de *Bibli* agens, his versibus.

*Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram,
Incipit, & dubitat, scribit, damnatque tabellas,
Et notat; & delet, mutat, culpaturque, probaturque.*

Scribebant autem in pugillaribus aut tabulis.

Pugillarium forma fuit oblonga & quadrata, eminenti quadam margine circumcirca conclusa. Thecæ horum figuram dedit *Pignorius pag: 221*. Pugillares tabulæ primæ in usu, non majores erant, quam quas pugillo contineres, et duabus paginis, aut ternis, quinisque constabant, unde duplices, triplices, quintuplices appellatæ, *Græcis Πτυχα* &c. Materia non una, vilior buxus, acer, membrana; pretiosior citrus, ebur. Quibus omnibus ceram coloratam superinducebant, quæ stilo exarabatur, quod cernere est, ex *Prudentij Peristeph. hymn. 12*.

*Conjiciunt alij lapides, inque ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum dissilit.*

*Buxa crepant eerata, genis impacta cruentis
Rubetque ab ictu curva tumens pagina.*

Tabellæ idem significant, quoniam pugilar ut plurimum ligneum erat. Non solebant magni momenti scripta iis mandari, sed res quæ haberent usum familiarem, & penè quotidianum, cujusmodi erant Epistolia, magistratum adnuntiationes, & id genus alia, ut ostendit Ovidius lib. 1. amor. El. 12.

Ite hinc difficiles funebria ligna tabella,

Tuque negaturis cera referta notis.

Quam puto de longæ collectam flore cicuta

Melle sub infami Corsica misit apis.

At tanquam Minio, penitus medicata rubebas

Ille color vere sanguinolentus erat.

Pugillaria describuntur etiam ab Athelmo, apud Pignorium sic,

Melligeris apibus mea prima processit Origo,

Sed pars exterior crescebat cætera silvis,

Calceamenta mihi tradebant tergora dura.

Nunc ferri stimulus faciem præscindit amanam,

Flexibus, & sulcis obliquat ad instar aratri.

Hæc de Scriptura veterum sufficiunt.

Titulus II

De FIBULIS

Et vario Fibularum usu apud Veteres.

IN hisce explicandis, Duces quos sequemur, habemus Pancirollum, Schmidium, Pignorium, Rhodium de Acia Celsi, Chifletium, & Mescardum in Museo.

Fibula universe quodvis notat instrumentum connexioni aptum; sed Fibula vestiaria de qua agimus proprie erat Veteribus Vinculum Metallicum, quo Vestes necebantur, & multiplicis formæ fuit.

Fibula Veterum uno annulo constabat et acu, quæ lora atque alia Annulo immissa transfigendo sibi connectebat. Usu magis Solemnis constabat semicirculo cum Acu, five Stilo, cujus Cuspis in alteram partem excavatam reducta inferebatur. Hac Togam substringebant & Chlamidem, quo ad agendum promptiores essent. Sic Ovidius de ea 8. Metamor. cecinit.

Rasilis huic summam mordebat Fibula Vestem.

Scilicet per Acum mordebat.

Aurea Fibula Summæ nobilitatis olim Insigne fuit, ita Virgil. En. 4. canit.

Aurea purpuream subnectit Fibula Vestem.

Imperatores Acum et interdum etiam Fibulam ipsam, Gemmeam usurpabant, quod Virgilius notat, ubi ait,

*Lato quam circumplectitur Auro
Balthæus & tereti subnectat Fibula Gemma,*

Quæ *Augusti* fuisse creditur, cum sæpenumero Regios ipsius habitus describere ille soleat.

Mediocres ex Argento conficiebant; infimi ex Ære aut ferro: Milites argentea utebantur. *Aurelianus* primum illis Auream concessit, teste *Vopisco*.

Solebant etiam Duces Militibus, qui generoso & Virili Animo pugnassent, inter alia præmia & auream Fibulam donare, ut *Livius* crebro meminit. Nec Sola Materia, sed & Ars Fibulas commendabat, etiam ex Ære confectas; præsertim illas Figura i. in Tabula subijuncta notatas, quæ orbe vel Arcu pro Annulo ita constabant, ut acus chordam, pars superior Arcum referret, hæc vestem fluctuantem stringendo plurimum subnectebat, ejusdemque frequens olim in togæ supra humerum connexionem usus fuit.

Ex hoc genere argenteæ, ferreæ & æneæ in Musæis Curiosorum servantur, & ex istis inauratæ, deargentæ, notis argenteis punctæ, Gemmis, Vitro, variaque incrustatione insignes. Ex hisce quædam habeo ex Sepulchris *Romanorum*, in hac Regione, erutas.

Pars *Fibula* inferior seu Acus in omnibus Simplex & pura, aut ductilis est aut pendula.

Ductilis ex Arcu continuato ductu reflexa, extremitate qua in cuspidem definit, intra Cavitatem seu Canaliculam conatu nulloque aliquo adigitur, rursusque cavitatem exempta sponte sua ab ea resiliit.

Pendula ferè superiori parti claviculo, circa quem volvitur, inserta est, lamellaque seu hamo quodam & retinaculo aucta, quo ei firmioris adstrictionis causa obnitatur. Acus tamen nonnullas videre est, quibus arcus seu pars superior immittitur, & multas quæ lamellæ carent, ut quibus arcus ipse crassior atque altior, lamellæ istius vicem præstat.

Acus in plerisque recta est, in paucis obliquata, in omnibus cuspidata.

Pars *Fibulae* superior, quæ acum tegit, exteriore sui parte, vel uniformis est, vel multiformis.

Uniformis in longum porrecta, filo tereti vel quadrato arcuatur. In plurimis uno, in quibusdam binis aut ternis acubus parallelis constat. In latitudinem extensa circularis, ovalis, triangularis, quadrata est, &c. Ex istis sunt incrustatæ, diversis coloribus, orbibus, quadris, rhombis, areolis, nodulis, stellatis, scutulis, sulcis, striis, emblematis, &c. Variiegato, tessellato, vermiculato & musivo opere hodiè vix imitabili admirabiles, sunt & aliæ effigiatæ diversis animalium figuris: aliquæ literarum impressione & cælaturâ signantur. In rotundis sunt planæ, umbilicatæ atque aliæ, orbibus, foraminibus, multifariisque foraminum flexibus spectabiles, quæ rotas & innominatas luxuriantis artis formas æmulantur.

Quæ multiformis est, variat secundum tria segmenta supremum, medium & infimum, in quæ, non incommodè subdividui potest, ut arcus in sua cornua & medium finem.

Segmentum superius vocatur, quod commissuram arcus cum acu continet.

continet: in commissuris, acus quædam ex ductilium ordine quater, sexies, octies, decies & supra, in gyros curvatæ secundum fibulæ latitudinem, porriguntur. Hoc segmentum præter scutulorum, globulorum variumque ornatum, inter alia annellis foraminibusque, ita quibusdam fibulis aptatum fuit, ut ex illo fibula vesti alligari vel appendi potuerit. Sunt in quibus arcus & acus supra primam commissuram diversim reflexæ, contrario nisu iterum inter se committuntur, ut imæ partis strictura sit arctior.

Segmentum infimum est quod cavitatem seu canaliculam & tegit, & continet, cui Acus cum Fibulæ usus est immittitur. Hoc globulis, Annellis, nodulis, in quibusdam aut munitum aut ornatum visitur. Et in capita piscium, & aliorum Animantium nonnunquam definit.

Canalicula, Cavitatis longitudine, latitudine, profunditate, & perforationibus variat. Sunt Fibulæ in quibus filum æneum, ex interiore Arcus cavitare, levi inclinatione sponte delabens, immittam Canaliculæ acum objectu suo claudit.

Segmentum medium seu Arcus inter Cornua sinuatus, omnia ea admittit quæ de toto arcu Uniformi, modo dicta, in quibus ars Veterum modum non habet, sic inter plurimas harum formas, vix unum par Geminum invenitur.

Ex Fibulis hoc modo conformatis, quædam sunt ex Ære montano, quod *Magno quondam in pretio fuit, nam ut Servius habet ad hunc versum Æneid XII. Ipse dehinc auro squalentem, alboque orichalco Circumdat Loricam.*

Apud Majores Orichalcum preciosius omnibus fuit Metallis, quod & splendorem auri, & aris duritiem possideret: & referente Isidoro Lib. XV. Origen. Cap. 19 apud antiquos prius aris quam ferri cognitus usus: Ære quippe prius scindebant terram, Ære certamina belli gerebant: Eratque in pretio magis Æs. Aurum vero & Argentum propter inutilitatem rejiciebantur: nunc versa vice jacet Æs, Aurum summo cessit honori: sic volvenda atas commutat tempora rerum. Et quod fuit in pretio, fit denique nullo in honore: reperto, ait Plinius Nat. Hist. Lib. 34. Cap. 2 in aliis terris præstantiore maxime orichalco, quod precipuam bonitatem admirationemque diu obtinuit. Nec reperitur longo jam tempore effata tellure. & infra ait, Quondam Æs confusum auro Argentoque miscebatur, & tamen ars pretiosior erat.

Certe siue Metallum præstantia siue officinarum temperatura nobilior sit: Fibulæ & alia ex ære per Romanos confecta, cum pondere tum duritie et durabilitate Ænea nostræ ætatis longe excedunt. Ex his duæ penes me fibulæ sunt Æneæ, quarum una notis Argenteis puncta est, altera Variegato, tessellato, Vermiculato & musivo ex tessellis albis & rubris triangularibus opere, hodie vix imitabili, admirabilis: in ejus dorso est pala seu funda, pro Gemma excipienda. Confimilis etiam pala in priore est, quæ in fundo perforata est, foramine quo per filum, ut verisimile est, connectebatur Gemma. Posterior reperta fuit in Sepulchro prope campum pugilæ inter Galgæcum & Agricolam iætæ, & proinde probabile est eam fuisse Fibulam Auli Attici præfecti Cohortis, qui, ut ait Tacitus "cecidit juvenili Ardore & ferocia equi, hostibus illatus."

Varie Fibularum leones videri possunt apud Rhodium de Acia Celsi

Ciesi & *Pignorium de Servis*, aliosque: Et præter has quædam aliæ Fibulæ in Sepulchris repertæ fuere in hac Regione, diversæ ab enumeratis figuræ.

Una præsertim non longe a Castro Romano *Fernenfi*, ubi pugnatam fuit inter Romanos & Majores nostros. Prope Sepulchrum *Auli Attici*, reperta quoque est in cujusdam Romani Sepulchro: in hac a Tribus circellis dependente quasi Libræ sive stateris pars transversa, utroque extremo in hamulum deorsum obliquato, constat; cujus figuram cum Iconibus reliquarum exhibuimus; non apparet in quem usum constructa fuerit; conjicio tamen ornamentum quoddam fuisse, quod inter circulum infimum et partem illam transversam hamatam, ferruminata sit pala excavata pro Gemma excipienda.

Inter Fibulas etiam *Lunularum* mentio est apud *Isaiam*, inter ornamenta mulierum. Cap. 3. Ver: 18. Aliquando Dominus ornamentorum decus auferet, calamistræ, lunulas, &c. Et ex eo apud *Cyprianum* de habitu & disciplinâ Virginum: & *cincinni* & *lunula* & *discrimen* & *armilla* referuntur.

Lunatam quidem fibulam reliquis frequentiore, ingeniosâ aciei explicatione censet literarum peritissimus *Johannes Jacobus Chiffletius*, qualis forsan *Plauti* lunula, quam *Lambinus* & *Douza* rotundam *Lunæ* modo gemmam putabant. *Andreas Osiander* lunulas *Isaie* ex *Hebræo* fibulas reddit. Et *Isidorus Origin.* lib. 19. Cap. 31. ait, Lunulæ sunt ornamenta mulierum, in similitudine *Lunæ*, bullulæ aureæ dependentes.

Ex sepulchro in hac Regione eruta fuit fibula sine acu, vix toto pollice circulo minor in ambitu, versus extrema compressior & tenuior, reliquâ parte crassior, quæ si non puro argento, eo saltem cum chalybe mixto constare videtur, cujus figura etiam in tabulâ adjunctâ habetur, hæc etiam lunula videtur esse.

Plinius Hist: Nat: lib 33: dicit, "adhibitas fuisse argenteas fibulas" mancipiis ad transitum virilitatis. Et monet *Pignorius* de servis pag. "150. quod *Citharados* moris erat infibulari, tum quæstus, tum vocis gratiâ. Et *Juvenalis Sat. 6. v. 73.* ait,

*Solvitur bis magno Comædi fibula, sunt quæ
Chrysogonum cantare vetent.*

Infibulandi rationem monstravit *Cornelius Celsus*, Lib. 7. Cap. 25. Religiosi apud *Turcas Calander* dicti infibulati, ad aucupandam apud populares opinionem sanctitatis: iconem exhibet *Pignorius*.

De fibulæ usu in re Chirurgicâ, doctè admodum scripsere *Joannes Jacobus Chiffletius* Eques, & *Joannes Rhodius* de *Acia Cornelij Celsi*, libris hoc titulo editis, ad quos Lectores remitto.

Titulus III.

De ARMILLIS sive Brachialibus.

Armillæ etiam numero tres, ex acervo lapidum in *Orrokio* agro erutæ fuere, ejusdem omnes figuræ, capite complanato conveniebant

ebant, sed differebant, quod quædam ex iis crassiores, quædam tenuiores erant, omnes autem ex ære sunt, quadam incrustatione, instar encaustici operis (hoc est nostrâ linguâ, *Enamelled*) viridis coloris oblectæ. Forma earum in subjectâ tabulâ delineata est. Omnes erant fractæ & altero extremo carebant. Maxima vix integro circulo, in ambitu, pollice minor est. Est ea æqualis crassitie. Et ad figuram armillarum accedit, quæ apud *Moscardum* in musæo depinguntur, Cap. 56. Brachialia hæc in superiore brachii parte versus humerum gestata, erant inter donaria, ab Imperatoribus, concessa militibus, qui se fortiter gesserant; quæ vel ex auro vel alio metallo aut materiâ fuere, pro conditione & merito eorum, quos honorare voluerunt; illi postea ea in brachio sinistro portabant in triumpho, eoque die comparuerunt iis ornati hi milites valore commendati.

Ex eodem lapidum acervo *Orrokio*, eruta sunt duo fragmenta armillæ cujuidam seu ornamenti in brachio gestari, circularis formæ, ex gummatibus quibusdam odoriferis artificiose compositi. Integra hujusmodi armilla conservatur inter alia curiosa in Bibliothecâ Jurisperitorum apud *Edinburgum*, cujus integræ figuræ in tabulâ sub-junctâ exhibita est. Substantiæ est levissimæ, præduræ tamen & mirè politæ; fragmentum ad ignem accensum ardebat, & odorem suavem de se fundebat, ambitus ejus tantus est, ut superiorem partem brachii arctè complecti possit. Varia hujusmodi brachialia variis in locis eruuntur integra & exactè rotunda. Fragmenta *Orrokiana*, latere interno compressa paulum sunt.

Morem decora quædam, fortitudinis suæ argumenta gestandi, *Britannis* etiam *Caledoniis* in usu fuisse cum prælia inirent, ostendit *Tacitus*, Cap. 29. *Vitæ Agricola*, his verbis, *Et adhuc assuebat omnis juventus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, ac sua quisque decora gestantes.*

Titulus III.

De Annulis in agro Orrokio repertis

EX eodem lapidum acervo in agro *Orrokio*, eruti fuere quatuor annuli differentis dimensionis, instar operis etiam encaustici, viridi quadam incrustatione velati.

Unius diameter pollicem cum quarta ejus parte latus erat, cum crassitie proportionatâ, duorum diametri tres pollicis partes ferè æquabant, & hi in circulo oblonga rimula perforati erant: minimus usitati & vulgaris annuli dimensionem habebat. Disparis erant crassitie, omnesque metallici videntur, sed cujus sint metalli non percipitur, propter incrustationem. Si ex pondere conjicere liceat aurei aut argentei esse possint, cum verisimile sit *Scriniarii* cujusdam fuisse, quod unâ cum stilo reperti sint. Majores ut ornamenta appensi fuisse videntur, minimus vulgaris in digito gestatus videtur.

Observat Doctissimus *Kirchmannus* suo singulari *Libro de Annulis* Pag. 2. vocem *Annulus* vel ut alii scribunt, *Anulus*, & *Anellus* diminutiva

dimunitiva esse, et a voce Anus, quæ circulum significat, derivari: nam ut parvuli circuli *Annuli*, sic magni dicebantur *Anni*, teste *Varrone Lib: 5. de Ling. Lat.* qui etiam hinc tempus illud a bruma ad brumam dum Sol redit, *Annum* dici autumat; ut est in *Georg. Virgil.*

Atque in se sua per Vestigia volvitur Annus.

Et hinc apud *Aegyptios*, ante inventas literas annus indicabatur picto Dracone, caudam suam mordente, quia in se recurrit. *Annuli* autem fiebant vel e simplici Mettallo, Ferro, Argento, Auro vel e mixto; nam vel inaurabant ferrum et Argentum, vel Aurum Ferro cingebant.

Apud *Romanos*, *Annuli* fuere peculiare Ornamentum et insigne, quo Status Hominum olim, et Ordines *Romæ* distinguebantur. Et quidem ferreorum usus apud *Romanos* antiquissimus erat; nam primis ejus Reipublicæ temporibus ne Senatori quidem jus erat gestare Aureum Annulum: sed his tantum, qui Legati ad exteras Gentes ituri essent, *Annuli* aurei publice dabantur. "Credo (inquit *Plinius*) "quoniam ita Exteris honoratissimi intelligebantur et hi ipsi Legatione perfuncti annulo publice accepto, in publico, tantum utebantur, intra domos vero ferreis teste *Plinio Lib: 33. Cap. 1.* etsi autem paulatim non Solum Senatores, verum etiam Equites Aureos Annulos usurparunt, fuisse tamen memoria avorum, etiam inter Senatores nonnullos qui *prætura quoque functi in ferro conseruierint*; tradit idem *Plinius*, qui etiam Auctor est *Divo Augusto* decurias ordinante, *Majorem partem judicum in ferreo Annulo fuisse.* Imo vero ipsi Triumphantes retinuerunt vestigia priscae simplicitatis, nam ferreo annulo usus fuisse *Romanos* Imperatores, cum curru Auro Gemmisque Magnifice ornato de Hostibus Triumphantes in Capitalium inveharentur. Auctor est idem *Plinius* ibidem, *vulgoque sic triumphabant, & cum corona ex Auro etrusca sustineretur a tergo Annulus tamen in digito ferreus erat, aqua fortuna & triumphantis & servi Coronam sustinentis, sic triumphavit de Jugurtha C. Marcus, Aureumque non ante tertium Consulatum sumpsisse traditur.*

Verum hoc præter communem morem fiebat, & ad retundendam Triumphantis arrogantiam, nam alias certum est senatoribus primum mox & equitibus jus aureorum annulorum fuisse, quibus tamen non licebat annulis uti, nisi a Prætoribus donati fuissent: tandem vero *Severus* Imperator recens ad Imperium evectus, cum multa alia Militibus indulset, quæ antea non habebant, tum etiam aureis annulis uti permisit, teste *Herodiano Lib. 3.* Imo *Valerius Aurelianus* Impetator diserte mandat Vicario suo inter alia, ut Miles, Stipendium in Baltheo habeat, non in popina: Torquem Brachialem & Annulum apponit.

Aureis Annulis Equites a Plebe distincti fuere, neque tamen omnibus Equitibus, sed iis tantum, qui Censum Equestrem, id est, quadringenta Millia sestertium habebant, aureos annulos gestare licuit, et eundem Annulum Equites non nisi re decocta vel censu immutato deponebant, vel oppignorabant, vel etiam vendebant; unde *Juvenalis* ait. Sat. 6

*Talibus a Dominis post cuncta Novissimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudus.*

Interdum factum, ut etiam e Plebe aliqui annulo Aureo a Magistratibus donarentur: testatur id Cicero Lib: 3 in Verrem *Sæpe nostri Imperatores superatis hostibus optime Republica Gesta, Scribas suos Annulis aureis in concione donaverunt.* Annulus Aureus sic datus, testis virtutis erat. Clarum et id ex Inscriptione Vetere, quæ decimo ab Eboræ Lapide.

D. M. S.

C. ANTONIO. C.F. FLA
VINO. VI. VIRO. JUN.
HAST. LEG. II. AUG. TORQ.
AUR. ET. AN. DUPL. OB. VIRT.
DONATO. JUN. VERECUN
DA. FLAM. PERP. MUN. EBOR.
MATER P. C.

Augustus Ant. Musam, quod ejus opera ex ancipiti morbo convalesceret, hoc honore insignavit: cum lavacris frigidis, frigidisque potionibus sanitati eum restituisset: quamobrem etiam pecunia ei ab Augusto & Senatu multa, ususque annuli aurei, (libertus enim erat) datus est, immunitasque non ipsi modo, sed omnibus eandem artem exercentibus in posterum quoque tempus concessa. Dio Lib: 53. Gestarunt tamen etiam prisci Medici annulos. Non cuicunque Militi Annulos aureos passim deferre licuit; quia nisi ex Primoribus militum, aut re magna et æstimatione forent, aut Præfectus, Centurio, Decurio, aut Tribunus exercitui præessent, vel a Principe aut Præatore annulo Aureo donati fuissent, illis impune uti non licebat, primis temporibus. Ferreo quidem Militibus passim uti permittebatur: post temporum vero intervalla non modo annuli Aurei, sed diversi generis munera, velut ampla pretia militibus dari cæpere. Quippe *Aurelianus* Imp. gregariis Militibus, ut per omne tempus Militiæ Fibulas haberent Aureas, privilegium dedit. *Severus* ultra Aureos Annulos, etiam domesticas concubinas largitus fuit, quibus delinquentis militum animos emolivit et enervavit. Et hæc de annulis sufficient.

Titulus V.

De Ovo anguino cum prædictis reperto.

EX hoc etiam lapidum acervo erutus fuit ex succino globulus in medio perforatus, & in partes duas æquales fractus, cujus etiam icon in subjectâ tabulâ exhibetur, de quo quædam etiam differenda sunt. Præmissis prius loco *Plinij* de ovo anguino, qui habetur, *Nat. Historiæ lib. 29. Cap. 3. Præterea est (inquit) Ovorum genus, in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Angues*

gues innumeri æstate convoluti, salivis faucium corporumque spumis artifice complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime jactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat profugere raptorem equo: serpentes enim insequi donec arceantur annis alicujus interventu. Experimentum ejus esse, si contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atque ut est Magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tanquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitrij. Vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polypis crebris, insigne Druidis. Ad victorias litium ac regum aditus mire laudatur: Tanta vanitatis, ut habentem id in lite in sinu equitem Romanam e Vocontis, a Divo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium et efferatorum concordia, causa videtur esse, quare extera gentes caduceum in pacis argumentis cicundata effigie anguium fecerint. Neque enim cristatos esse in caduceo mos est.

In notis ad Plinij editionem in usum Delphini, observatur; ex Nic. Chorier. lib. 2. Hist. Delph. pag. 91. Ad [anguis innumeri] Scimus hodieque serpentes generis diversi ac prope innumeras, in locum unum convolare, ab Idibus Junii ad Idus Augustas, in Delphinatus Sabaudiaque confinio, ad montem la Rochette; spumaque locum opplere, quæ horrorem incutiat spectantibus. & simile quid a nostratibus refertur; Sed nec apud Delphinates, nec apud Nostrates mentio fit hujusmodi lapidis in ea spuma reperti. Est quidem recepta, apud vulgus nostrum, opinio de lapide hujusmodi circa mediam æstatem per anguium sibila formato, sed id quod lapis vocatur, Globulus aut Circulus est ex vitro plerumque factus, qui egregie describitur ab Anselmo Boetio, Gemmarum & lapidum Historia Cap. 173. his verbis.

Anguim Lapis apud Bohemos celebratur, forma est rotunda, crassitudine minimi digiti pueri sexennalis, in medio foramen habens tam amplum, ut prædictus digitus immitti possit; quod altera parte latius est. Lapis colore est croceo obscuro, oculos exacte formatos in externa superficie, variis coloribus ornatos, viri oculi instar habens; is tamen color qui Iridem referre debet, caruleus plerumque est. Bohemi conflare a multis anguibz concurrentibus putant, ac singulos oculum formare. propterea ab iis Duchanek vocatur, quasi dicas spiritalem, aut ex spiritu vel flatu confectum Lapidem. Existimant gestantem ab omni veneno, ac re pestilenti, fascinationibus, ac incantationibus immunem reddere. Verum falluntur vehementer, cum Lapis iste ab illis in tanta auctoritate habitus, non Lapis, sed vitrum sit hac forma conflatum, ac Mulierum verticillus, qui fusis dum fila trabunt adhibetur, ut pondere facilius pertantur ac motus diutius perseveret. Nec alii sunt qui a nostratibus Lapidem Serpentum vocantur, quam Verticilli vitrei, quosdam etiam ex succino confectos vidi, Druidum amuleta sunt, Superstitionis horum, & forte Imposturæ vestigia. Refert certe Caesar in Commentariis, Disciplina Druidum in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur æque proinde ac in Gallia eorum amuleta in usu fuere. Et ideo quæ de Ovo Anguino attulit Plinius eadem plane sunt quæ de verticillis illis vitreis apud nostrates traduntur. Variant

autem forma hi Lapidēs Anguium dicti, quidam enim ex iis Globosi sunt, plani plerique instar verticilli Mulierum, quidam etiam sunt triquetri; Ambigitur autem an hic in acervo Lapidum repertus, unus fuerit ex istis Lapidibus serpentum, an Ornamentum quoddam in Brachio Gestatum, praesertim cum in Acervo Lapidum una cum Stilo, fibulis, Armillis Annulisque repertus sit, quæ Romani Militis fuisse videntur. Romani autem Druidum Superstitioni non erant addicti; si unus ex Serpentum Lapidibus fuit, verisimile est huic Romano, cum alia præda obvenisse. Consimiles ex vitro passim apud vulgus nostrum occurrunt.

Lapides hi Anguium inter Magicas Vanitates fuere, quæ cum disciplina Druidum apud Britanno, receptæ fuere, ut Plinius testatur hisce Verbis; *Sed quod ego hac commemorem in arte Oceanum quo transgressa, & ad Naturæ inane pervecta. Britannia hodieque eam attonite celebrat tantis caerimoniis, ut dedisse Persis videri possit.* Et hinc est, quod in hunc usque diem, incantationes apud vulgus sint in usu, et incredibilia multa de hoc Lapide prædicentur; praesertim de ejus viribus adversus venena, et quod possessoribus ejus Lapidis, omnia prospere succedent, quodque Possessores ab omni veneno, aere pestelenti, fascinationibus et incantationibus Immunes reddant: ita nostratium mentes excæcavit illa Druidum Superstitio recepta per Manus a tot seculis; quæque hodie etiam apud multos e vulgo recipitur: cavendum itaque ab impostoribus est, qui falsa pro Veris obtrudunt, fictitios scilicet illos ex vitro Lapidēs, pro Lapidibus a Serpentibus confectis; qui nec olim, nec nunc ab Anguibz conficiebantur; licet hoc credulæ plebi persuasum fuit, quæ hominum plurimorum infirmitas est, ut facile credant, quæcunque affirmantur ab iis qui apud illos in Honore sunt, ut erant Druides. illi (inquit *Cæsar de Bello Gallico Lib: VI.*) "rebus Divinis interfunt, Sacrificia publica ac privata procurant, religiones Interpretantur, ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causa concurrat, magnoque ii sunt apud eos honore."

Sectio 3tia.

De radice Chara dicta.

Cujus mentio fit apud *Julium Cæsarem* Commentarii de bello civili lib. 3. Sect: 47. & 48. Ubi de *Dyrrachina* obsidione agitur.

TEXTUS

Historiam ejus obsidionis exhibens.

ERat nova & inusitata belli ratio, quum tot Castellorum numero, tantoque spatio, & tantis munitionibus, & toto obsidionis genere, tum etiam reliquis rebus. Nam, quicumque alterum obsidere conati sunt, perculsos atque infirmos hostes adorti, aut prælio superatos, aut aliqua offensione permotos continuerunt, quum ipsi numero militum

milium equitumque præstarent. Causa autem obsidionis hæc fere esse consuevit, ut frumento hostes prohibeantur.

At contra, integras atque incolumes copias Cæsar inferiore militum numero continebat; quam illi omnium rerum copia abundarent. Quotidie enim magnus undique navium numerus conveniebat, quæ commeatum supportarunt: neque ullus flare ventus poterat, quin aliqua ex parte secundum cursum haberet. Ipse autem consumptis omnibus longe lateque frumentis, summis erat in angustiis. Sed tamen hæc singulari patientia milites ferebant.

Recordabantur enim, eadem se, superiore anno in Hispania perpeffos, labore & patientia maximum bellum confecisse. Memnerant, ad Alefiam, magnam se inopiam perpeffos, multo etiam maiorem ad Avaricum, maximarum se gentium victores discessisse.

Non illis bordeum cum daretur, non legumina recusabant: pecus vero cuius rei summa erat ex Epiro copia, magno in honore habebant.

Est etiam genus radicis inventum, ab iis qui fuerant cum Valerio, quod appellatur Chara: quod admistum lacte multum inopiam levabat. Id ad similitudinem panis efficiebant. Ejus erat magna copia. Ex hoc effectos panes, cum in colloquiis Pompeiani famem nostris obiectarent, vulgo in eos jaciebant, ut spem eorum mimerent. Et infra crebroque voces militum in vigiliis colloquiisque audiebantur, prius se cortice ex arboribus victuros, quam Pompeium e manibus dimissuros.

De fame hæc ita Suetonius: Famem, ait, & ceteras necessitates, non cum obsideretur modo, sed etiam si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, ut Dyrrachinâ munitione Pompeius viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit; amoverique ocys, nec cuiquam ostendi jusserit: ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur.

Eleganter hanc famem describit Lucanus lib. 6.

*Sed patitur sævam veluti circumdatus arcta
Obsidione famem: nondum surgentibus altam
In segetem culmis. Cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, & carpere dumos,
Et morsu spoliare nemus, lethumque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,
Quæque per abrasas utero demittere fauces:
Plurimaque humanis ante hæc incognita mensis,
Diripiens Miles. Saturum tamen obsedit hostem.*

Apparet plures herbas usurpatas fuisse in cibo a Casarianis militibus, in illa frumentorum inopia. Plinius ait, Lapsanam fuisse unam ex his: Nat. Hist. Lib. 19. Cap. 8. Nec non, inquit, olus quoque silvestre est trium foliorum, Divi Julii carminibus præcipue jocisque militaribus celebratum. Alternis quippe versibus exprobrare, Lapsana se vixisse apud Dyrrachium. Est autem id cima silvestris. Idem Plinius, Nat. Hist. Lib. 25. Cap. 8. Scythicen plantam commendat, quod in ore eam habentes, famem sitimque non

sentiant, & ea & Hippice, tradunt, inquit, etiam in duodenos dies durare in fame sitique. Clusius in re botanicâ versatissimus, Hist. plantarum rariorum, lib. VI. cap. 14. Tatariam Unguaticam describit, quâ Ungari, in Annonæ caritate & inopiâ vescuntur, alterius panis penuriâ.

Quæ a Dione Cassio referuntur de quodam cibi genere, quo Mæatae utuntur & Caledoniæ, ad hanc rem faciunt. Imprimis, inquit, famem frigusque, ac labores omnes perferunt, nam mersi in paludibus capite tenus, per multos dies [inediam] sustinent: in silvis autem, corticibus atque radicibus arborum aluntur. Certum cibi genus parant ad omnia, quem si ceperint, quanta est unius fabæ magnitudo, minime esurire aut sitire solent.

Difficultas colligendi quænam planta intelligatur, in hoc sita est, quod apud Veteres qui de hac re scribunt, omnia perplexa aut perturbata sunt, neque enim aliter distinguebant plantas, quam per similitudinem quam habebant in foliis, præsertim ad plantas quasdam vulgo notas, quas nec descripserunt, quod omnibus notæ sint: quod Salmasius in notis suis ad hanc rem, in Exercitat: Plinian: in Solinum refert; scilicet, perpetuum id esse apud Scriptores Historiæ Plantarum, ut cujuslibet plantæ foliis similitudinem querant ad aliarum plantarum folium cui proxime accedunt. Nec ad propria Characteristica plantarum attendebant, quæ non nisi seris temporibus observata fuere, per Casalpium, Gesnerum & Fabium Columnam, & sæculo tandem nuper elapso per accuratissimum D. Morisonum nostratem. D. Turnefort, Raium, aliosque in clara luce posita fuere: sed de hac planta quæ quæstioni subjecta est, ne quidem foliorum Similitudinis cum alia meminerunt. De viribus autem quædam attulere Theophrastus & Plinius, & Caesar qui Nomen radicis Chara dixit, & ait inventum fuisse ab iis qui fuerant cum Valerio, quod admistum lacte multum inopiam levabat.

In hujus ergo Radicis Chara indagatione recurrendum est ad Textum Theophrasti, Plinii & Caesaris, & ex illorum verbis eruenda est radicis hujus notitia; quæ enim habet Dioscorides, a Theophrasto haussisse videtur, ut & qui post eum scripsere.

D. Bodaus a Stapil, qui fufissime in Theophrasti textum scripsit, pag. 1104. Ubi de hac radice agit. Expresse ait, corruptum esse codicem Theophrasti. Et Julius Caesar Scaliger (cujus animadversiones Jo. Bodaus textui subjunxit) ad voces τῶν ῥιζῶν notat, quod hic (Theophrastus) quasi de integro, sub communi genere ponit species, a partium differentiis, id est radicum; malè fane. Namque & supra dixit: et non erat hic locus. Et jam de radicibus dixit τὰ κατ' ἐκαστον. Aliud igitur hoc caput esto.

Lugdunensis (ait Bodaus) ex fide antiquissimi codicis restituit γλυκεῖα δὲ καὶ σκυδική, καὶ ἔστι γε καλεῖσθαι γλυκυῖον αὐτήν. Et infert indè, nulum relinquitur dubium, quin ita legendum sit, Nam Scythica radix nomen aliud habet.

Pulchrè alioquin, & ingeniosè satis hunc locum correxit doctissimus Salmasius καλεῖσθαι δὲ γλυκεῖαν αὐτήν. Et reddit integram sententiam, inter radices etiam dulces Scythica, & nonnulli recte eam dulcem cognominat. Radicem Scythicam κατ' ἐξοχὴν dulcem nominari dicit Bodaus. In editione Heinsii textus græcus convenit cum eo adducto a Salmasio. Sed

Sed alii aliter sentiunt, nam nihil habet Theophrastus, quod id implicet. Nam dulcem esse Nymphæam dicit, quæ nasci in lacustribus solet. Et gerit folia super aquam ampla. Et postea dicit, dulcis & Scythica, & quidem nonnulli dulcem eam appellant, nascitur apud Mæotim, utilis ad anhelitus, & ad tussim siccam, atque in totum thoracis mederi ulceribus potest. Ad hæc mederi doloribus potest in melle, sitim quoque extinguit, si teneatur in ore, qua de causa, ea & ἡ πικρὴ δαΐδαυ καὶ τὰς ἀνδράς, ἡμέρας καὶ ἐνδύμα, καὶ δάδυνα, affirmant Scythas dies undecim aut duodecim tolerare vel sustinere vitam.

Scythica (ergo) dicitur radix : quod in Scythia circa Mæotim plurima reperiatur; vel quod Scythæ hæc radice & equino caseo famem sitimque ad dies plures tolerant, ut tradit Theophrastus. Dioscorides lib: 3. cap: 7. Dicit quod glycyrrhiza seu dulcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Quæ autem afferuntur hic a Theophrasto possunt consistere cum iis plantis quæ vires in textu enumeratas habent, hoc est, quarum radices dulces sunt, & nascuntur apud Mæotim, & pollent ad eosdem morbos, & ad vitam sustinendam. Et hinc est quod accuratissimus Botanicus Johannes Baubinus Hist. Plant. lib. 17. cap. 25. Titulo Scythice radix veteribus, expresse asserit, quod Scythices (Herbæ) natura haud ita cognita hodie, quemadmodum aliarum radicum dulcium. Imo cum raris in terris etiam olim propagaretur, haud mirum si pauca ab authoribus tradita hisce etiam temporibus extent, cum nullam figuræ ejus plantæ descriptionem tradat Theophrastus.

Apud Plinium autem magis incerta sunt omnia, locum refert Historia plantarum Lugdunensis lib. pag. 150. Permirum est quam supine atque perversè Plinius vertisse, & intellexisse videatur. Invenire herbas & universæ gentes, inquit Plinius, Scythia primum eam quæ Scythice vocatur, circa Bæotiam nascens, prædulcem alias, utilissimamque ad ea quæ asthmata vocant (nam ex vetere codice & Theophrasto, sic legendum: non ut, in vulgatis exemplaribus, prædulcis, aliam utilissimam ad ea quæ spasmata vocant) magna & ea commendatio, quod eam in ore habentes famem sitimque non sentiunt. Idem præstat apud eos Hippice dicta, quod in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duoderos dies durare in fame sitique. Hæc Plinius, qui circa Bæotiam nasci Scythicam scripsit, Theophrastus ad Mæotim. At hujus erroris minime Plinius est accusandus, sed mendosa Exemplaria, quibus ille utebatur.

Ipsemet enim alibi Scythicam Herbam a Mæotidis paludibus portari scripsit Lib: 27. C. 1. ad hæc Hippacen, id est, Caseum equinum in ciborum necessitate pro alimento Scythois esse, sicut delinitam Glycyrrhiza radicem pro potu in Aquarum penuria, vagantibus per aridas vastasque Solitudines iis populis. Plinius vero ex Hippace, id est, caseo equino Hippicen herbam confinxit, addita perinde absurda Etymologia quod scilicet eorum famem sitimque sedaret.

Hippacen alibi de hac eadem re scribens recte usurpasse videtur lib 12. Cap. 54. "Quædam, inquit, rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant, conservantque vires, ut Butyrum, Hippace, Glycyrrhizon. Idem ipse caseum equinum esse dixit. Lib. 28 C. 9. Sestus eosdem effectus equino quos bubulo tradit: hunc vocant Hippacen; alibi coagulum

gulum equi sic vocari idem scribit Lib: 28: Cap. 14. Equi coagulum, inquit, quod aliqui *Hippacen* vocant.

Gazæ errandi occasionem præbuit *Plinius*, uterque *Hermolao*. Ille enim *Hippacen* equestrem herbam interpretatus est: hic differre *Hippacen* ab *Hippice* scribit, quod *Hippace* caseus, & coagulum sit, *Hippice* vero herba *Scythica*, equestris a *Theodoro* dicta: sed & in hoc *Theodorus Gazæ* erravit, quod sitim tolerare vertit (quod quidem *Glycyrrhizæ* vulgari apprime convenit) ubi græce simpliciter διαγειν [vitam agere] legitur: ut intelligamus (inquit *Joh. Bauhinus*) *Hippacen* cibi loco, *Glycyrrhizam* vero sitis remedium esse.

Apparet etiam *Plinium* errasse, qui utrique *Hippacæ* & *Glycyrrhizæ*, utrumque seorsim attribuit remedium.

Consimiles autem vires, ac ea quæ apud *Theophrastum* *Herbæ Scythicæ* tribuuntur, prædicantur de Cibo quodam apud *Maatas* & *Caledonios* in usu, a *Dione Hist.* Rom: Lib: 76 in *Severo*: integer autem locus sic se habet.

Britannorum duo sunt præsertim Genera, *Caledonii* & *Mætæ*, nam *Cæterorum* nomina ad hos fere referuntur. Incolunt *Mætæ* juxta eum murum, qui *Insulam* in duas partes dividit. *Caledonii* post illos sunt. possident utrique Montes asperrimos, & sine aqua, itemque Campos desertos, plenosque paludibus, quodque *Mania* non habent nec *Urbes*, *Agros* nullos colunt; de prada & venatione, fructibusque *Arborum* vivunt: nam *Fisces* quorum ibi maxima & *Innumerabilis* copia, non gustant: degunt in tentoriis nudi & sine calceis: utuntur communibus uxoribus, liberosque omnes alunt: apud hos *populus* magna ex parte principatum tenet: latrocinantur libentissime, militant de curribus, equos habent parvos & celeres: pedites currunt celerrime, dum stant firmissimi sunt: horum *Arma* sunt scutum, & hasta brevis; in cujus inferiore parte pomum est ex ære; ut dum concutitur, hostes sonitu perterrefaciant. *Pugiones* quoque habent, sed in primis famem frigusque, ac labores omnes perferunt; nam mersi in paludibus capite tenus, per multos dies inedia sustinent; in *Silvis* autem corticibus atque radicibus *Arborum* aluntur. "Certum cibi genus parant ad omnia; quem si ceperint quanta est unius *Fabæ* magnitudo, minime esurire aut siti-re solent. In Margine Textus Libri mei habetur simili cibo utuntur *Turcæ* nostro tempore.

Prius autem quam commenta quædam in hunc locum adjiciam, conferenda hæc sunt cum iis quæ habet *Cæsar* de *Chara*, loco citato, quod Scilicet admistum lacte genus radicis inventum ab iis, qui fuerant cum *Valerio* quod *Chara* appellatur multum *Inopiam* levabat: Ex quibus apparet Cibus a *Dione* memoratum quoad vires cum *Chara* convenire. Nota autem adjecta a *Cæsare*, quod radix illa *Chara*, inventa sit ab iis qui fuerant cum *Valerio*, lumen etiam ad plantam investigandam subministrare videtur: in notis enim editionis pro *Delphino* habetur, quod is est qui in *Asia* erat *Bello Mithridatico* quem ducem insidiosè interficiendum curaverat *Fimbria*. De *Valerio* hoc, consulendus est *Appianus*. Et reminiscendum de *Bello Mithridatico* est quod actum fuit in *Ponto*, Regione *Asiæ* minoris ab Occidente *Haly* fluvio, ab Oriente *Colchide* clausa: meridie, min. *Armenia*, a Septentrione mari *Euxino* terminata, teste *Strabone*. *Pontus* autem est totum illud Mare quod a palude *Mæotide* usque in *Tenedum* protenditur: sed

sed ubi primum se arctat a Tenedo, incipiens, a casu Helles vocatur Hellespontus; ubi se expandit. Propontis, ubi iterum arctatur, Thracius Bosphorus, ubi autem late diffunditur Pontus Euxinus; qui curvatus in figuram Scythici arcus committitur ostio Mæotidis, idque ostium Cimmericus Bosphorus vocatur. Verisimile ergo est Bello hoc Mithridatico inventam fuisse *Charam*, radicem ipsam *Scythicam* ad *Mæotin*, illam enim ad Occasum attingit *Mithridatis* Regnum.

D. *Clusius* rei *Botannicæ* peritissimus, Lib: VI. Hist: Plantarum rariorum, Cap: 14. Plantam describit quam *Tatariam Ungaricam* vocat, quam *Clarissimus Morisonus* noster concludit fuisse *Cachryos* aliquam speciem, quod Semen protulerit magnum, Striatum *Lybanotidis Cachriferæ* ritu. *Clusius* retulit autem quod hujus *Tatariæ* radice, *Hungari Agriæ* Vicini, atque etiam ulteriores, *Daciæ* contermini, in annonæ caritate & inopia vescuntur, alterius panis penuria, ut illi asserebant, non modo *Heros illustris Baltasar de Battbyan*, sed etiam alii Nobiles viri, qui in ea Provincia vixerant. Et modestissime conjecturam suam subjicit *Clusius*, an huic Similis radix *Chara*, quæ lacti admista, *Cæsaris* Milites, inopiam levasse legimus? Certe si non eadem, affinis illi est. Ut radicem *Charam* eandem esse putemus cum radice *Scythicæ*, varia adduci possunt Argumenta. Primarium certe est quod in iisdem locis utraque planta nascatur, ut ex textu etiam *Theophrasti* allato supra, apparet radices dulces generatim describi, adeoque quotquot sunt eminenter dulces radices intelligi posse. Et quamvis *Glycyrrhiza* hoc nomen maxime obtinuerit, accuratissimus tamen *Johannes Bauhinus*, radicem *Scythicam* diversam a *Glycyrrhiza*, fuisse Plantam asserit & ignotam plerisque. Verisimile etiam est *Glycyrrhizam* vulgo sic dictam *Cæsari* cognitam fuisse, ut quæ diu antea in usum medicum adversus varios Morbos recepta fuerit: at ille *Charam* tradit esse radicis genus, ab iis qui cum *Valerio* fuerant, inventum, quod illi non nisi sub nomine *Chara* notum erat, & proinde Leguminis genus videtur, quod cum Fructu tum Radice in cibum venire possit, præsertim cum lacti admistum ut pulmentum assumerent milites & multum Inopiam levabat. addit etiam *Cæsar*, id ad similitudinem panis efficiebant, ejus erat magna copia. ex hoc effectos panes, quum in colloquiis *Pomeiani* famem nostris objectarent, vulgo in eos jaciebant, ut spem eorum minuerent: ut qui non ex fame perituri essent, quam diu iis ejus panis Copia suppetebat.

Cum autem qualitate Soli, Regio *Mæotis* & Regio *Mæatarum* & *Caledoniorum* convenirent & Cibus ex *Chara* confectus, & Cibus a *Dione* enarratus, easdem vires ad alendum haberent, probabile admodum est eandem radicem *Charam* fuisse cum ea qua *Dionis* cibus constabat.

Inquirendum igitur ex quibus constabat Cibus ille *Dionis*, quem *Mæatæ* & *Caledonii* ad omnia parabant, (ut habetur in *Johannis Xiphilini Epitome Dionis in Severo*) in *Greco Textu* est καὶ περὶ πάντα ἐκδιδύκει τι βρώμα, ἀφ' ἧς καὶ οὗτος τὸ μεσέδος ἐμφαγόντες, ἔτε πεινῶσι, ἔτε διψῶσι. certum cibi genus parant ad omnia de quo *Fabæ* magnitudinem comedentes, minime esurire aut sitire solent. ad locum in *Margine* editionis hujus *Wecheliana* 1590 addita est nota, minore charactere impressa, simili cibo utuntur *Turcæ* nostro tempore. De hoc cibo *Dionis* quædam scripsi Lib. 1. *Prodromi Hist: Naturalis Scotiæ* Cap: 17.

18. 19. ad quæ Lectorem remitto. Sed cum res obscura ulteriore inquisitione indigeat, plura afferenda censeo, ut ea magis illustretur. Præmittendus autem locus est Doctissimi viri *Danielis Langhornii* in suis Antiquitatibus *Albionensibus*, qui multum lucis in hac materia afferre videtur; ubi de primis *Britanniæ* Incolis agit, Pag: 46. Comitatum, inquit, *Northumbriensem*, ac quicquid terrarum inter murum *Picticum*, *Glottamque* & *Bodotriam* (quæ nunc *Britannoduni* & *Edinburgi freta* vocantur) interjacet, *Ottadini*, *Selgovæ*, (*Tacito Horesti*) *Gadeni*, *Navantes* & *Damnii incoluerunt*, qui omnes a *Dione Cassio* uno nomine *Mæatæ* appellantur; *Cimmeriorum* utique *Mæotarum* proles.

Quæ assertio cum *M. Ss.* nostris convenit, in quibus *Majores* nostri dicuntur ex *Majori Scythia* oriundi, ut qui sunt *Mæotarum* ἀπὸ θύων. Quod variis Argumentis confirmatur Cap. V. Introductionis nostræ ad Historiam veteris *Scotiæ*, ubi de *Pictorum* origine agitur.

Lapsana Plinij, & *Clusij* *Tataria* herba vim alterantem tantum habere videntur, quæ nutriunt autem *Cerealia* sunt, quæ proprie fessas vires novant & reficiunt.

Locus apud *Plutarchum* in vitâ *Cæsaris* refert. Cum graviter difficultate necessariorum premeretur, quod radicem quandam contundebant milites (scilicet *Chara*) eaque lacte subactâ vescebantur. Pulmentum ergo fuit ex radicis *Chara* farinâ, cum lacte temperatâ & commistâ, quod multum *Cæsarianorum* inopiam levabat. Et *Plinius* quidem lib: 18. Hist. nat. cap 8. Ait, *Pulte, non pane, vixisse longo tempore Romanos*: Et etiam posterioribus seculis *Ammianus Marcellinus* auctor est, *Romanos* in castris pulte usos fuisse.

Cibus etiam *Dionis*, quo *Mæatæ* & *Caledonij* usi sunt, pulmentum fuisse videtur; nam vocem βρωμα interpretatur *Rob: Constantinus* in Lexico suo, pulmentum, quod proindè vel lacte, vel aquâ temperatum fuit, & ejus pulmenti, assumpta fabæ magnitudo, per aliquot dies vitam sustinebat *Mæatarum*.

Hector Boetius, ubi agit de *Scotorum* priscis & recentibus moribus, refert, Quod semper massam quandam ex farina, butyro, caseo, lacte atque aceto temperatam, contra extremam famem domo asportabant, multos nonnunquam dies, ubi extrema comædatus inopia premebat, ejus succu appetitum lactando vitam sustinentes. Imo, teste doctissimo *D. Gordonio de Straloch* in *Rossia* descriptione, *Montani* ejus *Regionis* itinerantes, asperissima hieme, intensissimis frigoribus, caseolis aliquot & lagenula liquoris nativi, ex cerevisia, adhibitis aromatibus extracti, muniti, (nam de obsonio aut pane parum solliciti sunt) longissima itinera sine incommodo pedibus metiuntur.

Hodiè etiam *Montani Scoti*, qui priscorum victum & mores retinent, tubera teretia & nigra (quæ saporem habent *Glycyrrizæ*) adnascencia radicibus plantæ, quæ apud illos *Karemile* dicitur, masticant, ad famem & sitim tolerandam, & aquam cum iis tuberibus temperant pro potu, eaque pro inopiâ alterius cibi levandâ, utilissima experiuntur.

Nunc quâ decet modestiâ rogabo, An hæc radix quâ *Montani* nostri utuntur & adversum famem & sitim efficacem experiuntur, sit

fit radix *Scythica* apud *Theophrastum*, ad ejusdem usum memorata?

An massa cujus meminit *Boethius*, sit idem cum cibo *Dionis*? Nam *Plinio* teste, Nat: Hist. lib: 11. cap. ultimo, *Exiguo gustu, famem ac sitim sedant, conservantque vires, butyrum, hippace (hoc est, caseus equinus) Glycyrrhizon*? An radix plantæ quæ *Montanis* nostris *Karemle* dicitur, cum iisdem sit prædita viribus; sit radix *Chara*, cujus usus est, *Casare* teste, ad inopiam frumenti levandam commendatus?

Restat igitur investigandum, quænam illa planta sit, quæ *Montanis* nostris *Karemle* dicitur.

Illam autem eadem est, quæ apud authores sub his nominibus venit, scilicet, *Astragalus silvaticus Thalij*. *Sylvaticus* foliis oblongis glabris C. B. *Astragaloides silvaticus Fuchsj*, vel *Chamæbalano* leguminoso affinis planta J. B. *Orobis silvaticus* nostras perennis filiquis propendentibus radice tuberolâ, *Historiæ Oxoniensis Morisonij* nostri.

Eam sic describit *Johannes Thalius* apud *Camerarium*, *Hercyniæ Saxonothuringicæ* pag. 7. "Astragalus silvaticus ubique ferè. Ita vero nominat plantam in frutetis *Thuringiæ & Franconiæ* quæque non infrequentem, vulgo *Christian work*, alius *Cicer Montanum* nuncupatum, radicibus nodosis, tuscis, duris, multipliciter serpentibus, floribus purpureis, & Siliquis initio purpurascentibus, angustis, per maturitatem pallentibus, in quibus semina vicæ paulo tamen minora, colore cæsia. describitur a *Cordo*, sed a nullo quod sciam depingitur. Ejus Icon apud *Thalium* est inter Icones Stirpium *Hercyniarum* tab. 1. cum Folio, filiqua aperta, & fructibus: & additur ibi, *Folium Unicum & filiqua cum Semine, de totius plantæ quantitate testantur*. Accuratiorem hujus plantæ Descriptionem tradit *Joannes Bauhinus* Hist. Plant. Lib. 17 Pag. 134.

Astragaloides, sive Astragalus Silvaticus, Astragalo magno Fuchsi vel Chamæbalano Leguminosæ affinis planta.

"*Chamæbalano* similem voco, cui ex radicibus longis quasi reptantibus, varieque implicatis, partim tenuibus, partim tuberosis, *Chamæbalani Dodon:* perquam similibus, nisi e tuberibus plures capillares fibræ prodirent, externe nigris, interne albis, sapore subdulcibus; caules exsurgunt multi, pedales, angulosi, folia aliquatenus *Chamæbalano* similia, sine apereolis, glauca, & fere nigricantia, oblonga, obtusa, nervosa, ex brevibus pediculis, quaterna vel sena præter foliola quæ ad pediculorum exortum sunt: flores Pisorum rubentes, quibus succedunt filiquæ satis longæ, teretes, ex pediculo non admodum longo, in quibus semina mediocriter magna, lutea, sapore ferè pisorum, quæ se contingunt utrinque compressa.

"An *Ruelli Astragalus*, qui a *Diosc.* describitur, frequensque est apud suos. Rura, inquit, nostra *Montanum* vel rusticum *Cicer* nominat: *Cicerculam* eise diceret. *Germanis* dicitur *Knollen-kraut*, *Gesnerus* annotavit, *Christian-Wurtzell & Knollenwurtzell* ab aliquibus *Cicer Montanum* appellari. Mense florentem *Aprili*, provenientem vero cum filiquis Mense *Octobri* observavi, in Monte *Rossberg* prope *Masfmunster* & locis Vicinis, in Silvis & dumetis. & inter veteres &c. Nec plura de hac planta, quod sciam, apud Authores occurrunt.

Ignoscent lectores benevoli, quod fusius de hac re egerim, quod *Montani* nostrates soli sint, quod sciam, qui has hujus plantæ vires experti sint hoc tempore, & sæpius ad inediā sustinendam eā utuntur cum aquā temperatā. Foelicius etiam in asperissimis montibus & vallibus, apud eos provenit, & in majorem quantitatem affurgit, præsertim in locis a quibus bruta arcentur: passim etiam in humiliori plagâ hujus regionis reperitur, sed illic cum flores, tum folia, radicisque tubera, minora sunt; horum quotidie facultates experiri licet. Tuberum radici hujus plantæ adnascentium vires in sustinendâ ad aliquod tempus inediâ, se expertum fuisse jussu serenissimi Regis *Caroli* secundi, testatur *Jacobus Frazerius* quondam Bibliothecæ Regiæ apud *Londinum* custos, in epistola ad me scriptâ; postquam quasdam ejus plantæ radices, cum tuberibus adnatis, illi transmiseram. Et quoniam *Montani* nostri *Mæotarum Cimmeriorum* propagines fuere, in locis circa *Balticum* mare effusæ, quæ ab iis locis in *Sbetlandicas* insulas, & *Orcades* primum, dein in *Britanniæ* continentem colonias miserint; hinc orta mihi conjectura est *Mæatas* & *Caledonios* nostros (*Pictos* postea dictos) *Scythicam* hanc herbam bene novisse, & eā usos fuisse, tum per se, cum aqua tum & massæ cuidam admista, quæ cibum a *Dione* memoratum constituebat. Sed hanc meam hac de re conjecturam, prout æquum & bonum est, Doctorum judicio submitto.

Sectio 4ta.

De Elogiis Medicinæ indigenæ.

Aurelius Cornelius Celsus, Commentar. De Medicina lib. 1. exordio.

TEXTUS

“ Ut Alimenta sanis corporibus Agricultura, sic sanitatem ægris
 “ Medicina promittit. Hæc nusquam quidem non est. Siquidem
 “ etiam imperitissimæ gentes, herbas aliaque prompta in auxilium vul-
 “ nerum morborumque noverant.

Testimonia celebrium Virorum

Pro Medicina Indigena.

INter alia hujus Seculi Portenta, sunt Medicinæ Indigenæ Calumniatores. Ejus medicinæ præstantia multis Argumentis comprobata fuit, parte prima prodromi *Nat. Hist: Scotiæ* Libro 2do. Hic Elogia tantum & Approbationes Celebrium aliquot Virorum adducam. Agmen ducet *Plinius* Naturalis *Hist: Lib: 24* quem ita orditur. *Ne Silvæ quidem, horridiorque naturæ facies, Medicinis carent, sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini, ut Medicina feret etiam solitudo ipsa.*

Magno

Magno in pretio fuisse apud veteres Medicos ostendit Prodrromus citatus. Recentiores etiam medicos a tempore quo Literæ restitutæ sunt, eam cum exercuisse tum magni aestimasse ostendendum est.

Inter quos ut taceam eos qui de Medicina facile parabilium scripserunt (qui plerumque Medicamentis Indigenis utuntur) emicuit primum *Symphorianus Campegius*, qui Anno 1533 in Lucem emisit *Lugduni Hortum Gallicum*, pro *Gallis in Gallia* Scriptum, in quo *Gallos in Gallia* omnium ægritudinum remedia reperire docet, nec egerere medicaminibus peregrinis, quum Deus & Natura, de necessariis unicuique Regioni provideat. Eodem etiam Anno typis edidit *Lugduni, Campum Elysium Gallia amœnitate refertum*, in quo sunt Medicinæ compositæ, Herbæ & Plantæ virentes: in quo quicquid apud *Indos, Arabes & Peras* reperitur, apud *Gallos* reperiri posse demonstratur.

Anno 1552 *David Kyberus* *Argentinenſis*, edidit Translationem Latinam *Commentariorum Hieronymi Tragi*, Stirpium maxime earum quæ in *Germania* nascuntur, quarum maxima pars sponte nascentibus constat, quarum vires enarrat: quam Magnifice autem sentiat de Indigenis, apparet ex ejus verbis sequentibus, ubi de *Dulci radice* agit Lib: 2. Pag. 934 & 935.

Quemadmodum enim, inquit, aliæ Nationes *Sacharum* prædicant & extollunt, ita *Germania* de *dulci radice* gloriari potest, imprimis vero *Papergensis ager*, qui unicus toti *Germania* satis *Glycyrrhizæ* suppeditari potest: non solum autem radix hæc una cum succo extracto magni facienda, verum etiam suo modo utilior, commodior & salubrior ipso *sacharo* esse mihi videtur, ita quidem si altero ex his carendum mihi foret, *sacharo* sane quam *Glycyrrhiza* carere mallet: pro illo namque mel usurpare possem, quemadmodum & veteres non *Sacharo*, sed melle pleraque medicamenta temperasse legimus. *Sacharum* equidem sicut & alia aromata ad *Officinas* & divitum culinas spectare potius videtur. Qui vero tenuioris sunt *Fortuna* melle & *dulci radice* contenti erunt, & plus commoditatis inde quam ex *Sacharo* & aromatibus percipient. Nemo enim ignorat aromata & *Sacharum* sitim excitare, quam *dulcis radix* & *Succus* ejus restingunt.

Anno 1597. M. *Antoninus Constantinus M. D. Lugduni* edidit *La Pharmacie Provinciale & familiere*: suivant la quelle la *Medicine* peut estre faicte des remedes qui se treuvent en chasque *Province*, sans qu' on soit contrainct les aller mandier ailleurs.

Namque probat cunctas producere germina terras,

Quæ possint medicis usibus esse satis:

Maxima tutandæ pandit compendia vitæ,

Et brevius monstrat nosse salutis iter:

Imminuit sumptus, vitæ communia iura

Servanda diti pauperibusque facit.

Dum reliquæ gentes medicos spoliantur in usus,

Venit & e longis herba petita plagis:

Copia sera datur medico post fata medendi,

Materia gnaras destituente manus.

Nobilis *Peireskius*, literarum dum vixit decus, tanto in pretio
hunc

hunc librum habuit, ut teste *Gassendo* in ejus vitâ fol: pag: 302. procurare voluerit iteratam editionem *Pharmaceutices Antonij Constantini* Provincialis medici. Qui, inquit *Gassendus*, ante annos circiter triginta, in id incubuerat, ut ostenderet, nihil esse opus ad plantas exoticas, peregrinaque remedia confugere; cum benignitate naturæ, idem patrium solum, quod homines gignit, ipsis nutriendis curandisque, consentanea, & alimenta & medicamenta provideat: quare quod habuit libri exemplum misit ad *Renatum Moreum*, magnum facultatis *Parisiensis* lumen, cui id curare pergratum fuit.

Carolus Gaillemeau, thesi de *Hippocratea* methodo, ait, Nec illi (medico scilicet) ad ultimos *Æthiopas* navigandum erit, non adeundi *Colchi*, non petenda naufragiis, quæ *Pontus* aut *Iberia* mittit venenorum ferax, nec quæ *India* fert tristes succos; nec ita summi opificis benignitate diffidit, aut solum natale damnabit, ullis ut id commodis, nedum necessariis adjumentis destitutum putet. Domo igitur petet, unde domi curet, percuretque. De peregrinis & exoticis, item ut de popularibus suis, libentius in usum revocabit *ἀπὸ γῆς*; operosa sumptuosave fastui & fastidio, eique demum genti relinquit, cui salubritas ipsa putet, ni aurum contra cara sit.

Johannes Beverovicus Batavus M. D. urbis *Dordracenæ* insignis decus, scripsit *αὐταρχείαν Βαταβίας*, sive introductionem ad Medicinam indigenam, in quâ multis argumentis ejus Medicinæ cum necessitatem tum commoditatem evincit. Quam nobili hoc elogio ornavit *Cornelius Boyus* J. C.

*Prospexit Natura sibi: quod habere necesse est,
Sub quovis cæli climate mundus habet.
Est stupor in nobis. Gravis ignorantia mentes
Possidet, & quæ sunt proxima spernit homo.
Quod procul est, curat. Longinquis quærit in oris
Sponte licet tellus det meliora domi.
Hic male peccamus Batavi. Prudentior olim
Hellas, & hoc multum nomine clarus Arabs.
Abramidæ sapere magis, quibus obvia passim
Planta vele medio gramine lecta placet.*

Clarissimus etiam *Thom: Bartholinus*, suffragium suum pro Medicina indigena dedit, edito Libro *Hafniæ* 1666, de Medicina *Danorum* domestica, cui subjunxit Medicinæ Indigenæ *Danorum* Vindicias (ut hæc pro ea Testimonia, nostræ Vindiciæ sunt, contra calumnias prodromo-mastigum) "Tam benigna, inquit, *Tho: Bartholinus*, est omnibus natura, ut quanquam laudent nonnulli diversa sequentes, paucique sua sorte contenti vivant; tamen quod cujusvis necessitati judicavit commodum, cuique terræ proprium voluerit & inquilinum, & si recte Calculum ponimus, nulli Terrarum Angulo tam noverca fuit parens Natura rerum ut profutura Indigentia cogatur emendicare.

Anno 1677 *Jacobus Constantius DEREBEQUE* edidit *Medicinæ Helvetiorum Prodrromm* sive *Pharmacopææ Helvetiorum* specimen

Specimen; *Geneva*. Is suffragium pro Medicina indigena hoc dat; *Naturam*, inquit, in necessariis non deficere jam dudum a *Natura mystis* assertum, ut & nunc ipsa experientia ita est comprobatum, ut nullus sit qui ambigat: licet enim non omnis ferat omnia tellus, si *Gemmas* vastissimæ illæ *Orientis* *Regiones*, si *Peruvia* aurum & *Argentum*, si *thura* ac *aromata* incolis suis offerat *Arabia*, quæ omnia in cæteris locis nonnisi mutuatitæ habentur; non carent tamen quælibet *Universi* terrarum orbis partes *naturæ* muneribus quæ ipsam ab hominum quærimoniis vindicent, licet enim ab exteris aliqua *Mortales* mutantur, hæc magis ad vitæ luxuriam quam ad necessitatem spectant. Hanc veritatem in arte reponunt qui *naturæ* occulta propius scrutantur, in iis præsertim quæ ad valetudinem vel tuendam, vel recuperandam conferunt. Fateor equidem non incommode *Ægyptus*, *Barbaria* in *Africa*, *Persia*, & *Indiæ*, cæteraque *Asiæ* *Regiones* sua nobis propinant remedia, sed præfiscine dixerim, quodlibet solum indigenis suis offerre, quibus facile exoticis illis opibus ac auxiliis careant. Hoc Celeberrimus *Bartholinus* in sua *Danorum* *Medicina* palam fecit, hoc quoque testabitur hæc mea *Helvetiorum*; aperte expono hanc nostram patriam quidquid ad vitam & sanitatem est necessarium, nobis liberali ac munifica suppeditare Manu.

Anno 1683 *Lambertus Bidloo* præfixit dissertationem de re *Herbaria* Catalogo J. *Commelini* *Plantarum* *Indigenarum* *Hollandiæ*, in qua, inquit, unicuique *Regioni* endemicos *Morbos*, atque hisce opposita *Nativa* dari remedia, quid notius? *Nostratum* *Scorbuto* hic passim & sponte nascens *Cochlearia* *Antidotum* præstat eximium. *Anglorum* *Rachitidi*, *Felix* medetur. Per omnem *Asiæ*, *Africa* & *Americæ* tractum, venenatis *Serpentum* & *Insectorum* morsubus, ut & ex *Lethalibus* intoxicatis herbis, præsentanea ex indigenis *Plantis* remedia; quibus illiteratam *Barbariem* doctissimos quoscunque nostrorum superare candide & ingenue non veretur fateri *Clariss. G. Piso* M. D. *Hist Nat. Brasili.*

Americanis, inguinum pestifera *Lue* maxime & passim obnoxiiis, *Lignum Guajacum* & *Zalsaparilla* Solamen. Crudelioris *Europaorum* *Spasmi*, ut & paralyseos, quam *Beribery* vocant, cruciatus *Herba Lagondi* & *Minjab*, *Tannab* seu petroleum *Sumatrense* lenit. *Hydropi*, *ictero*, *Tophis Amboynensibus* et quævisque peculiaribus morbis specifica et quidem ex *Domesticis* parata *Herbis* remedia, ut e *Bontio* et *Horto Malabrisco* abunde liquet. Nostra si *D. O. M.* aliquas extorqueat plagas Patria eundem *Clementissim. Balsama* negasse salutifera, indignum cogitare, eloqui grande nefas.

Justitiæ divinæ per universum terrarum Orbem individua Comes *Gratia*. Hoc *Sacræ*, hoc a *Sæculis* retro profanæ testantur *Historiæ*: non minus infima tellus, quam *Suprema Cælotum* convexa omnipotentis canit *Laudes* *Opificis*; nec tam infelix nec infæcunda terra e cujus gremio nullum oriatur salubre *Medicamen*. Maxime itaque probabile *Solum* et *Cælum* uniuscujusque *Regionis* mutuo in se conspirare, et hominibus ut et *Plantis*, *Universali* quasi ad se invicem relatione, affinitatem fortiri.

Nonne nostræ Patriæ rudioris generis edulia nostratibus salubriora delicatissimis *Exteriorum* *Cupediis*? si dubites, rure degentes luculentissimis et uberibus demonstrabunt *Argumentis*; quos in *Morbum* illapsos ægre, nisi assueta restituas diæta.

Indorum tenellulis imo adhuc lactentibus, fructus, folia, radices optimo sunt Cibo, quæ provecioris ætatis *Europæo* sæpe venena & plerumque diarrhææ sanguinolentæ, Vomitus, Paralyseos aliorumque gravissimorum causæ symptomatum. Quid? si quis *Belga* domi suæ *Scytharum Calmucensium* more, cruda Caballina, aut *Anthropophagus* humana satiari cuperet carnes; ut cederet stomachis! qui non recte cocta aut condita vix, aut non sine molestissima digerunt brady-pepsia. Si *Anglus* a teneris carnivorax cum *Norvegis Ichthyophagus* fieri, & pro pane, obsonio & Bellariis, piscibus vesci vellet, brevi profecto de illius salute conclamatum iri nemo dubitet. Quod si alimenta tantum valeant, quid existimandum de Medicamentis? & infra addit "Omnes hætenus notas terras indigenis scatere Herbis, quibus, "nullo adhibito exotico, ægris opitulantur, ab ortu ad occasum No-
"strorum testantur itinera, Medicorum, Incolarum & advenarum ex-
"perentiæ.

*Quum nondum in liquidas pinus descenderat undas
Nullaque Mortales præter sua Litora norant.*

Antequam *Magnes Septentrionem* ad *Arctoum Sidus* docuit navigare, ante hoc, inquam, tempus, unde, nisi suo orta solo remedia? Omnes Insulares ante extraneorum appulsum, nonne necessario sibi de suis prospexerunt? Denique, clarissimus etiam *Paulus Bocone Siculus* in *Historia Naturali* admodum versatus, in præfatione Musæi sui de *Piante rare di Sicilia, Malta &c.* ait, "qui medicam artem optime callent,
"non egent externis, & curiosius conquisitis Medicamentis nobilibus,
"sed quæ apud nos sunt quamvis vilissima, opportune tamen accommo-
"data, omnem Languorem, si non incurabilis sit, propellere possunt.

Quæ adducta sunt abunde ostendunt, Medicinam Indigenam in magno pretio fuisse apud præstantes ingenio & virtute viros, a restitutis Literis.

Sectio 5ta.

De Glossopetris, Ceranniis & Belemnitis, &c.

Titulus I.

De Glosso-petris.

TEXTUS

Plinius Nat. Hist. lib. 10. Glossopetra linguæ similis humanæ in terra non nascitur, sed deficiente luna cælo decidere, & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus, promissi quoque vanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant.

Solinus Polyhistor cap. 37. Glossopetra deficientibus lunis cælo cadit, linguæ similis humanæ; non modicæ ut Magi ferunt potestatis, qui ex ea lunareis motus excitari putant.

COMMENTARIUS

COMMENTARIUS.

CL. Salmasij Pliniana exercitationes in Caij Julij Solini Polyhistora. Vol. I. pag. 718. *Longe, inquit, alia est, quam in libro veteri reperi lectionem. Sic nimirum habet: "Glossopetra lignæ similis humanæ, non in terrâ nasci dicitur, sed deficiente lunâ cœlo decidere solo, memoriæque esse necessariam. Quæ inquit Salmasius, recta est præ vulgata, quam procudere correctores. Solim illud Solo videatur expungendum, veluti natum ex variante lectione, potest tamen etiam tolerari si distinguatur. "Sed deficiente lunâ cœlo decidere solo, memoriæque esse necessariam. Non in terrâ, inquit, nasci dicitur Glossopetra, sed solo cœlo decidere, id est, cœlo tantum decidere cum deficit luna. De potestate vero quam Magi illi attribuunt, non paria tradit cum Plinio Solinus. Ille de eâ ita scribit, Quod ne credamus promissi quoque vanitas facit: Ventos enim ea comprimi narrant. In veteri codice legitur, Ventrem ea comprimi narrant. Fortè: Ventum ea comprimi. Nec enim puto ex eâ scripturâ aliud esse comminiscendum. Solinus pro illis, hæc habet, Non modicæ ut Magi ferunt potestatis, qui ex ea lunares motus excitari putant. Hoc quod sit ego profecto nescio.*

Idem Salmasius pag. 755. ait, *Quærendum adhuc superest quo sensu Glossopetra lapis motus illos lunares excitare dicatur. Quæ adducit, videat lector, ego quæ ad rem magis faciunt, adducam. Plinius (inquit Salmasius) lib. II. cap. 99. scribit, Lunam existimari spiritus sidus. Sic enim apud eum eo loco legendum: Quo vera conjectatio existit haud frustra Spiritus Sidus lunam existimari. Hoc est, quod terras saturet, accendensque corpora impleat, abscedens inanit. Minus rectum est quod vulgatur: Spiritum sidus lunæ existimari. Alii ex suis libris citant: Spiritosum sidus lunam existimari. Ideo & æstuum maris causam illi fideri assignant. Ventos ex eâ manare, quosdam etiam tradidisse, constat ex luculento Plinij loco, de ventorum origine, quem ut scribi debet, ex veteribus libris heic totum adscribam: Illos statos ac semper spirantes, quos non tractus aliquis, verum terræ sentiunt: qui non aura, non procella, sed mares appellatione quoque ipsa venti sunt: qui sive assiduo mundi incitu, & contrario siderum occurso nascuntur; sive hic est, ille genitabilis rerum natura spiritus, hic illucque tanquam in utero aliquo vagus, sive disparili errantium siderum ictu, radiorumque multiformi jactu flagellatus aer, sive a suis sideribus exeunt his propioribus, sive ab illis cœlo affixis cadunt, palam est illos quoque legem habere naturæ non ignotam, etiamsi nondum percognitam.*

Statos illos ac semper spirantes ventos, qui & appellatione ipsâ quoque mares sunt, quibuscunque de causis nascuntur, palam est illos legem habere, quæ naturæ ignota non est, licet hominibus nondum sit percognita. Sic enim legendum.

Inter propiora hæc sidera, ex quibus exire ventos existimarunt quidam, Luna præcipua est, quam novissimum sidus, & terris familiarissimum, idem alibi Plinius appellat. Hæc est & Spirituum

Sidus, τῶν ἀνέμων καὶ τῶν πνευμάτων. Nam & venti *Spiritus* Latinis. Hinc ergo *Lunares motus* hoc loco *Solinus* vocavit, quos *Plinius ventos*. Venti quoque motus sunt, eosque sic vocitat *Apuleius* in libro de Mundo: *Horum motuum tam varia sunt nomina, quam diversi esse videntur*. Id est, horum ventorum vel Spirituum, ut paulo ante, vocavit, lunares hi motus quia e Luna tanquam suâ causâ exeunt ac manant.

Plinius Glossopetræ hanc potestatem promitti ait, quâ venti comprimuntur. *Solinus* quâ motus lunares excitantur.

Contrariæ istæ planè sunt virtutes. Sed hoc in *Solino* nec novum nec mirum qui de industriâ toties abit diversus a *Plinio*, & auctori suo contraria asserit.

Vulgus nostrum (ut postea ostendetur) credit Glossopetras & Belemnites projici ab homunculis quos illi *Elfs* vocant, qui plerumque (ut vulgus asserit) invisibiles sunt. Ego (si meæ conjecturæ detur locus) putarem, cum ventis & exhalationibus mineralibus e terræ visceribus erumpere. De Glossopetris plura vide apud *Anselmum Boetium*, de *Boot.* lib: 2. pag. 340. & *Joan.* de *Laet.* de gemmis & lapidibus lib. 2. pag. 103.

Titulus II.

De Cerauniis Lapidibus cum tonitru & fulgure ejectis

Ceraunias lapis a fulmine nomen habet, quo cum a coelo cadere, apud vulgus creditur, quare *Marbodeus* de eo ita recinit.

*Ventorum rabiem cum turbidus aestuat aer,
Cum tonat horrendum, cum fulgurat igneus Aether,
Nubibus elisus cælo cadit ille lapillus,
Cujus apud Græcos extat de fulmine nomen,
Illis quippe locis, quos constat fulmine tactos,
Iste lapis tantum reperiri posse putatur;
Unde κεραινός est græco sermone vocatus;
Nam quod nos fulmen, Græci dixere κεραινον.*

Quibus autem sanior est mens, de casu hujus lapidis dubitant, imo diffitentur, inter quos doctissimi illi viri *Agricola* & *Cardanus* recensentur: Quin imo & *Plinius* lib: nat: hist: 37. cap. 10. magis alienæ opinionis enarrator quam propriæ sententiæ assertor videtur. Dubitat enim, dum inquit, *Ombria*, quam aliqui *Notiam* vocant, sicut *Ceraunia* & *Brontia*, cadere cum imbribus & fulminibus dicitur. Eundemque effectum habere, quem *Brontia* narratur. De eâ autem eodem capite protulerat, *Brontia capitibus testudinum similis & cum tonitruis cadens* (ut putant) fulmine icta restringit, si credimus. Apud Germanos hic lapis vario nomine appellatur, juxta varias formas quas sortitur. Quandoque ab illis vocatur malleus fulmineus, interdum Cuneus fulminis, *Encelio* dicitur *Donerstein*, quia ex nubibus cum tonitru cadere creditur. Illam

Illam autem speciem quæ formam Cunei præ se fert, *Sotacus* apud *Plinium*, *Betulum*, inquit *Aldrovandus*, forte a batuendo vocari tradidit. Denique sunt qui hos lapides *Glossopetras* indigent, propter maximam horum affinitatem, non figurâ, sed substantiâ durissimâ, & solidissimâ, & in superficie splendida. *Itali* similes *Lapides Saette b. e.* Sagittas nominant: vulgus nostrum eos vocat, *Bolts* ac *Thunder Bolts*.

Lapides hujus Generis ut plurimum longi sunt digitos quinque, lati tres, & juxta partem quæ latissima est cuneum plane referunt: crassitudo est pollicaris; durissimi & gravissimi sunt: substantia simili *Silicibus*, ex quibus ignis elicitur, quin imo interdum tam duri sunt ut limam non sentiant, *Lineis* atque *Striis* carent, hac ratione a *Bronziis* discrepant. Juxta partem æquilibrîi *Lapidis* plerumque apparet foramen pollicis quantitati par, et aliquando majus est si major sit *Lapis*: Hoc foramen, quandoque est exacte rotundum, aliquando hoc discrimen cernitur, quod una pars sit latior altera, non secus ac foramen in malleis arte factis conspicitur: cum ea pars foraminis, cui manubrium intromittitur, latior semper sit.

Omnes autem lapides hujus generis vel malleum, vel Cuneum, vel securim, vel alia hujus generis Instrumenta foramen habentia, ad recipiendum manubrium imitantur. Hinc nonnulli merito non sagittas fulminis, sed terrea Instrumenta tractu temporis in *Lapidea* esse mutata existimarunt; sed explodenda est hæc opinio, non tam quod hujusmodi *Lapides*, in ictis a Fulmine domibus & Arboribus, inveniantur, quam quod multæ Gentes olim, & hodie etiam *Americani* ejusmodi Instrumenta ex *Lapidibus* conficiant ad suos usus.

Kentmanus, *Ceraunium* (ut vocat) *Lapidem*, *Torgæ* Anno 61 post sesqui Millesimum, Maio mense, Fulmine projectum narrat, qui a Terra erutus fuit, latitudinis trium Digitorum, longitudinis quinque, durior vero lapide *Basalte*, quo in nonnullis *Germania* locis incudis vice utuntur. Habemus etiam ex *Gesnero*, quod anno 1492 e Cælo cecidit *Lapis* trecentarum *Librarum*, qui *Ensisbemi* in Templo servatur.

Cardanus Lib. 14. Cap. 72 de rerum varietate, refert hæc; "Vidimus, inquit, Anno 1510 cum cecidissent e Cælo *Lapides* circiter M C C. in agrum fluvio *Abduæ* conterminum, ex his unum, CXX: pondo, alium sexaginta: delati fuerunt ad Regis *Gallorum* Satrapas pro Miraculo, plurimis colos furrigineus, durities eximia, odor Sulphureus: præcesserat in Cælo Ignis Ingens hora tertia: decedentium *Lapidum* strepitus hora quinta exauditur.

Sed non inde sequitur, duabus horis tantam molem in aere sustineri potuisse; siquidem, & esse Ignis ille potuit, nihil commune habens cum istis lapidibus; & isti lapides fuere graviores, quam ut revera potuerint etiam ullo Impetu venti, tamdiu suspensi contineri.

Contingit certe aliquando apud nos, in Montium mari Vicinorum Summitatem, Pisces vivos tempestatis impetu attolli: male autem intulerit quis, eos proinde in Montium Summitate generari, sed consideratione, præ cunctis dignissimum est, quod a *Gassendo* *Physicæ* suæ lib. 2. Titulo de vocatis vulgo meteoris, refertur, Cap. de Fulmine & *Prestere*; De lapide quodam insigni qui *Aqais-Sextiis* asser-

vatur

vatur in Boxrilliano Cimeliarchio quando & Fulmineus habetur, & hoc Nomine admodum perccebut quod Elegantissimis ejus verbis recitabo, quod a Candidissimo viro et Summo Philosopho profectum, omnibus gratissimum proculdubio erit.

Annus, inquit, fuit 1637. ac dies Novembris 29 cum sub matutina horam X. ille decidit in Montem Vassonem Alpium Maritimarum unum, ac inter Gulielmos, & Pedonam oppida situm. Erant tunc omnia nive obducta; erat serenissimum cœlum, duoque fuerunt præsertim viri, unus intermuncius, alter in pago Montano degens, qui esse potuerunt oculati testes. Nam in iis quidem oppidis, ac longe etiam procul in aliis, Insigne murmur exauditum: at qui flammantem lapidem in ære conspexerint, ii duntaxat fuere, ac femina præterea una, quæ tamen ad casum, quemadmodum illi, minime attendit. Illi igitur obaudiere primum quosdam quasi ictus Bellicorum tormentorum, ex iis quos dicunt Canonas, sed duos præcipuos, ac ex ipsis validissimum posteriorem, cujus reboatio dum desineret, subnatum est murmur quasi quatuor aut quinque membranaceorum Tympanorum, & mox e Bulienfi ditione advenire apparuit circulus quidam flammeus versicolorque, & diametri pedum quasi quatuor (nempe cum transit prope spectantibus ad centesimum quasi passum) altus a Terra quasi orgyis quinque, ac præter id murmur, edens sibilum qualis est Ignium artificialium, foetoremque præterea, qualis est, adusti sulphuris exhalans. Observare subinde decidentem circulum ad trecentos circiter passus, videreque statim emergentem fumum, quasi avem, nigricante specie & candicantibus maculis, nec sine quodam veluti pennarum stridore (sic illi loquuti) eodem revolantem: cum & subsequuti mox fuerint complurimi ictus complurium veluti tormentorum, ex iis quæ Mosqueta vocant; idque non sine copioso fumo. Accessere postea ex utroque oppido qui eosdem sonos inaudierant, compereruntque excavatam foveam, cujus diameter unus pedis, profunditas trium propemodum foret. Circa ipsam nix liquefacta apparente areola diametro pedum circiter quinque: ejus areolæ terra exusta, & calcinati Lapides, ut ii etiam fuere, qui intra ipsam foveam. In fundo deprehensus est Lapis, qui deciderat, quique effossus visus est vitulino capiti par, sed nonnihil rotundior & magis ad formam capitis humani accedens. Color Metallicus, subfuscus, exquisita durities, pondus vulgarium Lapidum gravitatem exsuperans (fuit nempe Librarum, quibus illi usi, quinquaginta quatuor) licet effractis particulis color interius apparuerit non valde ab aliis abhorrens: delatum illud non multo post ad Toparcham Dalusii: curavit post unum alterumve annum Princeps optimus Provinciæque prorex Ludovicus Valesius Aquas-Sextias transferri. De accurata hujus Lapidis mensuratione vide que extant apud Authorem.

Non fuisse istum Lapidem fulmineum extrusumve e Nubibus, inde concludit Gassendus, quod cum decidit, Serenissimum cœlum fuerit, neque nubes esse tam procul potuerint, ut globi terræ convexitas ipsas horizoni occuberit: quando aliouin neque sonus adeo vehemens exaudiri, neque loco adeo dissito, fieri evibratio potuisset.

Fuit igitur potius e terra seu e monte quopiam vicino extrusus, ut omnia illic montosa sunt, vi subitanea inflammationis, qua violenter eruperit, nempe ut interiora Montium Mineralia Marchasitica ut plurimum sunt, hoc est, constantia ex materia Metallica quidem, sed tamen impura commistaque

commistaque & degenerante in sui generis Lapidibus: ita abundant maxime Hydrargyro ac Sulphure. Tam posse autem Sulphur in terra amfractibus, quam in nubium cavis concipere ignem, seu actione halinitri, seu alia ratione id fiat, manifestum id profectio est. Quare & qua terra aut non nihil debescit, aut incrustatione fragiliore est, tum prorumpere inflammatum potest; tum si, quam forte materiam Marchasiticam obvolutam habuerit, accendere protrudereque. Validissimus interim & quasi majorum tormentorum ictus, sonitusque, ob vehementem rapidamque e terra explosionem, & concrepitantia simul innumerabilia halinitri corpuscula fuit.

Observant autem Authores de Cuneis & telis Fulminum, ut vulgus ea vocat, quod crusta horum Lapidum levis est, & pellucida, & plerumque coloris leucophæi, sed pars adversa Lapidis hujusmodi crusta est nudata aliquando, quod potest accidere per violentiam Impetus quo e terræ visceribus erumpit.

In Bibliotheca Academiæ *Edinburgensis* servatur ejusmodi Lapis, quem fama est cum Tonitru cecidisse in terram prope aratorem quendam qui eam arripuerit, & ut cuneum Fulminis vendiderit. Est ille duodecim plus minus pollices longus, tres aut quatuor latus, totidemque crassus, superficies ei levis est, coloris ferruginei, et ejus substantia dura est et gravis.

Accidit autem aliquot ab hinc annis in *Vicinia Cypriarum*, turrem villæ de *Binnie Occidentali*, ab ejusmodi eruptione rapida et Impetuosâ, tonitru sonante, ex parte aliqua demolitam fuisse. Nec integrum Milliare distat hæc Turris a Montibus *Hilderstoniis* dictis in quibus fodinae sunt Argenti, Plumbi et Lapidis Calcarii, multumque ibi reperitur Nitri calcarii et Sulphuris; Et Valles adjacentes abundant Pyrite et Carbone fossili, a quibus efflorescentibus et fermentationem quandam subeuntibus, verisimile est materiam tonitrus, cunctis in illis Montibus, cum Impetu magno erupisse et Turris partem diruisse.

Titulus III.

De Lapide Ombria.

Inter Ceraunios etiam lapis *Ombria* numeratur. Putant enim aliquando tonitru, aliquando tempestate, & pluviis absque tonitru, dejici hunc lapidem. Qui tonitru dejicitur, *Brontiam*; qui imbre, *Ombriam* vocant: quasi diversæ sint species, cum tamen non sint. Differunt tamen inter se sæpe colore & formâ; nam alii sunt sublutei, subvirides, subfusci aut alterius coloris. Germanicè *gros knottenstein* vocantur, Alias *donnerstein*, vel *wetterstein*. Græce *Chelonitis* a similitudine testudinis; cujus corpus referre videtur.

Figura ipsius hæmisphærica, raro oblonga, interdum ovi magnitudine, sed sæpius minor est. Hoc illis commune est, quod convexum operimentum variis quadrangulis distinctum habent; quod in minoribus strias referre potest. Et eum habent plerumque colorem, quem testudinum chelys. *Ombriam* volunt quidam à *Brontia* distinguere, quod hic magnas habeat eminentias, ille exiguas.

De Ombria mirum quid in Musæo Septalio refertur; cap. 18. de Lapide fulminari. *Adstitit*, inquit, D. Manfredus Septalius, dum deploranda calamitati ceteri occurrentes religiosi, cadaver commiserantes curiosius inspiciebant, ut mandata Fatorum penitus examinarent. Detectum in nigricante coxa vulnus intuitum curiositatem excivit, ut sectione adhibita, quo tenderet vulnus, sequerentur, quod in osse terminans orbicularem pene ostendit lapidem detestandum improvise necis authorem. In centro erat crassitiei quadrantis unciae, in acutam circumferentiam desinens, area numum argenteum, quem Philippum dicunt, æquabat; violabat sphaericam rotunditatem, qui modice exerebatur angulus. Colore varius, ita ut pars una coloris esset laterum, qui in fornacibus fusionem sustinuisse videntur, pars altera, crusta levi, & pellucida tecta appareret, ex adversa esset asper & ferrugineus prout describitur Mus. Metal. Aldrov. lib. 4. cap. 11. Qui fractus per medium teterrimum sulphur exhalavit.

Author vult hunc lapidem duriores & fatales (ut exprimere amat) nubium catapultis vibratum fuisse, sed vix credendum est, tam solida corpora in nubibus formari, aut sustineri ibi aliquamdiu posse, multo verisimilius cum exhalationibus spirituosius ex iis locis ejectum cum impetu fuisse, in quibus sunt fodinae similium lapidum. In Germania esse tales fodinas tradit *Encellius*, in veteri *Marchia*, ad ostium *Tangrae*. Et consimiles etiam fodinas in *Alpibus* esse probabile est, e quibus fatalis hic lapis vibratus fuit. Lapides autem sunt saxi & rupibus adhærentes, ut plurimum etiam in terrâ coementosa nascentes.

Titulus IV.

De Belemnite.

Hic lapis *Belemnites* passim vocatur à figurâ sagittæ, quam repræsentat. Ex amplâ radice lapis hic in tenuissimam aciem desinit. *Plinio* dactylus idæus indigitatur, quod formam habeat digiti. *Germani* lapidem *Lyncis* & *Lyncurium* vocant, eum præfertim qui flavus & pellucidus instar succini, trahitque ad se quisquilias, & odorem injucundum spargit. Aliquando lapis est concavus, modo plenus, ut ligna esse solent, inquit *Aldrovandus*, quandoque lineæ à medullâ ad extremitatem prodeuntes conspiciuntur, veluti in rotis apparent. Una omnibus hujus generis lapidibus sagittæ figuræ inesse videtur, dum ex amplâ radice in tenuissimam aciem desinunt. Hic lapis etiam pollicem humanum exprimit, dum crassus est circa radicem, & aliquantisper circa extremitatem diminuitur in obliquum modicè inclinatus. Omnibus ejus speciebus naturaliter quædam quasi rima inest, quâ fit ut in longitudinem facile findatur. Hæc autem rima in pellucidis maxime conspicua est. Postea omnium substantia ferè est friabilis, & ut plurimum cortice & parte interiore constant. Nonnulli tamen medullam molliorem, alii vero duriores habent. Si adurantur, cinerei vel candidi evadunt: deinde odorem ossium vel cornuum combustorum, aut

aut urinæ felium spargunt: item non combusti si vehementer fricentur, limaturam cornu bubuli retinent. Substantiâ, colore, odore, structura, magnitudine, parvitate, differunt. Primitus aliqua substantia adeo dura, & compacta constant, ut percussi tanquam filices igneas scintillas evomant. Quoad colorem, quidam albi, quidam nigri, quidam pellucidi, quidam electri vel succini similitudinem gerunt & virtutem. Ex hac sobole erit ille lapis, quem *Lyncurium* vocant. De quo canit *Marbodeus*,

*Electro similem Theophrastus habere colorem
Hunc ait & simili paleas adducere pacto.*

Odores horum lapidum inde deducit *Aldrovandus*, quod fumo ignis subterranei sint infecti, aut quia eruantur ex leco, ubi bitumen generatur. Varias horum lapidum figuras videre est apud *Aldrovandum* & *Boetium a Boot*.

Reperiuntur autem, *Gesnero* teste, in locis asperis, lapidosi & terreni rubentis, aliquando etiam in agris. Apud nos in fissuris rupium quarundam marinarum inveniuntur. De his refert *Marbodeus*, quod succino similes sunt, quod

*Affirmant ipsum stomachi placare dolorem,
Ictericis etiam priscum reparare colorem,
Et perturbati compefcere tormina ventris.*

Annumerantur etiam Cerauniis lapidibus qui cum fulmine emittuntur, sed e terra non e nubibus erumpunt, cum aliis halitibus, aut terræ motu quodam.

Titulus V.

De aliis Lapidibus qui ad Ceraunnios accedere videntur.

INter Lapidem *Ammites* ex Arenis constantes habet *Aldrovandus* Lib: 4 *Mus Met.* Cap: unum, cui nomen Lapis Sagittarius, quo veteres *Romani* pro Sagittis utebantur, cujus ibidem figuras duas exhibet; unum quidem figura Sagittæ naturalem, alterum artefactum etiam appingit figura diversa, quæ a Manubrio mucronem habet trigonum.

Robertus Gordonus de *Straloch*, in Descriptione sua præfecturæ *Aberdonensis* & *Banffensis*, Lapidem a figuris Lapidum allatorum diversos habet, de quibus mira quædam refert his verbis. "Nequeo, inquit, mihi temperare quin describam Lapiilli genus his locis quasi peculiare, nulli Scriptori hæcenus agnitus aut memoratum. "Lapillus hic neque pretiosus neque pellucidus, materia huic durissima & fragillima Silix, cujus hic plus satis est; Lapiilli hi artem referunt, sed qualem ex tam fragili materia nemo artifex assequatur: duabus formis reperiuntur, una hamato telo per-

“ simili in tria distincta capita desinens, trigona: altera species venabuli ferrum plane refert, omnes Magnitudine sicut et colore varii, filicem unde sunt imitantes, longitudo duum aut unius aut dimidiatum Pollicis, crassities ad unius aut duorum frumenti granorum accedit: totus asper, impolitus, manent tanquam ferramentorum vestigia quæ levigari desiderent, at latere omnia acuta. Solo hoc, Lapilli hi mirandi quod casu aliquando in agris, in publicis tritisque viis reperiantur, nunquam autem vestigando inveniantur: hodie fortasse reperias ubi heri nihil, item a meridie ubi horis antemeridianis omnia vacua, & hæc ut plurimum sudo cœlo, æstivis diebus.

“ Retulit mihi (inquit *Gordonius*) Vir probus & fide dignus, sibi equo iter agenti in summa ocrea unum repertum. Idem contigisse scio Fæminæ equo vectæ, quæ unum e sinu vestis depromsit: hos vulgus patrio sermone (*Elf Arrow heads*) vocant, si latine Interpreteris ferreas Sagittarum Cuspides, quibus Lamia sagittant, sonat; Faunos enim *Lamiasque*, & id genus spirituum *Elfs* nominant: de his harum quæ apud hos sagittandi usu ea fabulantur, multique credunt, quæ chartis dare ineptum esset. Formas & Magnitudines curavi adjicendas.

“ Silex, (Inquit *Wormius in Museo Pag. 85*) Venabuli ferream cuspidem acutam referens, colore nigro utrinque acuminatus, paulatim in Cuspidem acutam desinens, inæqualibus & fluctuantibus quibusdam sinubus per totum Corpus præditus quasi & sculptus est. Basis quæ Rhomboides fimbriata, ut & quatuor Latera manubrii (quod ferme quadrangulum) usque ad aciem, ut, si filex ullo modo arte foret tractabilis, potius arte quam natura elaboratum esse hoc corpus jurares. Huic non prorsus dissimiles sunt alii hujus generis, filices pugiones referentes, diversis coloribus, & minores aliquanto, Manubriis dotati, acuti, de quibus dubito artisne aut naturæ sint opera. quidam sine hamis figura hæc cuspidi similis; alii instar Anchoræ, Anchorites vocantur. ad Ceraunias sunt qui referant. Nec tamen ex nubibus cadere censeo, sed potius e terra cum halitibus vibrari si vera sunt quæ de eorum volatu narrantur a multis. Frequenter autem reperiantur in agris & proinde verisimile est eos in usu apud Veteres fuisse pro missilibus acuminandis quando ferro carebant. De Ceraunii Lapidis viribus multa apud vulgus circumferuntur, creduntur mira quædam per eos perfici *Morbodeus*, Gallus Poeta antiquus & celeberrimus qui carminibus virtutes omnium fere Lapidum exaravit, multas Vires Cerauniæ prædicavit: narrat igitur gestantibus hunc Lapidem nulla fulmina nocere; neque navigia, in quibus fuerit hic Lapis, fulminum ictu submergi posse: amplius ad superandas lites, & ad vincenda prælia, multum conferre perhibet: denique ut oculis suavis somnus obrepat & somnia jucunda noctu succedant gestationem hujus Lapidis commendat. Opinantur *Germani*, annotante *Gesnero*, Lactentes pueros si corripiantur Herniis, Lapide hoc cunis imposito, liberari & si in hanc affectionem nondum incurrerint, hunc Lapidem tanquam præmuniens Medicamentum optimum esse existimant. Multi etiam ex Montanis *Scotis*, variæ conditionis, magnifica plurima exspectant ab hujusmodi Lapidibus, & eos Auro vel Argento vinctos aut inclusos gerunt, ut adversus multa mala remedia.

Sectio 7ma

De Magica arte in Boreali Britannia parte, una
cum Druidum disciplina recepta apud vulgus.
Plinii Hist. Nat. Lib. 30. Cap. 1.

TEXTUS

MAgicas, inquit, Vanitates sapius coarguimus: in paucis tamen
“digna res est, de quo plura dicantur, vel eo ipso quod frau-
“dulentiſſima artium plurimum in toto Terrarum orbe, plurimisque
“seculis valuit. Gallias unque possedit, & quidem ad nostram Me-
“moriā: namque *Tiberii Caesaris* Principatus sustulit *Druidas* eo-
“rum, et hoc genus Vatum Medicorumque. Sed quid ego hæc com-
“memorem in Arte Oceanum quoque transgressa, et ad naturæ inane
“perveſta? *Britannia* hodieque eam attonite celebrat tantis ceremo-
“niis, ut dedisse *Persis* videri possit.

“Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem
“sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in
“unam se redegit. Natam primum e Medicina nemo dubitat, ac specie
“salutari irreplisse velut altiore sanctioremque, quam Medicinam:
“ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires reli-
“gionis, ad quas maxime etiamnum caligat humanum genus, Atque
“ut hoc quoque suggesserit, miscuisse artes Mathematicas, nullo
“non avido futura de sese sciendi, atque ea e cælo verissime peti
“credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tan-
“tum fastigii adolevit, ut hodieque etiam in magna parte Gentium
“prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet.

Cæsar de Bello Gallico Lib. 6: ubi de *Druidibus* agit, addit; *Di-*
sciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse ex-
istimatur. Et nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerum-
que illo discendi causa proficiuntur. Druides a Bello abesse consueve-
runt, neque tributa una cum reliquis pendunt, militia vacationem, om-
niumque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmiis, & sua
sponte multi in disciplinam conveniunt, & a propinquis parentibusque
mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Versus hi
aut his similes apud Marbodeum Poetam Gallum habentur, qui vires
Lapidum tradit.

Julius Solinus, Cap. 22 de Britannia; insulisque circa eam cla-
ris. ait, *Siluram quoque Insulam ab ora quam gens Britanna Dumno-*
nii tenent, turbidum fretum distinguit, cujus homines etiamnum custo-
diunt morem vetustum, numum refutant, dant res & accipiunt: muta-
tionibus necessaria potius quam pretiis parant, deos percolunt, scientiam
futurorum pariter viri ac Femina ostentant.

COMMENTARIUS

Magi & Druides apud Plinium iidem sunt, ut patet ex Nat:
Hist. lib. 16. cap. 44. Ubi ait, Non est omittenda in ea re
•

¶ *Galliarum admiratio.* Nihil habent Druidæ (ita suas appellant Magos) visco, & arbore, in qua gignatur (si modo sit robor) sacratius, jamper se roborum eligunt lucos, nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione græca possint Druidæ videri.

Magia etiam a Druidis exercita fuit, non ab indoctâ plebe, cui ista naturæ arcana erant incomperta, sed apud veteres magia hæc erat exacta ac subtilis rerum humanarum divinarumque cognitio, & præcipuum munus, quod ab illis obeundum erat, cultum Deorum, sacrificia nempe & preces respexisse manifestum est, ac deinde ex diligenti rerum observatione ortum vaticinium seu eventuum futurorum scientiam.

Doctissimus vir Robertus Maule in suo Ms. de antiquitate Gentis Scotorum, hæc de Druidum origine scribit.

Gulielmus, inquit, Postellus in librum *Fezerith* seu formationis mundi, asserit, Druidum originem longe antiquissimam fuisse; his verbis, Ideo sacrosancta septuaginta auditorum Moſis Schola diutissime ante Pythagoricos hoc habebat, ut longissimo silentio eorum adollescere discipuli, ac prius ipsi in successores, quæ a majoribus accepissent, transfundebant, quem & vitæ probitas, & iudicii maturitas, & ut plurimum paulo senior ætas discipulum commendarent. Qui primi in toto orbe sunt ita formati Druidæ, fuere Gomeri primogeniti mundi successores. Secundo in loco fuere Abrahmanes Indi, quos doctrinæ causa invisit Pythagoras, & Apollonius, descripsit Hierocles. Illi autem sunt Abrahami filij ex Keturâ, Qui quum Isaac nolissent obtemperare, sunt ab ipso in Orientis partes destinati, ubi ad hunc usque diem sub Brahminorum nomine servant sacra doctrinæ præcepta. In quibus eadem præscripta habent, quæ & Moſes cœlitus accepit. Idem vero fuit Abrahaminibus, Culdeis, Druidibus, Pythagoricis atque Moſis auditoribus usitatum, ut non nisi longo silentio, probitate & vitæ insignes, ad doctrinæ receptionem admitterent. Hæc ille.

Hæc sacra Druidum apud Scoto-Hibernos tum & Albinos, a primis temporibus in summa veneratione fuere. Ut in textu est; Druidum disciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur. Quum vero Galli Druidum disciplinæ addiscendæ gratia in Britanniam commearent, ea sacra acceperunt necesse est ab interioribus Britannis, Albinis & Caledoniis, Hiberniæ colonis, & qui aliunde quam e Galia, aut meridionali insulæ Britanniciæ parte oriundi fuerint, Quam celebris autem Hibernia quondam fuerit (unde nostra omnis religio profluxerat) Festus Avienus indicat, qui ipsam insulam Sacram appellat. Nec aliam subesse rationem puto, quare ei sanctitatis prærogativam antiquitas detulerit, præ cæteris Britannicis insulis, nisi quod in sacris ac ceremoniis, cæteris Britannicarum insulis excelluerit. Quare præ cæteris, vicinis gentibus, in summâ veneratione & honore semper fuit habita. De quâ sic Avienus in libris de oris maritimis.

*Ast hinc duobus in Sacram (sic insulam,
Dixere priſci) solibus cursus rati est
Hic inter undas, multum cespitem jacet,*

Eamque

*Eamque late gens Hibernorum colit.
Propinqua rursus insula Albionum patet.*

De Hibernia recinit Adrianus junius sic.

*Ille ego sum Graiis, olim Glacialis Ierne
Dicta, & Jasoniæ puppis bene cognita Nautis.*

Druydes vero quantam habuerint in reliquos cives potestatem, Satis clare ex *Cesare* patet: comment de bello Gallico Lib: 6 inquit, Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur: ad hos magnus adolescentium numerus discipline Causa concurrit, magnoque ii sunt apud eos honore, nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque, constituunt: & si quod est admissum facinus; si cades facta; si de hereditate, de finibus controversia est, iidem decernunt, premia penasque constituunt: si quis aut privatus, aut publicus, eorum decreto non stetit, sacrificiis interdiciunt: hæc pœna apud eos est gravissima: quibus ita est interdictum, ii numero Impiorum ac sceleratorum habentur; iis omnes decedunt, aditum eorum Sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque iis petentibus jus redditur, neque bonis ullus communicatur.

De Druidum Doctrina agit ibidem *Cesar*; Quod in publicis privatisque rationibus, (græcis) Literis, utuntur & quod in primis hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxime ad Virtutem excitari putant, metu mortis neglecto: Multa præterea de sideribus atque eorum motu, de Mundi ac terrarum Magnitudine, de rerum natura, de Deorum Immortalium vi ac potestate disputant, & juventuti transdunt.

Sed dum Philosophiam profitebantur, ab exercitio Magiæ damnatæ quidam eorum non erant Immunes, nam Medicinam faciebant Magicis incantationibus infamem, credo. quo Majoris efficaciam putaretur, quæ virtute non Medicamentorum solum, sed & conceptorum quorundam Verborum ac precularum niteretur. Ovum anguinum enim ut Vires habeat, docent in Sublime jactari oportere, Sagoque intercipi, ne tellurem attingat, quod sic habitum, mire ad Victorias litium ac regum aditus laudatur.

Quod & visco in Magicis ritibus usi fuerint, facile licet conjectari ex *Plin. Nat. Hist. Lib: 16. Cap. 44.* Nihil, inquit habent Druidæ (ita suos appellant magos Galli) visco, & arbore, in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Jam per se roborum eligunt lucos, nec ulla Sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græca possint Druidæ videri. Enimvero quicquid adnascatur illis e Cælo missum putant, signumque esse electæ ab ipso deo Arboris. Est autem id rarum admodum inventu, & repertum magna Religione petitur, & ante omnia sexta Luna, quæ principia mensium annorumque his facit, & seculi post tricesimum annum, quia jam virium abunde habeat, nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo vocabulo, sacrificiis epulisque rite sub Arbore præparatis duos admovent candidi cruoris tauros, quorum cornua tunc primum vinciantur. Sacerdos candida veste cultus Arborem scandit, falce aurea demetit

demetit. Candido id excipitur sago, tum deinde victimas immolant, precantes ut suum domum deus prosperum faciat his quibus dederit. Facunditatem eo potest dari cuicunque animali sterili arbitrantur, contraque venena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus frivolis plerumque religio est. Magice etiam Selagine herba usi sunt, Plinio teste, Nat. Hist. Lib. 24. Cap. XI. Selago appellata, legitur sine ferro, dextra manu per tunicam, qua sinistra exuitur, velut a furante, candida veste vestito, pureque lotis, nudis pedibus, sacro facto prius quam legatur pane vinoque; fertur in Mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum & contra omnia Oculorum vitia fumum ejus prodesse. In Britannia non ante annum urbis 814 Superstitio ista sublata Domitio Nerone Imperante Suetonius Paulinus insulam Monam, eam subigit, præsidiumque Insulæ imponit, excisque luci sacris Superstitionibus Sacri. Ut videre est Gorn. Tacit. Annal. Lib. 14. Cap. 30.

Disciplinæ ejus apud Montanos nostros manent reliquæ (ut postea ostendetur) quam tamen Seniores averſantur ut magicam artem. Nam præſco suo Sermone Veneficum seu Magum Dry appellant, & Gulielmus Cambdenus testatur idem vocabulum Dry apud Saxones quoque Magum, seu veneficum significare. Præterea apud nostros Drix præſco Sermone, Veprem significat, nescio an aliquid Sanctitatis illis arbutculis inesse arbitrati sunt nostri, affine enim nomen videtur, & quidem Spinæ illæ fuccum quendam seu gummi emittunt, quod forte etiam Druydis sacrum fuit. Montani etiam nostri, qui adhuc minime præſcum habitum mutarunt, veste tenui ex Lino confecta utantur, Candida rugata tanquam penula, qua lumbos cingunt ad furam usque demissa, quam illi adhuc Druyd appellant, quam ego quondam sacram fuisse conjicio, solisque Sacerdotibus in usu & una cum superstitionis Sacris & sacratas vestes migrasse, & eadem item & Druides Linthea ita Vestis Sacra fuisse videtur. Conjicit etiam Dominus Maule diras illas ac Prophanas ceremonias, quæ nunc hoc seculo apud nos a Maleficis & Magis observantur, apud Druydas tanquam Sacras ac religiosas in usu fuisse.

Tum nefanda illa Superſtitione, partim piorum adhortationibus abolita, partim & Regum Constitutionibus vetita; tum qui eam palam profiteri non auderent, clam tamen retinuisse, nam Britannia nostra (ut ex Plinio relatum supra est) cunctis his Ceremoniis addictissima fuit, Horumque Sacrorum Sacerdotes, Vaticinia, ac futurorum prædictiones, tum Medicinam professi sunt: quorum omnium nostri sæculi Malefici etiam hodie peritiam venditant. Sic multa prædicunt bella, famem, pestem, illustrium Virorum mortes, imminetia vitæ discrimina, qui Secundum visum (hoc est the Second Sight) habent, prænuntiant. Quidam ex iis modos illos quibus infortunia evitari possint, se ostendere posse prædicant: & plurimi ex iis, Morborum curationes se scire simulant, præculis quibusdam submissa voce in Auribus Aegri recitatis, quandoque vero in os susurratis. Herbis item multa se posse, sed quas adhibent, Medicorum opinione, omnino ad tales Morbos depellendos, ineptas. At sine carmine nihil. Item et Lappulorum et Ossiculorum adligationibus curationes fieri, vulgo imperito suadenti, modo simul adhibita cum his una fuerint verba, efficaciam addita.

Sua item conventicula habent, at nocturna, et ut plurimum locis Sacris; tum apud domunculas eas quæ apud nos extruuntur ad exsiccandas fruges, priusquam *Molis Aquariis* inferantur (quæ omnes sunt rotundæ) has junctis manibus circumdant, saltando ac tripudiando, quorum unus choream ducit cantando, quæ ab *Hibernis* hodie observantur. Dicitur et unus ex iis Instrumento ferreo ludere quod ori admotum, et sinistra tentum, dextra vero pulsatum canore ad numeros sonum edit. *Galli* hoc *Trumbum* dicunt. Alia multa adhuc apud Montanos durant, pristinam superstitionem redolentia, qualia sunt ista, quorum & meminit *Plinius*; ut qui laudaretur absens, ei dextra tinniret auris, qui vituperaretur, sinistra. *Erasmus* credit Religiosum illum esse morem, quem apud *Britannos* nostros observari scribit, quod statim a lotione manuum a cæna calix inferri soleat. Idem observat quod apud *Britannos* infelix omen habetur, si cum paratur Venatio, aliquis Mustellam nominet, cujus etiam occursum valgo nunc etiam habetur inauspicatus. Omina item captare solet plebs imperita apud nos ex hominum occursum, dum aliquorum faustum, aliorum vero inauspicatum occursum credunt, quæ vanæ *Drydum* superstitionis reliquæ sunt.

Sectio 7ma.

De Belluis quibusdam marinis.

TEXTUS

Plinius Hist: Nat: Lib: 9: Cap: 5.

“ **T**iberio Principe, contra *Lugdunensis* Provinciæ litus in insulâ
 “ simul, trecentas amplius Belluas recipiens destituit Oceanus,
 “ miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in *Santonum* lito-
 “ re: interque reliquas, Elefantos & Arietes, candore tantum cor-
 “ nibus assimulatis. *Nereidas* vero multas *Turanus* prodidit: ex-
 “ pulsam Belluam in *Gaditana* litora, cujus inter duas pinnas ulti-
 “ mæ caudæ, cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem CXX. maximi
 “ *Dodrantium* mensura, minimi *Sempedum*. Vera ut fiat vulgi
 “ opinio, quicquid nascatur in parte naturæ ullâ, & in mari esse.

COMMENTARIUS

UT loci hujus *Pliniani* sensus melius eruatur, quædam hic ex *Jo. Seldeni Mari Clauso* præmittenda sunt. pag. 120.

Circumambiens, inquit, magnam *Britanniam* Oceanus; quem *Britannicum universum* nuncupamus, quadrifariam partitur, idque ad quatuor mundi plagas. Ab occidente *Vergivius* alluit qui & *Deucaledonii* nomen induit, ubi *Caledonum* oras pulsat, & *Vergivii*, in quo *Hibernia* sita est, pars censetur mare *Hibernicum*, olim (*Gildæ*) *Vallis Scythica*, dictum, nunc *Canalis Sancti Georgii* appellatum. Tam scilicet id quod plagam *Hiberniæ* occidentalem alluit, quam quod magnam

magnam Britanniam (jam ita dictam) & Hiberniam interfuit, Britannicum dicendum. Ad septentrionem oceanus hic Hyperboreus, Caledonius & Deucalionis nuncupatur; in qua sparsae insulae Orcades, Thulæ, aliæ, quæ Britannica, seu Albionica item & Britannides dictæ mari alluenti nomen tribuere. Et Thule quidem, (quam alij Islandiam esse, alij idque optime, Shetlandiarum seu Zetlandiarum maximam, Thilinsell navis dictam) non solum Britannica insula antiquitus vocitata, verum etiam in ipsa Britannia a nonnullis expressim collocata est. Inter quos, Albategnius & Ptolemæus sunt, & ejus sequaces. Britannicæ demum dictæ sunt pariter omnes insulae quotquot in mari hoc septentrionali sive cognita sive audita, quarum ultimas oras, etiam & ipsius Thules ad latitudinem LXVII graduum aut circiter, pertigisse volebant aliqui veterum.

Et quidem Britanniae descriptio Taciti vitæ Agricolaë cap: 10. Hæc allata confirmat; "Britannia, inquit, insularum quas Romana
"notitia complectitur maxima, spatio ac coelo in orientem Germa-
"nia, in occidentem Hispania obtenditur: Gallis in meridiem eti-
"am inspicitur: Septentrionalia ejus nullis contra terras, vasto
"atque aperto mari pulsan- tur. Et idem Tacitus in animosâ ora-
"tione Galgaci, ait, "nullæ ultra terræ. Seldeno etiam authore loco ci-
"tato, Britannicum appellabatur totum illud mare, quod per Luna-
"tum Gallici litoris recessum seu Sinum Aquitanicum in Hispania-
"rum litora septentrionalia porrigitur. Testis est Mela, Qui Py-
"renæi Promontoria in oceanum Britannicum procurrere, ait;
"Pyreneus, inquit, primo hinc in Britannicum procurrit oceanum;
"tum in terras fronte conversus, Hispaniam irrumpt. Quem tamen
"sive Gallicum, sive Cantabricum sive Aquitanicum, a litoribus
"quæ alluit, itidem dici nemo nescit. Sed ab amplissimâ sive Bri-
"tannorum in mari dominatione, sive eorum qui jura Britannici
"regni acquisierant (quod heic idem est) eoque etiam proten-
"sum est maris & Britannici & Anglicani nomen. Quod etiam
"veteribus nonnullis ad Promontorium Nerium exporrigitur.

Hinc clarum est Belluas quotquot a Plinio, loco citato recensentur, Britannici maris inquilinas fuisse. Pergit Seldenus, "Sed vero
"cum & septentrionalis & occiduus oceanus latissimè excurrat,
"(hic ad Americam, ille non ad Islandiam solum & Groenlandia
"litora, sed ad metas planè incognitas) neque totus sit Britanni-
"cus dicendus: quoniam tamen jura sua amplissima, tam in hoc
"quam in illo mari, etiam ultra Britannici nominis metam, habet
"serenissimus Rex magnæ Britannia, ideo neque visum est hæc
"prætermittere. Hinc cecinit Grotius Sylvarum lib. 2.

— licet omnia casus
Magna suos metuant, Jacobo promissa potestas
Cum terris pelagoque manet. —

Cum tam late pateat Oceanus Britannicus, non mirum est in eo hæc aquatilia & alia præter hic enumerata reperiri, nonnunquam etiam peregrina, neque enim uno in loco commorantur pleraque aquatilia, sed avium & insectorum ritu, de loco in locum migrant; nam ut ait Oppianus,

Quis

Quis Ponti metas, quis nomina dicit?

Pisces præsertim certis temporibus Stationes mutant, & tunc ad hanc, nunc ad illam oram deferuntur rapido maris motu: sponte etiam peregrinantur, & sæpius natalibus locis demigrant, tandemque Litorum, vel ab innata lascivia ad quærendas novas pro nova sobole sedes, per immensa Pelagi spatia transeunt.

Titulus I.

De Tritonibus & Nereidibus.

AD Vocem *Tritones* notat *Harduinus* in editione Authoris nostri pro *Delphino*, *Nereides* & *Tritones* humanam Speciem præ se ferre, nec fabulam esse: quindecim amplius exemplis & Testimoniis tum vetustis, tum recentibus *Scaliger* comprobat in comment. ad *Lib: 2 Arist: de Hist: Animalium* pag. 232 & 233. His adde quæ de Marinis hominibus refert *Aldrov. Lib. de Monstris* Pag: 26, & idem *Scaliger* exercitat 226 contra *Cardanum Tit. 12.*

De his Insignis locus est *Apollonii Lib. 4. Argonautic*, in quo sic describuntur.

*Par fuerat forma superis humerosque caputque,
Et latera & partes supremas corporis omnes;
Inferius sed enim cauda hic pendeat & illinc
Immanis Ceti, tum spinis verberat alti
Terga freti, hæc Luna similes curvantur in Orbem.*

Forte pro *Spinis* legendum *pinnis*, quæ premanet instar *Spinarum*. & *Virgilius* sic describit *Lib. 3. Aneid.*

Prima hominis facies, & pulchra pectore Virgo.

Et *Virgilius* alibi, *Frons hominem præfert, in piscem desinet alvus*. Et sic depinguntur in variis Nummis apud *Goltzium* in *Sicilia* & magna *Græcia*, præsertim *Tab: 1 Fig. 4.* nummo *Argenteo* illi *E. Ευαγγελιστης* & in *Paruta Tab: 31* di *Siragossa*, numm. 30. A. & infra F. & 31 A. & F. huc spectant versus *Juvenalis Sat. 14* versu 281.

*Grande opera pretium est ut tenso folle reverti
Inde domum possis tumidaque superbus aluta,
Oceani monstra, & juvenes vidisse Marinos.*

Pausanias quoque in *Bæoticis*, five lib. 9. Refert de se expresse, " Vidi ego *Tritonem* inter *Romanorum* spectacula cætera, hoc, qui " apud *Tanagraeos* est, magnitudine certè inferiorem. Quam sic de- " scribit, hanc præ se ferunt, *Tritones* figuram, capitis coma persi- " milis est palustri *Apio*, tum colore, tum quod capillum omnino " nullum ab alio possis discernere. Reliquum corpus squamâ inhor- " rescit minutâ, sed eadem, prope qua lima est, duritie. Branchias " infra aures habent (quæ vitiosa lectio est) alii legunt *Brachia* " rectè, nares hominis, rictum oris latiore, & *Pantheræ* dentes: " oculi glauci mihi esse visi sunt. Manus etiam illis sunt, digiti- " que & ungues, ea forma, qua superiores *Conchyliorum* testæ:

" pinnulae sub ventre & pectore, pro pedibus, uti Delphinis.

Quæ vox latinè reddita est Lima, in Græco est *lim*, quæ non tantum limam, sed etiam *Squatrum* piscem significat.

Massarius in suis cassigationibus in nonum *Plinij* de naturali historia, ait, *Pausanias* Tritonem vidisse meminit Romæ, capite specie comolo, ut ranis palustribus etiam colore, ne discerni tamen capillus a capillo queat, sed corpore squamoso, forma veluti squatinæ, brachijs sub aures, naso hominis, ore ampliore, dentibus ferinis, oculis glaucis, manibus, digitis & unguibus conchularum testis similibus, cauda subtus alvum vice pedum, ut Delphini.

Gesnerus de aquatilibus, in Tritone, ad verba *capillos habent in capite, instar ranarum palustrum*, addit, non quod ranæ etiam capillos habent, sed fortè, quoniam ad latera, partes capitis in eis protuberant, & propter causas sequentes, tum quia colore eis respondent, tum quia discernere pilum unum ab alio non possis, reliquum corpus exiguis squamis horret, quæ duritiæ & asperitati limam referant.

Quod cetacea sunt, non convenit iis ut in terram prorepant, aut vocem edant, (quod fabulose de iis a quibusdam refertur) Sed pulmo & arteria, & respiratio & nasus humano similis, conveniunt. Os vero amplius rescissum & latum est. Suspiciatur etiam *Gesnerus* pro *βραχια*, legendum esse *βραχιοτες*, brachia enim in Tritone & Nereide, quæ collo caret, ex ipsis humeris, immediate sub auribus oriuntur, neque est cetosi generis proprie, si pulmone careat: & cui usui sunt Branchiæ, ubi adest pulmo?

Pro *υπερ* legunt etiam quidam *πρετα*, quod in nummis, in Tritonum & Nereidum iconibus, quædam quasi pinnæ infra alvum sunt, & sub iis cauda est posita. Quod autem *Pausanias* refert de manibus & digitis, primum quidem intelligendum est, brachii pars superior supra manum in iis animalibus, non autem de branchiis quarum nulla mentio est apud alios authores.

Dercetes Dea Syria, pingitur media parte ut fœmina, reliqua ut piscis, hancque figuram fuisse Idoli *Dagon* (cujus sacræ literæ meminere) docti tradunt.

Ex recentioribus, multi de Hominibus marinis historias habent, ut *Rondelet. Lib. 16. de piscibus. Kircherus artis Magnet. Lib. 3. Et Job. Smith, Capitaneus* in navigatione anni 1614. Dominus *Fournier* in *Hydrographia gallice edita Parisiis 1667. Bernardinus Ginnarus Lib: 1 Cap. 9* de Indico itinere refert; In flumine vasto *Cuama* prope *Caput Bonæ Spei*, videri Sirenes, quæ media parte superiore formæ humanæ sunt similes h. e. capite rotundo, sed immediate thoraci juncto, sine collo, auribus nostris plane similibus, et oculis et labris et dentibus. Mammillas pressas subinde candidissimum Lac emittere. Differunt hæ *Ginnari* Sirenes ab hominibus terrestribus *Naso*, nam illæ licet ambas habeant nares, longius tamen foras prominent. 2do. *Brachijs*, quæ longa sunt cubitos duos, nulla Cubiti distinctione, aut manuum aut Articulorum, ad solum natatum apto. 3tio Sub cinctura seu diaphragmate, loco pedum, duæ caudæ piscium hinc inde in aquis disperguntur.

In *Diariis* etiam *Gallicis* relatio habetur de Tritone qui prope *Insulam Martinico* apparuit 23. *Majj Anno 1671.*

Extat

Exstat etiam apud *Thomam Bartholinum* Centuria 2. Hist. Anat. Hist. XI. Titulo Sirenis seu Marini Hominis Anatomie: Eius verba sunt. "De Sirenibus, varia Veterum monumenta extant, falsa illa partim, partim vera: haud procul fabulis est, quod voces humanas dixerint imitari, ac humana facie Belluas in mari repertas nolum dubitari.

Seculo quod terimus, prope Brasiliam a Mercatoribus Societatis indiae occidentalis, captus fuit homo Marinus. Leidaque a P. Pavio, praesente Jo. de Laet. amico meo dum vixit magna, Americanarum rerum & Naturae scientissimo, dissectus.

"Caput, pectusque ad umbelicum usque, humanam præ se ferebat speciem, ab Umbelico vero ad extremos pedes informis erat caro, sine caudæ signo. Ne Lectori imponere videar, in Musæo meo inveniuntur et manus et costæ, quæ laudati Latii debeo humanitati. "Utriusque iconem cum ipsius Sirenæ tam erectæ quam natantis Imagine apponimus, ut omnium dubietati satisfaciamus. Manus quinque digitis constat sicut nostra, totidem Articulationibus quot nostra, sed id singulare, quod ossa omnium digitorum sint latiora, et compressa, et digitos invicem membrana conjungat, quemadmodum in volatilibus quibusdam, ut Anser, Anas, et quæ explicato pede se in aquis promovent: duorum digitorum mediorum extremitas latior, extremorum vero acuta. Radius cubitusque ob natandi commoditatem valde curtus, vix quatuor digitos transversos longus, nec amplior humeri ductus: Costæ longæ satis et crassæ humanas vulgares tertia parte fere superantes.

Pisces in Oceano inveniri, animalia terrestria quadam Specie referentes certum est, inquit, adest Vulpes marinus, Lupus, Vitulus, Canis, Equus &c. Cur effigiem humanam Marinis Monstris denegabimus? certe & in terra simia sunt, quæ rationis expertes, & formam externam hominis & gestus exprimunt: omnia hujusmodi Marina monstra ad Phocæarum genus referimus. Hæc monstra Cetacei Generis quidem sunt, ossa enim pulmonesque habent, & rapacia sunt, et ab Imagine hominis aberrationes notatæ, Belluas esse testantur. Sed peculiare genus ab aliis distinctum constituere videntur, quod quibusdam Lineamentis ad homines accedant. Certe cum figura corporis tum multis aliis notis ab Homine differunt, nec magis ad Homines videntur accedere quam Simia et Cercopithecus, præsertim autem similes sunt Mantichoræ aut Papioni, 2. fig. apud *Johnstonum* in Hist. Nat. Inter omnes autem Scriptores convenit, hæc Animalia cetacei generis esse.

Præterire autem nequeo, Domestica Tritonum et Sirenium exempla reperiri etiam in mari nostro, cujusmodi videntur fuisse qui Bassinates dicti fuere, quorum meminit *Boethius* in descriptione Regni Fol. 6. "in hoc inquit, Æstu (Forthæ scilicet Æstuario) portenta quædam facie humana, cucullos ad modum Monachorum (ut apparet) induta, ac umbilico tenus, aqua extantia, Bassinatis Vernacula Lingua.

In responsis etiam ad Quæsitum meum, per *D. Jacobum Wallace* ad Schetlandicos Pastores transmissa, Pastor Ecclesiæ Normavensis retulit, in Mari circa Insulas *Hetblandicas*, a Bedello suo et aliis piscantibus, vitulum fuisse Tritontem quem illi *Finman*, hoc est, Hominem pinnas habentem, vocant; coma nigra, et Barba *Leucophaea*, facie etiam Humana; in Superiore corporis parte media, manibus instar pinnarum, ad latera applicitis.

Retulit

Retulit etiam eundem Bedellum narrasse, *Nereida*, quam illi *Mermaide* vocant, a patre suo inspectam fuisse rotundis globosisque Mammis instructam, hamo captam fuisse (dum piscaretur circa easdem Insulas) crinibus illius implicato, facie etiam humana & Brachiis, sed *Cauda* piscis. Referebat cutem ejus similem fuisse cuti ejus Speciei *Aselli* quæ a *Codling* dicitur. Animal autem sua lingua *Norica Skoupil* vocant.

Merito ergo *Plinius* asserit Cap. 5. Lib. 9. *Nereidum* falsa non est forma

Tit. II. De Elephantis Marinis.

D *Alechampius* in notis ad vocem *Elephantos*, notat, Elephantum esse volunt Rosmarum Olai magni, sic dictum quod dentes extos habeat Elephanti modo, e quibus capuli Gladiorum fiunt, ut ex ebore, in Mari *Septentrionali* reperiuntur, sed & in nostro Mari *Scotie* Insulas *Septentrionales* alluente inveniri ostendere videtur locus apud *Solinum Polyhist.* Cap. 22. ubi de *Britannia* agit: Qui student cultui, inquit, dentibus mari nantium Belluarum insigniunt ensium capulos: candicant enim ad eburneam claritatem: nam præcipua viris gloria est in armorum nitela. *Salmasius* in *Exercit. Plin.* in *Solinum*, Pag. 245, notat, quod Ornamenta equorum eburnea torques &c. e Romano solo in *Britanniam* Importari solebant. Eburna igitur Idæa viriola quibus utebantur *Britanni* inter investitias Merces. at Dentes Belluarum Marinarum ad Eburneam claritatem candicantes, quibus insigniebant ensium capulos, non aliunde Importabantur, & Eburnis similia, non erant Eburnea. In *Prodromo* citavi locum ex *Boethii* Descriptione Regni, de animali quodam, vel maximum equum excedente, quod dentibus, quos Maximos robustissimosque habet, Cotem aliquam aqua extantem atque asperam comprehendit; quæ si conferantur cum Descriptione Rosmari apud *Job. de Laet* in Descriptione *Americæ* Lib. 2. Cap. 6. Animal a *Boethio* descriptum, Rosmarum faciunt. Nec impedit quod hoc Animal frequentius in remotioribus locis versus Septentrionem reperiatur, cum hic in Textu *Plinii*, inter Belluas ejectas in Insula contra *Lugdunensis* Provinciæ litus, recensetur sub nomine *Elephantos*; si enim in hoc Mari reperti si ut Elephant, nostro etiam Mari, conspici potuere. Sed quoniam *Prodromo* mastiges criminantur, & quidem indignis & scurrilibus verbis, quasi mihi esset pro patria mentiendi Libido, ego æquo Lectori rem judicandam proponam, ex collatis Olai Descriptione hujus Animalis *Hist. Gentium Septent. breviario.* Pag. 564 & Descriptione *Boethii* Fol. 9. *Descrip: Regni.* Olaus ita describit.

Norvegicum Littus, versus Loca ad Septentrionem magis vergentia maximos ac grandes pisces Elephantis magnitudine habet, qui *Morli* seu *Rosmari* vocantur, forsitan ab asperitate mordendi sic appellati: quia si quem hominem in Maris litore vident, apprehendere poterint, in eum celerrime insiliunt ac dente læserant, ut in momento interimant: Caput habentes Bovina figura, hirsutam pellem pilosque spissitudine veluti culmos vel calamos frumenti late diffuentes. dentibus se ad rupium cacumina usque tanquam per scolas elevant, ut rorulento dulcis aqua gramine vescantur, seseque volutando mari vicissim exponunt, nisi interea Somno profundissimo oppressi pendendo in rupe dormierint, quoni-

am

ant tunc piscatores appropinquantibus quantocius poterint, pellem a Lardo secundum caudam solvunt. & in hoc quod solutum est funes fortissimos mittunt, eosque in scabrosis rupibus vel propinquis Arboribus firmant, saxis dein funda ad caput ut excitetur projectis, eum descendere cogunt, majori parte pellis funibus firmata spoliatum: unde debilitatus, exanguis ac semivivus redditur in opimam prædam maxime propter dentes, qui pretiosi sunt apud Schythas, Muscos scilicet et Ruthenos, ac Tartaros (uti Ebur apud Indos) ob duritiem, candorem, et Gravitationem: qua de causa etiam Framearum manubriis artificum excellenti industria adaptantur.

Boethius Fol. 9. in Descriptione Orcadum ait. Est in eis ingens quidem mole sua vel maximum equum excedens, portentosa quadam Somnulositate. Is in cotem aliquam aqua extantem exiliens, dentibus, quos maximos robustissimosque habet partem aliquam cotis extantem atque asperam comprehendit, ac mox in gravissimum solvitur Sopor. De modo capiendi animal, convenit Boethius cum Olao, & addit: Eum Nauta extractum pingui spoliant, oleum inde conficientes, est enim ingenti quantitate: cute ad retinacula uruntur, quippe cum fortissima sit ac rumpi difficilis, nec longissimi attritu temporis deteratur. Octodecim circa adhuc annis, consimile animal captum fuisse in lacu Marino regionis nostræ Montanæ, retulit mihi Legatus Chiliadis Militum. In mari quoque circa insulas nostras conspici Insulani referunt. In Insulis per fretum S. Laurentii sparsis, præsertim Isles aux Tangeaux, ad altitudinem quadraginta novem graduum & XL. Scrupulorum, retulit Jo: de Laet pag. 38. desc. India Occidentalis, hoc animal ab Anglis maximo numero observari, Walerus Batavis, Anglis Morsh, a quibusdam vaccam Marinam appellari, quodque duos dentes (unum habeo) prominentes & ante recurvos habeat, cubiti nonnunquam Longitudine, quorum usus & precium ebori comparatur: & adjungit descriptionem Everhardi Vorstii & Iconem animalis. Non sine ratione igitur animal hoc inter nostri maris Inquilina numeravi.

Titulus III.

De Arietibus Marinis.

Plinius ibidem inter Belluas ibi cjectas, Arietes enumerat, & Lib. Nat. Hist. 32. Cap. XI. ubi de Belluis in Mari viventibus agit, inquit; Ut a Belluis, ordiemur Arborea, Physiteres, Balana, Pristes, Tritones, Nereides, Elephanti, homines qui Marini vocantur, Rotæ, Orca, Arietes, Musculi, & alii piscium forma Arietes, Delphini, celeberrique Homero Vituli. Dalechampius in notis ad Locum observat, Arietes memorat Auctor, Cap. 3. Li. 8. Arietem Marem & Fæminam describit Alianus Cap. 2. Lib. 15. Anim. Arietes priore loco sic appellatos quidam esse volunt Arieti Bellicæ Machinæ, similes; alios vero paulo post nuncupatos Arieti Quadrupedi, & cornibus & capite similes esse. Massarius in notum Plinii de Nat. Hist. Librum castigationibus & Annotationibus ad hæc Elephantos & arietes candore tantum cornibus

nibus assimulatis) notat scribendum esse assimulatis. Quoniam autem de ambabus belluis, scilicet Elephantis & Arietibus simul loquitur. "Dentes Elephanti Marini, Plinius hic cornua videtur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes de quorum cornibus non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse videretur: nam si dentes Elephantorum dixisset, opus fuisset arietum quoque cornua expressisset, sed tolerabilius Plinio visum utrisque animalibus serviendo cornua appellare.

"Sit ergo sensus: cornua harum Belluarum, hoc est Elephantorum et Arietum, non in effigie sive forma, sed in candore tantum inter se similia sunt, utraque enim cornea Eboris candorem praeferrunt, et alii Piscium forma Arietes sunt, teste Plinio Lib: Nat: 32. Cap. XI. Ab Oppiano de Piscibus Lib. 1. Versu 372 inter Cetacea numeratur Aries.

*Miraculum Ponti narrant ingentia Cete
Viribus invictis & vasta mole moventur,
Pondere cum magno, timor est mihi saepe videre.
Armantur rabie, rabiem fera pectora anbelant,
In litus pauca exiliunt, quae Corpore vasto
Sunt, hac veliferis semper volvuntur in undis,
Magno horrore Leo, post hos horrenda Zygena.
Panthera varia maculis, & Phyllalus ardens,
Atque Melanthynon gentes, & dente timenda
Pristis, letiferum Lamna fœdumque boatum,
Molitia nomen Maltha quae ferre videtur,
Cornu Aries pugnax & sacrum pondus Hyena.
Atque pudenda Canum gens & furibunda propago,
Divisa in gentes ternas: hac horrida visu,
Cum Cetis numerata furit per marmoris undam.*

Julius etiam Scaliger Commentario in Aristotelis Historiæ animalium Lib. 2. inter Cetos recenset Arietem. P. 231, Cetacea sunt, inquit, alia suapte natura, Balæna, Orca, Delphin, Lamia, Aries, Phylseter, Leo, Pristis, Zygena, Maltha, Panthera, Arbor, Rota, Vitulus, Tursio, Equus, Grus, Trytones, Satyri, Nereides.

Si mihi meam conjecturam interponere liceat, Aries Piscis idem animal est quod Unicornu Marinum dicitur, quod optime describitur & pingitur in Museo Wormiano pag: 282. & sequentibus. Unicornus, inquit, Marinum etiam e genere Cetorum est. Hic Cetus Septentrionalibus dicitur Narhual, a cadaveribus quibus vescitur, Nar enim priscis cadaver dicitur. Qui versus Polum Arcticum & fretum Davis navigationes instituerunt, ad Elevationem Poli 59. 50. min (qua Shetlandicarum nostrarum insularum latitudo est) Et 74. grad: trum min. in freto Davis hac animalia haud rara esse retulerunt Nauta, qui cum saepe ibidem viderant, & circa Gronlandiam caperent. Describitur quoque cum glaciei fragmentis ad Islandos. Habeo dentes seu cornu ejus frustulum a viro Schetlandico mihi donatum. Circa insulas conspici, quid vetat cum in Lugdunensis provincia litore, teste Plinio, ejectus sit? D Thorlacus Sculoniensis Episcopus Holensis, inquit Wormius, in Islandiam quandam epulisse mihi

hi scripsit, triginta ulnas superantem, figura reliquis Cetis similem, pinnas duas ad latera habentem, tubera tria in dorso, unum in ventre, branchias nullas, dentem unicum, in sinistra superioris mandibula parte, ad septem cubitos prominentem, teretem, striatum, acutum, nullos præterea minores. In vertice foramina duo, per quæ aquam pro libitu evomit, &c. Ferunt ejusmodi Belluas glaciæ crustis majoribus implicatas, magno impetu hoc dente se expedire, unde frangi & mutilari haud raro contingit, quod ab oculatis & fide dignis habeo.

Ejus cum cranio conjunctionem quod attinet, abunde patet, non cornuum instar externe adnasci, sed in cavitationem sibi destinatam inseri, non secus ac dentes aliorum animalium suis Phatniis inseruntur, situm vero talem occupat, ut si animal hoc naribus præditum esset, ex sinistra nare prodire jureres. Verum cum Bellua sit marina Cetacei generis, naribus & respiratione per nares non eget. Infra aliam describit, duodecim ulnas longam. Pinnae, caudamque habet quales habere solent Cete, cutis plana, glabra & sine squamis, colore pallido adinstar humani cadaveris, ubi æstui solis non fuit objecta. Crassities corporis parte anteriore cum longitudine certare visa est, cum tamen posteriore Phocarum marinarum crassitiem non excederet. In medio dorsi bina prominebant tubera, eaque carnea. Sub pelle carnem habuit lardo vestitam, in occipitio respiramen, binos in fronte oculos, bubulis paulo minores. Caput, si ad Corpus comparatur, admodum tenue videbatur, in longitudinem paulatim extenuatum, instar Bovilli ferme, nisi quod circa occipitium amplius & grandius.

Nares nullæ conspicuæ: Sinistra promuscidis parte, dens ille se exserabat ad longitudinem trium ulnarum cum quadrante, cui extremus apex ablatus; ceteroquin aliis dentibus caruit; Lingua exporrecta erat, mandibula superior, inferiori prominentior. Probatum est a Piscatoribus qui Belluam ceperunt, eam esui non ineptam esse.

Hoc ipsum est quod a Magnatibus & Principibus pro vero venditatur Unicornu, quodque contra Venena & Morbos venenatos multum polere omnibus persuassimum est. Hic (inquit Thomas Bartholinus Hist. Anatom. rarior cent. 4. Hist: 4ta) est Dens, quem pro Unicornu vero antea omnes venditarunt, & ex animali terrestri deciduum crediderunt. Affirmare non dubito, ex Balena dente desumpta fuisse Unicornu, quotquot hætenus hoc Titulo prodierunt. De viribus ejus vide Wormium & Th. Bartholinum. Cetus autem descriptus Thom. Barthol. Hist Cent: 4. Cap. 25. Undecimum genus est, ut ille asserit, innocens & pacificum, ea propter naviculis non metuendum, dentem habet prægrandem VII ulnas longum, cujus tota corporis moles in longitudinem XX ulnarum protenditur. hunc dentem diligentissime a sordibus & omnibus injuriis defendit, nivea est colore, & in morem cochleæ striatus.

Aries Piscis longe diversus a Descripto. Describitur & depingitur Hist: Naturell des Isles Antilles, Chapitre 18. Squamosus capite equino sed majore, cornu e fronte extuberante novem pedes et semisse longo, ore dentibus variis instructo, carne delicata optimi saporis. Hic pulvino arenaceo hærens accidentes ad eum cornu impetebat. An de hoc pisce intelligendus Plinius Lib: 9. cap. 44 ubi ait, Grassatur aries ut latro, & nunc grandiorum navium in salo stantium occultatus umbra,

si quem nandi voluptas invitet, expectat : nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusque adnatans mergit.

Recentiores tradunt genus etiam Arietis Piscis esse, ex cuius superiore mandibula bini dentes prominent.

Sectio Octava.

De Concbis Navigeram Similitudinem gerentibus.

Titulus I. De Nautilo.

TEXTUS

Plin : Hist : Nat : Lib: 9 : Cap: 29 :

INter præcipua autem miracula est, qui vocatur Nautilus, ab aliis "Pompilos. Supinus in summa æquorum pervenit, ita se paulatim subrigens, ut emissa omni per fistulam aqua, velut exoneratus sentina, facile naviget. Postea, prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit, qua velificante in aura, ceteris subremigans brachiis, media cauda, ut gubernaculo se regit. Ita vadit alto, Libernicarum ludens imagine, & si quid pavoris interveniat, hausta se mergens aqua.

Oppianus de Piscibus Lib: 1. circa medium, de Nautilo cecinit ita; Laur. Lippio Interprete.

*Est quidem curvo tectus sub cortice piscis
Polipodi similis, quem dicunt nomine vero
Nautilon, insignem ponto sua gloria fecit,
Per freta dum cautus sub navis imagine ludit,
In Sabulo domus est, summa defertur in unda,
Pronus neu pontum capiat plenusque gravetur,
Cum nando vebitur per fluctus Amphitrites,
Extemplo versus tumidam per Marmoris undam
Labitur, ut nandi doctus puppisque peritus,
Atque pedes Geminos tendit de more rudentum,
Quos inter medios tenuis membrana tumescit.
Extentæ atque pedes contingunt æquora subter
Temoni assimiles navem, piscemque domumque
Deducunt, si forte malum supereminet ullum,
Absorbet fluctus intro, Lymphisque gravatus,
A tumidis trahitur cum pondere fluctibus undæ.
Seu mortalis erat seu missum numen ab alto,
Audax ille fuit, qui primum marmora findens,
Piscis opus cernens humanos traxit in usus :
Construxit Naves, extendens carbasa ventis,
Explicuit funes faciles moderatus habenas.*

Fufius, suaviusque Nautilon ejusque miram Navigationem describit egregius Seculi nuper elapsi Poeta, Nicolaus Parthenius Giannettasius S. J. *Halieuticorum* Lib 2do, circa medium.

Sed

Sed jam velivola contactus ab aquore concha
 Nautilus assurgit visu jucunda daturus
 Fluctivagas inter scenas spectacula Nautis.
 Ingenium mirum est piscis, freta cerula vento
 Flante secat, pinusque velut cava navigat altum:
 Nautilon hinc illum Graii dixere vocantes.
 Cum Zephyri summas impellunt leniter undas,
 Pronus ab oceano consurgit, concava multum
 Accipiat ne testa vadum: subitusque supino
 Pectore conversus, geminas ad sydera chelas,
 Antennas velut attollit, parvosque rudentes:
 Quos inter tenuem membranam expandit: & illa,
 Ceu puppis velo, venientes accipit auras:
 Et canum lento fugient trahit aquore sulcum.
 Pro curvo temone pedes demittit & illis
 Sese per fluctus, cursumque, ratemque gubernat.
 Sed pacata filet cum Doris, & Æolus antro
 Frænat in Æolio ventos, tunc Crure remisso
 Hinc illinc gemino, ceu remis dividit undas:
 Estque sibi Navis, Vectorque, idemque Magister.
 Verum ubi jam Scopulis assultat crebrius unda
 Rauca sonans, sensimque Notis perflata tumescunt
 Marmora, confestim demittit tenuia vela,
 Colligit & funes intus, clavumque reponit,
 Et gravis epota, reddit se Doride fundo,
 Ceu ratis in portum, se, dum collisa reclamant
 Saxa vadis, cœlique tonat domus alta, reducit.
 Hinc ego crediderim, nec me sententia fallit,
 Qui primus secto compegit robore Puppis
 (Sive aliquis fuerit deus ille, & credere par est,
 Seu Mortalis homo, vastum tranare profundum
 Ausus, & ignotis commercia jungere terris)
 Accepisse modum formandæ navis, & artem
 Tollere quæ malos, linumque expandere Coris,
 Quaque gubernaculo potuisset flectere cursus

Revera ab observatione Nautili navigantes Tyrios primum Naves invenisse canit Nonnus Panopolita in Dionysiacis. Lib. 40. ubi de origine Urbis Tyri agit.

Futurus urbem tenens suspiciens e mari
 Oppositam imaginem ferens simili forma,
 In Navigationem per se doctam natabat * Nauta piscis
 Quem tunc aspicientes assimulatum navi Maris * in Græco est
 Et Navigationem factam sine labore discantes, Ναυτίλος
 Et subitanæam fabricantes similem pisci Maris,
 Navigationis imaginem similem imitabantur Maris &c.

Gesnerus de Aquatilibus, ubi agit de Nautilo pag: 734. Sub titulo Corollarium, refert, quod Nautili picturam Jo. Fauconerus Medicus egregius ex Anglia olim ad se dedit, his verbis in epistolâ adscriptis: "Mitto ad te picturam cujusdam piscis ex testaceorum genere

genere, puto *Aristotelis* Nautam esse: quam mihi primum, cum in Italia essem *Cesar Odonus* Doctor medicus *Bononiensis* exhibuit, postea vero hic in *Anglia* ipsam piscem vidi, quem pro loci ac temporis opportunitate pingendum curavi. Testam habet externam parte ex fusca rufescentem: internam vero partem ita nitentem & splendentem, ut cum Unionibus preciosissimis de coloris amoenitate certare potest. Multa quoque habet in ipsa testæ carina tabulata eodem colore nitentia. Velum constat ex pellicula tenuissima. *πλερκύαι* ab utroque latere demissæ carneæ sunt & molles, ut polyporum cirrhi, reliqua corporis pars confusa erat & indiscreta, ut reliquorum testaceorum generum: Hæc *Fauconerus*. *Anglicum* hujus piscis nomen ignorare se confessus. Nos *Germanicum* fingimus, *em farkuttel, oder Schisfkuttel*, quo & e mollium genere eam esse Nautam, indicatur.

Rapido æstus marini & tempestatum impetu e mari *Deucalionio* in insulas *Scotiae* adjacentes, & in oram maritimam borealem, Phaeoli moluccani & aquatica Animalia deferuntur, inter alia, testudines marinæ vivæ ad insulas *Orcadenses* deferuntur: unius ex his testa ad me transmissa fuit a Domino *Mackenzio* Episcopi filio & Commissario ceu Officiali *Orcadensi*, quæ mediocris magnitudinis est, & a me donata, in musæo *Academiae Edinburgensis* asservatur. Transmissa etiam mihi fuit a nobili fœmina Testa Nautili plane conveniens cum illa *Fauconeri*, scripsit autem nobilis Domina eam in *Catbenesia* repertam fuisse. Inde conjicio testam hanc tempestatis vi in littus ejectam fuisse; erat enim fracta ex lapidum allisione, variis in partibus. Sic etiam dejectam fuisse ipsam quam vidit *Fauconerus*, verisimile est, neque enim, quod sciam, piscis hic *Anglici* maris inquilinus est.

Noster autem Nautilus in *Catbenesia* inventus, idem esse videtur, qui a *Fauconero* descriptus est, si ejus descriptionem, cum nostra quæ sequitur, conferas.

Is mole quidem medius est inter eum qui a *Bellonio* depingitur, & eum qui apud *Aldrovandum* aliosque ut secundum genus *Aristotelis* memoratum describitur; ad quem figura quidem accedit, sed multo minor est, nam in longitudine quatuor tantum pollices cum dimidio habet. In latitudine binos pollices cum dimidio, in profunditate tres polices cum dimidio: quod externam autem hujus faciem spectat, est concha hæc tribus corticibus seu tegminibus contexta. In extrema enim dorsi parte versus medium dorsi apparet corticis fragmentum cinerei coloris, quo probabile est, totam concham contextam fuisse, ille enim quasi armatura quædam concham muniebat; sub eo positus est secundus cortex ex virgulis albis & rubescentibus undatim dispositis pulcherrime variegatus a summitate puppis usque ad proræ extremitatem; & in hac etiam maculae rufescentes latiores sunt, versus summitatem dorsi, & in lateribus sensim angustiores. Virgæ etiam albæ angustiores sunt in dorsi summitate, & sunt gradatim latiores versus laterum margines. Et hæc quidem variegatio in hac, æqualis est per totum dorsum & latera.

In hac etiam per totam concham, a summitate puppis, innumera adiunt lineæ undique conspersæ, universam concham a margine uno

uno ad alterum per latera & dorsum procurrentes, totam concham velut totidem zonis cingentes.

Sub hoc autem medio cortice in nostra, qua fractura quædam est, conspicitur tertium tegmen, nitidissimi coloris, qualis in margaritis orientalibus apparet, atque hæc exterior Nautili nostri facies est. Quod internam autem fabricam ejus attinet miro artificio constructa est. In summa superficie modicè cava est, ejus enim profunditas in medio (ubi maxime cava est) vix integrum pollicem attingit, & inversæ fornici speciem in prora exhibet. Puppis autem instar fornici erectæ se habet, in medio & summitate, coloris argentei cærulescentis, seu thalibis politissimi; qua vero puppis declinat versus alveum, linea adest a margine ad marginem ducta, quæ in medio instar rostri cum quadam cavitare protensa est. Ab hac superficies albescere incipit, & cum nitidissimo colore Margaritarum ad proræ extremum protenditur.

Hæc autem suprema lamina, licet cum regmine exteriori artissimè conjuncta sit, distincta tamen est ab eo, ut ex parte ejus fracta apparet. Est autem ejusdem consistentiæ & crassitiei cum tegmine extremo. In ejus autem centro foramen est ovale.

In hac suprema lamina, ut in thalamo pretioso, jacet animal, de quo, cum id non viderim, quale sit definire non possum: nobile certe hospitium tenet, nam in eo, ut in palatio apparet

Gemma vibrante nitet.

Spondaque sopor pretiosus eburnæ

Et si formam corporis, ex thalami in quo jacet figura, conjicere liceat, animal Sepiæ simile erit, quoad alveum sive viscerum thecam mavis appellare. Cyrrhatum vel pedatum etiam animal esse verisimile est; & velo quoque quod inter cirrhos extendat gaudere: quoniam in hac concha superior lamina parum confracta versus proræ rostrum est, sub ea ad medii pollicis distantiam, alia lamina conspicitur, eodem quo prior situ & eadem forma, coloris albi minus splendentis, in qua sub prioris foramine, consimile foramen apparet. Incertum autem est quot ejusmodi ampliores concamerationes sint usque ad puppim. Ex distantia tamen verisimile est, decem plus minus esse. In concha enim majore quæ secunda *Aristotelis* est, in duas in medio partes per ferram secta, quadraginta in totum concamerationes comparuerunt, ex quibus triginta in puppis helice sunt. Incertum est etiam ubi incipiant tubuli in nostra concha qui fornices in helice pertransire cernuntur. Nam ampliora in carina tabulata coniecta sunt, præter primum & secundum. Inter hæc verò duo, nullus tubulus conspicitur. In altiore parte puppis in nostra confracta, pendula fornice multo, antra ejusmodi octo conspiciuntur, singula suis tubulis donata, qui tubuli perforati sunt, & licet in concha nostra fracti super fornicum superficiem extuberent, unum tamen videntur constituisse tubulum, qui a foramine sub puppi convolutione quadam circulari ad extimum puppis forniciem continuatus est. Atque hæc facies conchæ nostræ (quatenus oculis subjicitur) interior est. Ipsæ autem fornices constant ex laminis tenuioribus, coloris nitidissimarum margaritarum orientalium, similis in singulis est constructio & pari distantia positæ sunt.

Probabile

Probabile est in hac concha velum fuisse, quod apud authores in prora depingitur, sed fundamenta quarundam membranarum & quasi nexus, in anteriore puppis parte in nostra, apparent, an illæ pro velo inserviant, An (quod verisimile est) pro operculo animantis, dum in fabulo per hiemem quiescit, incertum est. Pedatum videtur animal, quod in hac concha hospitatur, cui testa cauda est, nec animal in ejus clavicula concluditur, ridiculum enim est putare animal, pro libito, ex una concameratione in aliam transmeare, per siphunculum (ex tubulis enarratis constantem) quo in omnibus aditus patet, ut in angustiore semper, & magis intimam stationem secedens pericula tutius evitet. Nam foramen illud vix subulæ exili aditum concedit, & animal in latiore parte testæ, ut ossibus caro conjungitur. An forte nervi, arteriæ, venæque, per tubulos illos transmittantur, in usus animalis, ibique circulentur liquores, an spiritus tantum, cohobatione quadam exalteretur & sublimetur in hoc siphunculo, incertum etiam est.

Æstas huic animali ad Navigationem, Hiems ad otia & tranquillos secessus destinata videtur; quod insinuat a Sancto Gregorio Nazianzeno est in Epistola 65, ubi ait. *Quocirca Navigii proram, ut dici solet convertere, nosque quemadmodum Nautilum piscem ferunt, cum hiemem senserit, in nosipsum colligere decrevimus, atque alios quidem minus spectare mutuo ipse impetentes, ipsi ad alteram vitam convertere.* Hic Sanctus Pater secessum suum ut se Vitæ contemplativæ applicaret, conditioni Nautili per hiemem comparat, qui tunc in sua concha quiescit, nec ad prædandum aut navigandum se componit. Ex eo genere animal hoc est, quod per multum tempus, se in Arena abscondit & de Succo aereque in concha sua contento vivit, in eum certe usum, conjicere licet, Siphunculum hunc ex continuatis tubulis constructum interstitia tot concamerata perreptantem, succum aliquem vivificum continere; per foramina enim in Tabulatis memoratis, communicatio est huic cum animalis visceribus, adeoque facilis est ejus succi ad ea aditus, nec apparet in quem usum fornices illi vacui constructi sint, nisi ut sint aeris receptacula, & *Gazophylacia*, ut *Vesicæ* natatoriarum, quæ in piscibus quibusdam conspiciuntur, quæ huic animali spiritus Vivificos, tum & Levitatem suppeditent, ut aquæ æquiponderet, atque ita in quavis aquæ altitudine sustineatur & supernatare possit, motusque suos commodius perficere. Vicem etiam Branchiorum hic Siphunculus & concamerationes supplere videntur. Certe foramina hæc in Laminis, quemadmodum foramen ovale in fœtu dum utero materno continetur, non parum ad commodiorem hujus animalis Vitam faciunt, præsertim cum in arena se abscondit, dum in fornicibus aeris motus novos suppeditat spiritus, pro continuando fluidi intestini motu, per quem, per Hiemem ejus vita conservatur; in illis enim animalibus aer plurimum potest, & fluidi subtilioris per Siphunculum accessu, motus principium conservatur.

Dum navigat aquam Marinam ad dimensum haurit animal in varios usus, & ex ea per tubulos in Helice, circulante Spiritum conficere aptum natum est, qui ad varios usus inservire potest. Difficultas magna oritur de animale: Cirrhatum, seu brachiatum, aut Pedatum esse vult *Fauconerus*: vidit enim *αλεκτάρης* etiam seu brachia ab utroque latere demissa in suo *Nautilo*. Sed cum testaceum sit hoc animal,

eti

est simile Mollibus sit, dissimile etiam est, & diversam etiam formam habet ab aliis turbinatis, ideoque non Turbinata, sed sui generis Testacea *Nautili* putarem, si mihi liceret meam ea de re interponere sententiam, sub quibus & *Balani* varios comprehenderem: nam & *Nautili* & *Balani* diversam habent conformationem ab aliis testaceis, & ob eam causam sui generis animalia a Cochleis & Polipis diversa censeri debent. Et *Athenaeus* & *Oppianus* ea non polipos sed polipis similia appellant: certe ut in aliis rebus, ita in hac re multum obsuit nimia festinatio, ut animalia has conchas incolentia, ad genus quoddam cognitum reducerentur, nam impeditur ulterior Inquisitio de animalis natura, quæ non nisi dissectione & multa meditatione acquiritur. Certe Deus Opt. Max. naturæ parens varietate & diversitate, numeroque magis quam paucitate operum suorum delectatur, & multo plus potentia, bonitatis & Sapientia ejus ostenditur in diversitate Generum, quam in varietate specierum ejusdem generis, majus enim opus est multa genera quam diversas ejusdem generis species creare. Hinc videmus innumeras esse stellas, insectorum etiam innumera esse genera, quæ pro diversitate non solum animalium in quibus omnibus peculiaria insunt insecta, sed et Plantarum in quarum quoque singulis generibus diversa & differentia sunt insecta.

Præposita nimis ad classes reductio, nostram sapit infirmitatem et multam prodit naturæ operum ignorantiam, divinæ autem Majestati et iniqua et injuriosa est, ut quæ illi negat Majestatem debitam, negat etiam Bonitatem, sine qua Deus non est. Infinita enim Bonitas, Sapientia, et Potentia, infinita produci opera, quæ nec numerari a nobis, nedum comprehendi possunt, ab operum autem immensa varietate ad contemplationem infiniti & æterni Authoris, omnium bonorum fontis, assurgendum est nobis, agnoscendaque est nostra incitia, ut in nobis suo Splendore micet, & animæ nostræ tenebras Luce sua discutiat.

In hac autem materia observandum est quod *Nemesius* Philosophus & Episcopus notavit Lib: de natura hominis, Cap. i. *Hujus, inquit, pulcherrimæ fabricæ opifex & Sator videtur sensim disparēs invicem naturas aptasse, ut unum essent omnia, & inter se cognitione quadam tenerentur. Ex quo maxime unum esse qui Universitatem rerum procreaverit, ostenditur. Quamvis enim cognatio quædam est inter res naturales quotquot sunt, tamen in singulis propria peculiaris natura est quæ accurate consideranda est, ad vitandam confusionem, non ergo ad eandem classem revocanda sunt, quæ Characteristicis notis apte ab aliis distinguuntur.*

Ut enim Spiritualia Corporeis mire temperavit, et adaptavit in hominis opificio, qui mente constaret et corpore, ita si reliquas rerum classes percurrere quis velit, ubique videbuntur ejusmodi diversarum naturarum coaptationes et coadunationes, quibus varia animalia de diversis quidem generibus participare cernuntur, cum utrorumque tamen Similitudine, propriam sibi peculiaremque et ab utroque Genere diversam sortiuntur naturam, ut in *Phoca* videre est diversum animalis genus ex Quadrupede et Pisce exortum. Quod tamen diversam ab utroque naturam habet, et ut a præsentī materiā non discedam, in his testaceis animalibus quæ *Nautili* dicuntur, quædam cernere est testaceis communia, quædam etiam polipis et sepiis si-

inilia admodum. Sed et in his quædam propria sunt quæ aliis animalium generibus non conveniunt.

Læsa ergo Majestatis divinæ rei sunt, qui immensam ejus potentiam, bonitatem & sapientiam arctis nimium finibus coercere velle videntur, dum universa animalia testacea cochleas esse volunt aut polipos.

Distincte accurateque considerata sunt Dei opera, in quibus cum aliis conveniunt, & in quibus differunt; quo enim magis particulatim perpenduntur, eo perfectior eorum oritur notitia, & comprehendens minimaque & vilia aspectu, in numero, pondere & mensurâ facta esse, & ut proprias naturas, ita & peculiare qualitates possidere.

Nunc de navigera similitudine hujus conchæ & animalis eam incolentis agendum est, quod a similitudine navis nomen habeat. Videndum ergo quid his conchis cum nave commune sit. Et primo quidem hæ conchæ carinatæ sunt, hoc est, in modum carinæ formatæ, sive carinam pro ipsa nave, sive pro ventre navis sumas: sunt etiam in nostra concha plura tabulata seu catastromata, quæ contextam velut navem faciant: est etiam prora anterior & prior navis pars, in quâ est sponda piscis eburna, puppis etiam seu posterior navis pars, assurgens parum, plurimisque cameris fornicatis distincta. Mali vicem præbent brachia, quædam ex iis velut rudentes, velum seu membranam intermediam erigunt aut deprimunt pro re natâ, et vel laxant vel contrahunt ventoque seu auræ obvertunt. Alia ex iis remorum usum exhibent, et palmulis mare feriunt; Gubernatorem et navarchum agit caput piscis in puppe prospiciens, undique oculis et navem dirigens; qua inclinat quo vult, nutu suo veluti clavo. Procellâ autem imminente, se, haustâ per foramen superioris tabulati aquâ, demergit, velo prius demisso et contractis et intro collectis brachiis, ne abripiatur a fluctibus, aut ad scopulos impellatur, haustam autem aquam postea velut antliâ quando libet, exhaurit. Aquæ marinæ pro æquipondio haustus addendus quoque est.

Concha autem seu testa triplici laminâ constat, arctissime junctâ & compaginatâ ut unum constituat tegmen siliceæ duritiei, exterior cinericei coloris crassior est, media fusca tenuioris consistentiæ, intima in hac testâ erat argentei coloris & tenuissimæ substantiæ, qualis est talci lamina, & ad eundem modum, ut in talco, vitro muscovitico dicto, tunicæ ex plano, sibi invicem incumbunt, & superextenduntur, nec aliter a margaritarum tunicis differre videntur, quam (quod a clarissimo *Stenone* amico meo observatum fuit) quod in conchæ hujus laminis fibræ quasi in eodem plano sitæ sunt, in margaritis vero lamellæ in sphericâ superficie disponantur. Et sic quidem conformata testa, subsidio pariter servit & decori, pro munimento simul & ornamento est. Et animal ad navigandum optimè comparatum est, cum formâ conchæ exterius, tum internarum partium constructione, quæ si non eadem, similis videtur esse constitutioni partium in mollibus animalibus, polipis præsertim, quæ tam præcellentem navis formam ei vindicant ut de eâ dici possit,

navem inspice utramque,
Illam hominem dices, hanc fabricasse Deum

Merito

Meritoque de eo. tetigit *Aresius* Episcopus *Dertonensis* lingua
Tuscanâ hoc nobile Elogium.

No ba ferro, o Bitume, o tela, o trave,
Non habet ferrum, aut bitumen, aut tela, aut trabes,
Ne mai del navigar apprese l' arte,
Nec unquam navigandi didicit artem,
Un pesce in mari, e pur Nockiero et Nave, &c.
Piscis in mari; tamen & Naclerus et Navis, etc.

Titulus II.

De Nauplio Muciani.

Plin. Nat. Hist. Lib. 9. Cap. 30.

Navigeram similitudinem & aliam in Propontide visam sibi pro-
didit Mucianus: concham esse Acatii modo carinatam, inflexa
puppe, prora rostrata: in hac condi Nauplium, animal Sepiæ simile,
ludendi societate sola, duobus hoc fieri generibus, tranquillo enim
vectorem demissis palmulis ferire, ut remis. Si vero flatus invitet,
easdem in usu Gubernaculi porrigi, pandique buccarum sinus aura.

NOTÆ

Maffarius annot. in Plin. lib. 9. cap. 30. refert, "De Nauplio
" ab aliis authoribus mentionem factam esse non invenio. *A-*
ristoteles vero duo polyporum genera conchis indita, Nautilum sci-
licet & Nausicum similem facie Bolitanis idem ferè facere testatus
est, quod item simili penè modo Nautilon navigare prodidit *Op-*
piamus. *Robertus Constantinus* in supplemento linguæ latinæ, ait,
Nauplius sive Nautilus, ναυτίλος *Arist.* Hist. lib. 4. cap. 1. οὐ ναυτικός
inquit. & a nonnullis δὸν πολυπόδος. *Neapoli* vocatur Muscardino &
Muscarolo. Piscis est similis Bolitanis ac Sepiolis, cujus concha
pectinatim striata ac carinata Liburnicæ modo.

Aldrovandus lib. de Testac. pag. 259. ait, "Mibi sicut & Zoo-
" grapho nauplius a *Plinio Mutiani* verbis descriptus, non alius quam
" nautilus proxime ex *Aristotele* ab eo memoratus videtur. Nau-
" plii quidem hoc nomine alius nemo meminit, quod sciam.

Jo. Harduinus notis suis in hunc locum *Plinij* in edit. Delphi-
ni, ait, De nauplio *Muciani* nihil adhuc comperti. Hallucinatur
Aldrovandus & alii qui nautilum esse putant, quo de *Sec.* 47 dic-
tum est. Habet enim Nautilus concham adherentem sibi Nauplio
nulla est, nisi ascirritia, & quasi ex commodato: ille polipi, hic simi-
le sepîæ est: Solus ille, iste cum comite per summa æquorum pavi-
gat. Denique aliam a superioribus navigeram hanc similitudinem
esse *Plinius* disertè admonet.

Hermolaus

Hermolaus Barbarus, notis in hunc locum, ait, *Legendum est Acatii, est enim Acatium navigii genus ætuarij. Authores Plutarchus & omnes fere historici.*

Harduinus ad vocem *Palmulæ*, notat quod *Palmula* pars sit remi extrema, in palmæ modum protenta, hujus vicem præstare *Nauplii* brachia, usus eâ voce translata, significat.

Ad *Buccarum Sinus* idem notat, hoc est, os conchæ ipsius vento seu auræ obvertitur.

Et hæc sunt quæ de *Nauplio* apud authores (quos vidi) occurrunt. Si meam de eo conjecturam interponere liceret, Ego quidem eundem putarem esse piscem, qui falso *Concha anatifera* dicta est: nam fieri non potest (quod retulit *Mucianus*) ut animal distinctum in conchâ non sua sibi a natura non connexa naviget: nugæ sunt quæ ejusmodi referuntur.

Sectio Nona.

De concha falso dicta Anatifera.

Titulus I.

Roberti Gordonii de Straloch, Nobilis & Eruditi Viri, judicium de anseribus Claik-gees dictis, ex ejus autographo, nunc primo editum.

JAm a multis annis opinio tenuit nostrates, hodieque tenet, Anserum ferarum (quarum multa apud nos genera) genus quo idam mirabili plane natali edi, qualem alias nullibi orbis jam bene cognitus hactenus rettulit, cum omnia littora nostro cl. mati æqualia pervestigata sint, et navibus penetrantur, et commercia cum incolis agitentur: unde mihi semper de veritate non satis eruta suspitio hæsit.

Ex anseribus feris (quæ advenæ omnes) multa genera statis suis temporibus nostras oras frequentant: quædam Autumno, alia Hyemen apud nos agunt, digressis aliis: nonnulla Vere redeunt, sed Æstate nullum videre licet, cum ad propagandam sobolem, in inaccessa avia aut incultas Regiones secedant.

Harum unum genus *Claikis*, vel *claikgees* patria voce appellantur, *claik* vox, ipsissimum nomen, est (*Gees*) anseres significat. Vulgo hæc creduntur e putridis abietum truncis, multum oceano jactatis, et longi temporis mora, aquis oceani maceratis, originem trahere. Vidi ipse quandoque talia ligna in littus ejecta, quorum cortices multum obtecti erant conchulis, ad magnitudinem unguis e digito: hæc erat magnitudo, & multæ infra eam. Conchis divulsis, intus apparebat rudimentum quasi aviculæ, quæ concham totam implebat, sive majorem sive minorem. Ita videbatur rudimentum hoc concham implevisse, ut non nisi crescente concha, ampliori magnitudinis locus esset.

Avicula (si aviculam dicere licet) quam proximè referebat (si parva licet componere magnis) anatem aut anserem deplumata, &

in culina verum, ad torrendum parata, sed informia omnia erant. Corpusculis aderant quasi cruscula & brachiola: caput quam maxime informe tuberculum referebat. Nemo ante hunc mensem *Novembrem* anni 1657. aliud aut aliter se vidisse referre ausus est. Sed vulgus, ad res novas & mirandas pronus, affinxit conchas has foetu gravidas his matricibus, temporibus statis, maturo foetu edere hoc genus anserum, de quo nobis sermo est. Opinio hæc jam a multo tempore sic apud nos invaluit, ut qui contra senserit, stupidus habeatur, neque hactenus inventus sit, qui veritati indagandæ exactam operam navaverit.

Multum huic opinioni contulit autoritas *Aeneæ Silvii* (qui postea *Pius Pontifex*) ille enim ad annum 1437. cum apud nos esset, de eâ re audierat, aut fortasse ante adventum, rerum enim mirandarum fama late spargitur, & sine inquisitione creditur. Conqueritur ille pater se non potuisse mirandum hoc naturæ in austrabilibus regni nostri oris, ubi diversabatur, oculis haurire; didicisse vero hoc apud insulas *Orcadas* contingere, unde queritur miracula, miraculorum vestigatores semper fugere: & verissimè sanè: multa enim miranda, etiam miracula multis credita, adhibitâ vera & accurata inquisitione risum moverent.

Hunc ipsum harum Anserum scetum, multum fovit *Hector Boetius* in historiæ suæ prolegomenis: Homo credulus, qui utinam in hoc solo (ne quid gravius dicam) peccasset. Ille vir integer ad captum illius quo vixit sæculi eruditus, primum *Lutetia* in Scholis, deinde in *Academia Abredonensi* integram ætatem exegit, semper discendo, aut docendo exercitus, nullius mendacii Pater, sed credulitate nimia, multa chartis mandavit quæ hodie falsa, inepta, nimia, in historia sua et regionis descriptione prodita reliquit, quæ celare quam arguere rectius nobis erit. Sed hoc Hominum genere, qui procul a negotiis annos egere, nemo ineptior aut imparatior ad historiam, aut res physiologicas scribendas accedere poterat.

Ante plusculos annos venit ad me quidam e necessariis meis, neque ille e facie vulgi, et qui sibi supra multos sapere videbatur, forte per id temporis post scdam per multos dies maris tempestatem, incumbentibus Euris, arboris abiegnæ truncus in littus *Abredonia* vicinum ejectus fuerat, totus ut plurimum conchis (nisi quas undarum elicerat [motus]) oblitus. Truncus ille multum temporis, ut videbatur, mari affuetus, totus erat sparsim Alga intextus, et sordibus marinis obductus, ut navibus sæpe usu venit, eoque ut intermisso itinere in aridam eas subducere necesse sit, ut defricatis sordibus iis quæ celeritatem, nimium quam impediunt, iterum picatæ mari reddantur. Attulit secum bacillum aut virgam flexilem algæ binas spithamas longam (quæ trunco ejecto adcreverat) vulsam cum radice et appendicibus, hanc ut rem miram quæ scilicet confirmaret receptam famam harum anserum, earumque ex arboribus hisce generationem, sic enim recens in urbe didicerat: ego diligenter scalpello radices illas quæ trunco adhaeserat virga algæ, rimatus sum. Concha (si quæ fuisset) dum avellitur diffracta videbatur tamen aviculæ imperfectæ rudimentum, sed ad quam efformandam imaginem opus erat, quemadmodum pueruli nolarum, pulsus consensu imaginationis ad voces articulatas referunt. Sed hic non stetit curiositas mea, omnia scrutatus

tus, inveni tenuissimas algæ membranaceæ plicas, sic contextas, sic mire in se convolutas ut intuenti, sed non satis animum advertenti, aviculæ imago appareret, quæ statim exigua anatome adhibita in nihilum abiit: manet tamen apud nos invicta hæc credulitas multum hoc ipso mense *Novembri* adjuncta, ejectamento trunci ejusdem generis in idem littus. Quidam e meis in urbe familiaribus, vir eruditus, Philologus, amœniorum Literarum apprime callens, qui scientiam juris apud exteros haustam magna cum Laude et celebri fama in nostro supremo foro juridico tuetur: ejus ipsissima verba in epistola ad me ascribam. Ante paucos dies mirandum quid mihi hic videre contigit, nec dubito quin simile tibi alias visum sit. Post sævam in mari tempestatem, 16. *Novembr.* 1657. quæ plusculos dies tenuit, flantibus Euris, truncus arboris, robusti hominis crassitie, octo pedum longitudinis in Littus impexit: unde innumeri ramuli & appendices algæ molles dependebant ad aliquantulam Longitudinem pollicum aliquot, quæ venæ umbilicales dici possent, harum extremitatibus quæ longius trunco aberant, affixæ conchæ erant, quæ singulæ singulas anseres, aut anserculas, duabus testis conclusas in se habebant. Anserculæ illæ perfectæ formatae, candida & plumis extra conchas prominentibus, quædam plus, nonnullæ minus, affixæ venæ umbilicali, unde illis alimentum, nihil unquam in vitâ mirabilius vidi, quædam perfectæ & vitam assecutæ, ex his multæ captæ, ad mensas adhibitæ, esui cessere.

Quæ scripserat ad me familiaris moret truncum illum, de quo scripserat, comitatas fuisse multas ejusdem generis anseres, quas conchæ capiebant, illas cæfas, & mentibus adhibitæ. Ego planè negaverim ejus generis fuisse, non enim est hoc genus de quo lis est semper obvium, neque capitur facile, neque multum de iis curatur, dum meliora genera, & esui aptiora haberi possunt. Sæpe ego eas vidi ab accolis monstratas, ad campos *Tai* fluminis supra *Taodunum*, qui uberrimi agri nomen habent, (*The Cars of Gowry*) cæterum nullas in manibus habui, neque gustavi, neque de iis capiendis solliciti erant indigenæ.

At de his quæ truncum illum nobilem comitatæ sunt, ut dicam quid sentiam, videtur mihi aves has in mari depræhensas, procellâ atroci jactatas, invento trunco algis & testis obdito, huc ad pastum vestigandum devolasse, cum sævitiâ maris a mari illud negaret, sic se aluisse, donec allisset littori truncus, & allisum littori adhuc tenuisset, cum nondum omnis tempestas desavisset. Cæterum illas truncum comitatas avicularum causâ quæ testis clausæ tanquam sui generis essent, planè mihi ridiculum videtur, & nihil a veritate alienius.

Animata non generantur nisi in suis matricibus, aut locis naturaliter genitalibus, sin aliter imperfecta sunt & nullius usus. Experientia hoc probat. Neque solum animata, sed alia his inferiora, ut in arboribus, in herbis videre est: etiam in visceribus terræ, metalla & metallica & mineralia cuncta. At in animatis majori cura naturæ opus est, quæ tamen extra naturales matrices, quicquid conetur, nihil perfectum producit.

Cernere hoc est in algis nostris, quarum multifaria genera, in hujus uno genere (*Lils*), radices quibus rupibus inhaerent, scatent *Mistis*

sis (*Mussilis*) sed impendio exiguis, nonnulla algarum genera cochleas in radicibus alunt; omnino hæc nullus usus, neque unquam vigesima partem justæ magnitudinis attingunt, quia sunt extra suas matrices.

Littora omnia nobis obversa, neque longum distita, communi oceano a nobis distincta, ut *Norvegia*, *Dania*, nihil tale agnoscunt, quanquam sub climate nostro: non littora *Anglica* continuata nostris, sed magis ad *Austrum* vergentia; non *Hybernica*, quanquam nobis satis vicina.

Non possent anserculæ hæc, exclusæ testis in aperto mari vivere, quanquam adessent sui generis matres ad eas recenter exclusas fovendas ac tuendas. Nullæ autem aves marinæ, quanquam mari vivant, possunt sub aquis durare, nisi ad exiguam temporis moram. Sed hic opus est diebus Halcyoniis ad hos pullos fovendos, alendos, donec conformatis pennis se possunt aeri credere. Non parum temporis ad hoc requiritur, & interea si sæviant undæ, aut incumbant venti, acilum de hac fœtura est.

Nemo unquam vidit hætenus, hujus generis pullos, aut vivos aut mortuos in litus ejectos, quod procul dubio fieri necesse erat, sed adveniunt hæc anseres gregatim, adulta hieme a peregrinis oris sicut multa millia aliorum generum anserum. Quæ vero abeunt, omnes hæc perfectæ, & ad volandum, & ad sua loca revolandum satis aptæ. Appetente Vere in sua loca nobis incognita digrediuntur, nullis relictis pullis. Unum & alterum genus excipio, quod nobis familiarius notum, hæc dum apud nos feritur avena, devolant in apertos campos, & pascuntur deterrima avena, quæ macriori solo feritur, his locis immoratae donec germinata avena, in avia incultorum montium secedunt, ubi fœturae dant operam. Jam messibus maturis eadem loca repetunt, & sese avena nondum defecta alunt; at messibus finitis iterum abeunt in sua avia. Nonnullæ (ut sæpe vidi) mitiore hieme permanent apud nos, donec sociæ redeant: semper autem quamdiu apud nos manent, noctes agunt in lacubus, aut palustribus locis. Harum carnes supra omnes aut res suavissimæ, & esui epulis aptissimæ. Anserum domesticorum caro longe illis inferior. Exercitium alarum & continuus volatus ad hæc conducit. Nihil iis cum mari commercii, unde gratiores palato, neque pingue aut oleoginosum in carnibus sentire licet, quod omnibus avibus marinis commune est, unde, nisi fame suadente respuuntur.

At si liceat *Batavis* fidem habere, hominibus qui omnia maria, quæ navibus pervia sunt, circa *Finmarkiam*, *Laplandiam* & *Russiam* Septentrionaria scrutati sunt; dum per *Novam Zemlam* iter in ortum moliantur, ad compendium itineris in *Chinam* faciendum, *Navarcha Gul.* *Barentsono*, homine rerum Nauticarum apprime perito ad annum 1596. in *Nova Zemla* hyemem egerunt, proximæ æstate, nave relicta, quam portu fixam tenebat glacies: apertis scaphis relegerunt ejus intulæ littora, sæpe in deserta littora illa exscedentes. Inter alia invenerunt anseres illas (*lack Gees*, satis sibi domi notas, cum in *Hollandia* hieme videantur: illæ anseres tunc temporis incubabant ovis suis, quod illi mirati, cum inaudissent de his quæ nostri soliti referre.

Quod eos attinet qui mari nostro virtutem illam imputant, dicitur mirum

mirum quomodo hæc vis aves hos generandi accessit nostro Oceano, cum de mari quod *Novegiam* alluit nobis oppositum, neque longe, nihil tale unquam auditum est.

Vis hæc in mari est, non terra aut littoribus, nam trunci illi qui diu multumque jactati sunt mari, sunt matrices harum avium diuturnæ jactationis judicium est algæ & conchæ ei adhærentes, quæ non fiunt nisi tractu temporis. Compertum est naves quæ diu in quietis stationibus steterè in anchoris, nunquam siccæ sicut in portibus, sed semper undis marinis cinctæ, accepisse has algas & easdem in iis conchas.

Et hæc sunt quæ M. S. reliquit de his conchis

Rob: Gordonius.

Titulus II.

*Dissertatio de Concha falso dicta Anatifera, a me in
Regio Medicorum Collegio apud Edinburgum,
olim recitata.*

QUI ritè philosophari vellet nihil opinionibus vulgi, nihil receptis præjudiciis tribuat necesse est, tunc enim solum res aliqua cognoscitur, cum sicut est, verè percipitur. Rarissimè autem vulgus res accuratè perpendit, & multi etiam ex philosophis, res potius suis conceptibus, quam conceptus suos rebus accommodant. Hinc nata sunt tot opinionum portenta, quæ a philosophis excogitata apud vulgus invaluerunt. Similes certe natales habuit prodigiosa illa de *volucris arborea* fabula, quæ in nostro mari peragi dicitur. Ad quam refutandam, vel diversæ quæ habentur apud varios scriptores de ea relationes, sufficere possunt. Evidens enim est, rem quæ tam diversimode referatur ab illis, nunquam ab ullo ex iis vilam, imo nec accuratæ ratiocinationis trutina fuisse perpenfam.

Aldrovandus enim ex quibusdam Historicis tradit, in nostri maris [*Orcadum*] ora, Arbores esse, quarum icones quæcumque cum appensis avibus appingit, quæ fructus aviformes producant, qui in mari decidui in aves convertantur. Alii ex lignis putrescentibus, ea nasci volunt prima avium (ut dicunt) rudimenta. Et quoniam in nostro mari, Algæ etiam marinis annexæ inveniuntur, non desunt etiam quidam, qui specificæ cuidam nostri maris proprietati, eam virtutem ejusmodi animalculæ producendi ascribant: sed & in aliis maribus ea inveniuntur, nam in oram *Neapolitanam* ea rejecta vidit *Fabius Columna*, magni nominis scriptor.

Quæ autem Fructus arborei ab *Aldrovando* dicta fuere, ea a sensibus nostris deprehenduntur esse conchæ cum suis animalculis: quod argumentum est, eos fructus ab ipso non fuisse inspectos. Qui etiam Aves ex iis formari & produci contendunt, in partes abeunt, & de genere avium ex iis producto non parum inter se dissentiunt: multi enim eas Aves, Anseres esse volunt quas *Berniclas* vocant.

Quidam

Quidam Anates esse tradunt, quas Galli *Macrenses* vocant.

Nec desunt qui has aves ex fungis nasci volunt: ita enim sentit *Junius Dentatus Parthenopeus*, apud *Alexandrum ab Alexandro* (*Dier: Genial: lib. 4. Cap. 9.*) is referre solebat: "Sæpe malos, & navium
" *Carinas* vetustate tabescentes, ad littora expositos, & diutina a-
" qua madefactos, quosdam veluti fungos brevi pediculo juxta a-
" quas gignere, paulatimque adolescere inter fluctus, lapsisque diebus
" etiam moveri, sed tamen a trunco minime divelli: interjecto deinde
" tempore velut ad justam magnitudinem pervenerint, mirum dictu tra-
" dit, quod omnem superat fidem, fungos ejusdem, ita genitos, a trunco
" sponte evelli, mox alis emissis et penniculis enatis evolare, et mari-
" nas Aves existere, vespique pisciculis littoralibus, perque Mare pas-
" sim enatare, pariterque apud incolas mirum non haberi: sed quia pas-
" sim id evenire soleat, quotidiano usu miraculum esse de iis.

Parthenopeus

Multaque, ut ibi videre est congeruntur, ut fidem huic portento faciat, eam autem partem in Animalculi, per quam Alga aut Ligno adheret, pediculum vocant, qui si ipsam recentem viderent (ut ego vidi) Fungi Homines essent infusci et stupidi censendi ipsi, quod hoc sonniarent, cum nulla intercedat substantiæ similitudo inter eam partem et Fungum.

Hector Boethius nostras (*Descript: Regni*) agnoscit quidem perperam vulgo credi Anseres, quos *Clakis* appellant, in arboribus nasci, in his insulis, marique illis interjecto procreandi eos vim inesse mavult quam alicui alteri rei. Ea de causa quod projecto in id mare ligno, temporis tractu primum in eo vermes excavato ligno nascantur, qui sensim evatis capite pedibusque atque alis, plumas postremo edant, demum Anseribus magnitudine æquales, cum ad justam pervenerint quantitatem, cœlum petant, avium reliquarum more, remigio alarum per aera delati. Nec Arborum truncis ac ramis, illis in insulis natarum, virtutem hanc inesset vult quod extracta alga marina, inter caulem et ramos a radice statim pariter et usque ad cacumen enatos, qua conjunguntur, conchas adnatas viderit *Alexander Gallovidianus Kilkendensis* Ecclesiæ pastor, vir præter insignem probitatem rerum admirandarum studio incomparabili, qui rei novitate attonitus cognoscendi studio eas aperit, nec piscem in testis conclusum comperit, sed (dictu mirabile) avem, ac pro illius magnitudine testas quoque inautas, quibus enim parvæ inerant, et ipsæ quæque aperte eas pro quantitate amplectabantur. Unde constare arbitrabatur *Boethius*, non hæc procreandarum avium iemina aut fructibus, aut arborum inesse fructibus, sed ipsi oceano, quem *Maro* ut *Homerus*, Patrem rerum haud temere appellavit. Quibus *Aldrovandi* sententia, de fructibus arborum quidem abunde refellitur.

Ex putredine autem natam volucrem, atque Concham hanc ejus rudimentum fuisse & primum conspectum, non vulgi tantum, sed & doctorum diu opinio fuit, ut raceam *Historicos, Giraldum Cambrensem, Vicentium Bellouacum, Saxcæm Grammaticum, Olavum Magnum, Hectorem Boethium, Lellaum, Camdenum*. Philologi etiam primi ordinis: ei quæque opinioni suffragia sua dedere, *Cardanus* libro de Varietate rerum: *Julius Scaliger*, Commentario in *Aristotelis* li-

bro de plantis, *Rondeletius* de aquatilibus, *Wormius* in museo, *Maitanus* libro de volucri Arborea. Imo *Turnebus* Epistola ad *Gesnerum*, ait, "Hoc tot tantæque integritatis viri affirmarunt, ut credere audeam, & aliis credere suadeam. Et *Gesnerus* ipse hæc *Turnebi* verba referens, addit, "Quibus ut persuadear has, aut similes Aves e putredine gigni, aut quomodocunque ex arboribus aut Lignis posse, ferre inducor, magno sane humanæ imbecillitatis documento, quam nos simus proclives, nos authoritati magnorum Virorum dare res magis affirmantium quam probantium.

Verum, tale esse Animal ex putredine natum, concha hac conclusum, clarissimus *Salmasius* Epistola ad *Hugonem Grotium* data, numero decima septima, statuere videtur, his verbis; *Digna profecto res disquisitione vermiculæ illa ostrea, quam ex lignis putrefactis, in aqua gigni compertum est. Opera pretium præterea querere cur non ubique nascatur, ubi aqua & mare, & ligna similiter ex vetustis navigiis putredine labefacta: dicendum & cælum quoque conducere. Nam cur in Hiberniâ & Angliâ tantum? Cur bodie atque heri in vestra Batavia exploratum? Et videndum an non ligna illa quæ producunt apud vos hunc conchiferum vermem, ex Britannia per mare delata eo sint, et in vestrum litus ejecta. Nec vero illis habenda fides, qui Bernaculas aves ex eodem conchylio generari affirmant: et bene tu admonuisti de Nova Zembla, ubi ova visuntur et aves inde orta istiusmodi. Quid deinde simile, Volucris & Conchylium? Certe & Papiliones ex Erucis fieri notum. Sed & corpus papilionis formam refert erucarum, iisdem coloribus penna papilionis variegatæ, ac tergum erucæ ex qua prodit; & alia multa similia. Nihil cognati est Conchæ cum ejusmodi avibus, quæ Bernacæ vocantur. Dicam & ego, quid cognati est vermi cum hac concha?*

Ipse etiam Clarissimus *Grotius* videtur sententiæ de horum Animalculorum ex putredine ortu consentire. Is enim, epistola ad *Cl. Salmasium*, quæ numero 257. est, hæc de eo habet. *De Zoophyto jam ex aliorum sermonibus quod scribis intellexeram: anseres in Scotia conspici credo, et in Hibernia; quos de arboribus in subjecta stagna depluere persuasum accolis fuit, cum tamen eos ex ultimo septentrione eo ferri prodiderint nostrorum, [forte itineraria] qui in Nova Zembla eos eorumque ortum ex ovis videre. Caterum illius ex ligno conchifera vermis nati, discimus quam mira molietur inclusus etiam rebus, quas inanimas dicimus, nescio quis spiritus, ubi putredo vias aperuit et agendi spatium dedit.*

Item epistola 258 hæc habet. *De lignivermostaca, quæ mones, digna sunt inquisitu. Sed de Bernicis, tibi assentior, assutum ex fabula.*

Rondeletius Balani speciem esse vult, et *Fabius Columna* putat esse glandem marinam *Rondeletii*, *Thomas Bartholinus* (in hist: Anatom. Centur. 6. hist: 46.) Cancellos esse sui Generis autumat; quod veritati non congruit, nam omnes cancelli aliqua ex parte crustati sunt: quod de hisce dici nequit.

In *Scotia illustrata*, *Diatribæ de Anseribus Scoticis*. Animal polipoides seu ad polipos accedens vocavi, quod cirrhos haberet: nec video quid quod in ea sententia perstare me vetet. Licet enim differat ab omnibus polipis, qui (quod sciam ab authoribus memorantur) multa tamen cum hoc genere Animalium communia habet: & si sui generis

generis Animal sit, parvis autem Bolitænis *Aristoteli* dictis magis accensendum. Communes autem huic animalculo cum polipis, imo molluscis omnibus, sunt partes exteriores, quæ ut bene notavit *Aristoteles*, *Hist. anim. lib. 4.* sunt. primo; Ea quæ pedes vocantur; dein altera, quæ his hæret & in horum medio posita est, caput scilicet: tertia, illa est quæ alvus dicitur, quo reliquum corpus continetur. Et si autem non sint in hoc animalculo observabiles proboscides, quarum extrema gemino acetabulo aspero prædita sint, quibus jactis quasi ad saxum anchoris, coacta tempestate se tutentur in salo fluitantia. Nec acetabula cirrhis adsint, dedit tamen provida sagaxque natura horum supplementum; nam extremitas alvi lignis, algis marinis, saxive adhæret, sive glutine quodam quod effundit, sive parte quæ ita conformata, ut ea quæ in Lumpo marino est, ut adhæreat firmitus. Cirrhi autem seu Brachia in eo ad officium tum manuum tum pedum inserviunt. Et quoniam os ei in vertice est, fit, ut quæ ante sunt prospiciat, præhendit autem & retinet brachiis incurvatis, faciunt autem in hoc animalculo villi, quasi pro pedibus, ut repat potius quam ambulet. Os in medio pedum est. De reliquis partibus postea agetur. Observat autem *Aristoteles*, quod in molluscis, alvi differant, ut & facies, & in corpore quorundam *Τριχόδον* quædam sint specie villorum: quibus in hoc animalculo quæ pedibus adnata sunt, similia esse videntur: sexu etiam differre mollusca hæc notat *Aristoteles*.

Mirum autem est quod Viri docti Imaginari potuerint, visa sibi fuisse in hoc Animalculo avis perfecte formata rudimenta, cum nec rostra, nec ossa ulla, nec pedes in eo reperiantur avi similia, ullave pars præter istos tenuissimos cirrhos protrusos, qui caudam avis aliquo modo repræsentant. Et hi non sunt pennæ, quamvis primo, fateor; intuitu videantur pennis similes: meritoque dixit clarissimus *Salmasius* loco supra citato, *quid deinde simile volucris et c. nchylium?* Et prorsus nihil cognati habet cum ejusmodi avibus quæ *Bernacæ* vocantur. Fabulosa persuasio mihi orta videtur cum a vulgo tum monachis: a vulgo quidem, quod cum natæ passim circa *Scotia* insulas, *Hebrides*, atque *Orcades*, maris *Caledonii*, totumque illius plagæ tractum, observarent innumerabilem atque stupendam copiam anatum atque anserum, aliarumque varii generis alitum, illarum vero natalem locum ignorarent, nec primum earundem proventum cernerent, interea vero uberrimam animalculorum hujusmodi quæ alata videbantur in lignis et conchis *genesin* iisdem in locis observarent; diversissima pro uno eodemque sumpserint, atque animalcula illa quasi spontaneo ortu genita, in grandiora illa volatilia succrescere existimarent. Monachis etiam eam suspicionem dare potuit locus *Vincentii Burgundensis*, *Bellovacensis* episcopi de hisce animalibus, ubi refert. De iis itaque certum est quod in orbe nostro circa Germaniam, nec per coitum gignunt neque gignuntur: sed neque earum concubitus apud nos ullus hominum vidit, unde et carnibus earum in *Quadragesima* nonnulli etiam christiani, in nostra etate, in locis ubi avium hujusmodi copia est, uti solebant: sed *Innocentius Papa* in *Lateranensi Concilio generali* hoc ne ulterius fieri vetuit. Sed et *Albertus Magnus* qui eodem seculo vixit, vulgi opinionem damnat, quod de arboribus aut lignorum puta abietis putredine, earum ortum traherent, quod nemo

nemo unquam vidit eas coire vel ovare. Hoc enim, inquit, omnino absurdum est, quia ego et multi mecum de sociis vidimus eas coire et ovare, et pullos nutrire. Hæc sane pensanti, verisimile videtur Monachos quosdam qui omnia apud vulgus poterant, Quadragesimo tempore, cupidine carnis comedendæ adductos, finxisse aves *Berniclas* ex hisce conchulis esse genitas, ut Gulæ tutius blandirentur, & ex horum autoritate receptam fabulam, longa traditione etiam doctis imposuisse, qui opinionem de generatione ex putri materia fovebant, qui tamen, si qua alia in re, in hac certe *in re* iudicium suum suspendere debebant, cum apud eos etiam tot discrepantes essent de ea sententiæ.

Ut ergo opinionem majestate divina ejusque providentia indignam, de scholis proscribam, quæ tantæ subtilitatis animalculæ a fortuito concursu, æquivocaque, ut loquuntur, generatione produci affirmant, argumenta quædam adducam contra eam sententiam.

Certe has tenebras necesse est (ut cum *Lucretio* loquar)

*Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed natura species ratioque.*

Naturæ certe contemplatio hunc errorem commodissime refutabit. Unicam esse Animalium Generationem, quæ simile manifeste simile generat, & in qua fœtus ejusdem naturæ sit cum parente, consentiunt solertiores philosophi, qui naturam ipsam scrutantur, & providentiam divinam in minimis etiam constantem venerantur: nec aliquid uspiam fortuito oriri posse credunt. Nam (ut *Majerus* in Epigrammate tractatui de volucris arborea præfixo)

*Ordo statusque manet naturæ matris, & idem
Rebus in hoc mundi tramite vultus adest.*

*Una genitricis teritur via regæ, et una
Orbita mortales irrequieta trahit.*

*Est tenor in stabili terræ nascentibus ortu
Reclaque Naturæ linea ducit opus.*

Nec Deus

*Quas ipse coercuit
Misceri patitur vices.*

Non desunt tamen multi in scholis (qui præter hanc univocam) Spontaneam et Æquivocam quandam generationem comminiscuntur, quæ Animalia, e putris materiæ fortuitâ dispositione, adjuvante Solis vel putredinis Calore formentur. Et hoc modo testacea animalia, & pleraque insecta nasci volunt.

Varias ejusmodi fabulas apud Poetas & Historicos videre est, quæ ab his traditæ, apud vulgus receptæ fuere, eo zelo, ut piaculum censeatur eas in dubium revocare, ita persuasus de his est populus, ut exclamaverit poeta,

*Nonne vides, quæcumque mora, fluidoque calore
Corpora tabescunt in parva animalia verti.*

Fine

Hinc referunt Scorpiones ex Ocimo produci, Anseres ex Conchis, imo Apes politica illa animalia (quibus divinæ mentis partem dedit *Virgilius*) ex Juvenci cadavere, Anguillas ex Setis equinis, Ranas ex Limo oriri tradunt, & præ omnibus disertè *Ovidius*,

*Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros
Nilus, & antiquo sua flumina reddidit alveo,
Æthereoque recens exarsit sidere limus,
Plurima cultores versis animalia glebis
Inveniunt, & in his quædam modo capta per ipsum
Nascendi spatium, quædam imperfecta, suisque
Trunca vident bumeris, & eodem corpore sæpe
Altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.*

Et, ne lectorem nimis detineam, ipse etiam Philosophorum sui temporis *Coriphæus*, *Julius Scaliger* (*Commentario in Aristotelem de plantis*) refert. Tertijs progressionis modus nature æt rarior, veluti quæ circumferuntur de Phænice, vere autem de Britannici Anatibus Oceani, quas *Aremorici*, partim *Crabant*, partem *Bernachias* vocant, ea creantur e putredine naufragiorum, pendentque rostro a matrice quoad absolute decidant in subjectas aquas, unde sibi statim victum quarant, visendo interea spectaculo pensiles, motitantesque tum crura tum alas. Et loquitur etiam de concha cum ave inclusa, ad *Franciscum Primum*, delata.

Concha, ait, non admodum magna tum avicula intus pene perfecta, alarum fastigiis, rostro, pedibus hærente, extremis oris ostraci. Viri docti mutatum ostreum in aviculam existimarunt. Tantum etiam apud doctos prævaluit receptæ opinionis præjudicium.

Sed si hæc concedantur, actum est de providentia et religione quæ ea nititur. Sin autem in his etiam Animalculis quælibet partes se *πρὸντικῶς* factas esse loquantur, cum in iis tam minutum nihil videatur quod summo artificio elaboratum et suo destinatum usui non sit, nihil tam abjectum, quod conditoris sapientiam non doceat et demonstret, simulque probetur e semine ea ut alia procreari, tum proscribenda erit sententia contraria: ad quam rem Argumentum sequens mihi commodum videtur.

Deus Opt. Max. (Quem *Hebræi* *JEHOVA*, *Græci* *Ἀυτοπύ*, *Latini* *Existentem de se* dicunt) Solus per se existit, & Fons & Origo totius Universi, omnibus subsistendi vim confert: qui etiam postquam semel ea creaverat, in numero, mensurâ & pondere perfecta, iis etiam fortificandi, & multiplicandi potestatem & vim induit. Hincque inviolabili ordine sibi similia procreant, nec a mundo condito periit ulla species, vel contemptissimi cujusque Animalis; organa namque generationis habent infecta etiam, quorum quædam sexu geminato gaudent.

Ex historiæ naturalis ergo ignorantia, orta est hæc de spontanea generatione sententia, quam fateri potius debebant, quam tam absurdam comminisci opinionem, cum ratione non minus quam cum Dei providentia et fixa causarum serie, pugnantem.

Causa erroris fuit, quod in quibusdam Animalibus, ut in iis quæ *Vivipara* dicuntur, semen congeri, apparari & confici, conservarique

nisi intra consimili Animal's Corpus, nequeat, hæcque ex semine oriri dicuntur. In aliis vero quæ sunt *Ovipara*, deposita extra se ova, Solis aut alterius corporis Calore foveri possint, donec fetus maturi erumpant, & quandoque hæc ova in aliena corpore etiam putrentia deponuntur. Hæc quod semen eorum in aliena materia occultum sit ex putri materia propterea oriri censetur, cum tamen causam univocam habeant, semen scilicet ab Animali in alienam materiam delapsum, simile parenti animal producat.

Quidam autem absque ullo semine Animalia quædam produci volunt, quod hic refutandum. Quod sic conabor præstare.

Si planta non potest accipere illam partium elaborationem, coaptationem, et quam habet ad certos fines destinationem, nec illam similitudinem cum aliis ejusdem generis sine vi seminali, Animal certe, in quo hæc omnia insunt, ac insuper sensuum tam exteriorum quam interiorum, & motuum tam necessariorum quam voluntariorum adsunt multiplicia, concinna commodaque organa nunquam sine semine produci poterit; quia, sic de nihilo aliquid fieret: at prius non potest fieri, ergo nec posterius. (Nam inter Naturæ ambitum nihil de nihilo producat,) ut enim argumentatur *Lucretius*,

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus

Omne genus nasci possit, nil semine egeret.

In nihilo enim nihil est quod ad hoc magis quam ad illud determinet, ergo illud æque ac hoc produci poterit de nihilo. Sic & in materia putri, nihil est quod illam partium conformationem, quæ ad certum Animal constituendum requiritur producat poterit; ergo nunquam producat illa conformatio de materia putri magis quam alia, nunquamque hoc, magis quam aliud animal gignetur; determinati enim effecti necesse est causa determinata sit. At nihil hic determinati habetur.

Per causam autem intelligitur id præcise ex cujus viribus effectum sequitur. Id denique quo posito effectum ponitur, et quo sublato tollitur. Excluduntur hic ergo merito a ratione Causæ, Cœli Solisque influxus, putredinis Calor similiaque, quæ licet ad generationem Animalis concurrant, nequeunt tamen speciem determinare et delineationem ejus moliri.

Materia etiam putris non nisi in quibusdam adest, nulla enim adest putrefactio cum papilio ex eruca fit; nec posita materia putri semper ponitur Animal, teste *Francisco Redi*, qui diserte asserit, *Cum Caro ita recondita est, ut ad eam insecta non penetrent, nihil de ea in multos dies asservata producat. Et cum Animal producat, id semper ejusdem est nature cum Animalculo, quod ad carnem penetraverit, & in ea ova deposuerit.* Ergo non materia putris, sed semen, ovumque in eam depositum, animalis producti vera & adæquata causa est. Si autem perfecta & accurata elaboratio omnium & singularium partium, quæ in animali quovis observatur sine causa adæquata peragi non possit, Vita certe, quæ sensus, motus & functionum necessariorum auctor est, nunquam sine causa adæquata producat. Nihil enim id alteri communicare potest quod in se non habet; vitæ ergo expers, nunquam vitam alteri dabit.

Quicquid ergo id sit, quod Animal producat, id necesse est habear

habeat in se partium conformationem pro constructione Animalis necessariam, dein vitam quam huic partium configurationi contribuat, alioquin nunquam inde nascetur Animal; id autem quod his dotibus instructum est, semen dicitur, cujus natura & vires accuratius contemplandæ sunt.

In semine totam esse rationem plantæ pronuntiavit *Seneca*. Non virtute sed actu partes plantæ inesse demonstrarunt expertissimi viri, Dominus *Grew*, et Dominus *Malpighius*. In Animali semen, voluere quoque veteres, esse quid a toto corpore deciduum; nostra autem ætas, ope Microscopiorum, detexit in semine masculino vivens Animalculum jam instructum corde, aliisque visceribus, imo & aliis partibus: adeo ut in semine vivi Animalis causa adæquata sit, quæ Animal omni partium artificio instructum, vitamque contineat.

Abique hoc semine, ne concipi quidem potest constans illa specierum individuorumque sub eodem genere similitudo, quæ ubique observatur. Nec sine illo, ratio reddi potest, cur tot diversa Animalia reperiantur. In singulis certe plantis diversa reperiuntur insecta, teste *Redi*; imo in ipso Homine etiam diversissima; in quibusdam partibus Pediculi, in aliis Ricini, in nonnullis Cirones, ut insolita quædam præteream: Neque vero Sol, neque Astra, neque Calor ambiens, nec Materia putris, nec fortuitus Atomorum concursus, nec quid aliud præter semen, ea formare et distinguere potest.

Et quidem nullus repertus est qui asseruerit Hominem, quæ Eliphantum, quæ Balanæ, ex materia putri produci, at plus artis est in his tam immensæ subtilitatis Animalculis, quorum miliones in aquæ pipere infectæ guttis cernuntur, quod in iis Nervi, Musculi, Tendines, Venæ, Arteriæ, Viscera, Artusque in tam minuto spatio concludantur; ergo multo minus quam vastâ illâ, originem suam materiæ putri debere censenda sunt.

Natura Dei ministra, in suis operibus, igitur uniformis est, & ne pulchra productionum suarum series deficeret, propria unicuique Animali organa ejus generationi inservientia concessit, per quæ unumquodque propagari voluit, &

*Continuo has leges, æternaque fœdera, certâ
Imposuit natura lego*

Servatque quas in operando sanxit leges, nec eas violari finit: nullus ergo relinquitur putredini, aliisve externis, aut fortuitis causis locus; nullaque adest necessitas, ut ea sine parente proprio nasci dicantur: & contrariæ opinionis fautores de ordine mundi male existimant, & emendari malunt Deum quam se. Ut ergo rem extra controversiam ponam, in *concha* hac falso dicta *Anatifera* ostendam, neque illam ex putri materiâ, neque externa aut fortuita causa aliqua, sed propria & adæquata, semine scilicet & ovo suo produci. Nec me Hilum movebit *Oppiani* autoritas, qui (de piscibus lib. 4.) de testaceis omnibus affirmat.

Qui nec concumbunt nec fetus nixibus edunt;

Por

Per se nascuntur fœda velut ostrea cœno.

Et non distincto semper levis ostrea sexu.

Hos inter pisces nec mas nec fœmina nota.

Primo autem enarrabo, quid non sit, dein quid illa sit.

Sicut nulla res tantum scientiarum augmento nocuit, quantum nimia festinatio, ut in systemata compingerentur, priusquam earum subjecta rite perpensa fuissent, ita non minus Historiæ naturalis promotionem impediunt, et in Naturæ majestatem peccant, qui oblata etiam ignota Animalia statim ad nota genera reducant, cum magis eluceat naturæ Ars & multifaria sapientia in multis generibus Animalium constituendis quam in producenda varietate ejusdem generis specierum; certe Immensus & Infinitus est D E U S Opt: Max: in operibus suis πολυμορφοις, seu diversimode constructis, nec ullo labore potest divina potentia, humanæ Infirmitatis Modulo comprehendere.

Neque Vermis igitur est animal hac concha contentum, nec Fungus, nec Zoophyton, nec Cancellus, nec Polypus, nec omnium minime Avis, sed novum quoddam Animalis genus, cui novum proinde Nomen inveniendum est, quod naturam ejus explicet, & id ab aliis distinguat: tunc enim rite imponitur Nomen, cum eo prolato vera & distincta rei significatæ Idea menti objicitur (verus enim Nominum usus est, ut rerum naturas significant) ablegandaque sunt nomina, quæ præjudicia hac de re promoverunt, licet ob quandam Similitudinem imposita fuerint: omne enim Simile est dissimile aliqua ex parte.

Ut a Verme incipiam, id nomen huic animalculo inditum fuit a magnis etiam Viris, ob Animalis alvum, qui motu quodam peristaltico, se contrahere & extendere cernitur, sed quam toto cœlo a Verme differat intuenti patebit.

Fungus etiam quibusdam & aliis Zoophyton dictum fuit, quod Ligno, Alge aut Saxi affixum inveniatur; sed longe magis artificium in hoc Animalculo, quam in ullo Zoophyto, Fungove conspicitur.

Polipus plerisque etiam nasutioribus dictum, quod Cirrhos seu brachia habeat, & ad Polyporum testaceum Genus navigera specie accedat, & polipoides quidem ob hanc rationem dici potest. Multum tamen a Polipis & Nautilis differt, si cum ipsius Animalculi partes internas, tum testæ constructionem perpendas, (& cum polipis vel nudis, vel testa contactis conferas, qua hoc Animalculum regitur) Avi autem nihil consimile habet, nisi Cirrhorum convolutionem extra testam pendentem, quæ caudam avis contortæ imitatur.

Bernicla autem (the Bernacle or Clakis) quam quidem Anserem Scuticum vocant, eadem plane viderur Avis, cum ea quam Batavi Rotganssem appellant, de ea extat in Relatione navigationis ad Arcton (parte tertia) authore Gerardo de Vera, hæc historia: Tum remigantes ad insulam qua media erat (in Groendlandia sub latitudine 80 graduum) in ea multa ova Berniclarum (quas Hollandi Rotgansen appellant) & ipsas nidis incumbantes invenimus, quæ fugatæ clamabant Rot, Rot, Rot, (unde illis Nomen) & lapide jacto, unum occidimus, quam coctam edimus, cum circa 60 ovibus quæ in navem detuleramus. Illi Anseres sive Bernacula fuerunt veri Anseres Rotgansen

Rotganssen dicti, quales magna quantitate singulis Annis circa Wieringen in Hollandiam veniunt & capiuntur, de quibus hætenus ignoratum fuit, ubi ova ponerent, & pullos educarent. Hinc factum ut nonnulli Auctores non veriti sunt scribere, quod in Scotia in arboribus nascuntur, & quarum ramis supra aquam expansis, si fructus in aquam decidunt Anserum pullos gigni, qui statim natent, qui vero in terram corrumpi, nec ad frugem pervenire. Quod falsum esse nunc apparet: Nec mirum hætenus ignoratum esse, ubi hæ aves ova ponerent: cum nullus (quod compertum est unquam ad 80 usque gradum pervenerit) nec ea Regio illo loco, unquam fuerit cognita, multo minus illæ Anseres ovis incubantes.

Neque Balanus est, id de quo agimus, Nam licet ut depictum est in icone Fabii Columnæ sine ullâ cauda vel alvo membranaceo, Balanis simile videatur, longus tamen quo ligno vel alga adhæret alvus, id planè a Balanis differre ostendit.

Neque Cancellus est, quod nihil crustatum in eo appareat: merito ergo censetur animal sui generis, quod a notis hætenus diversum sit. Licet enim superior ejus pars ad animalia quæ Mollia dicuntur accedat, quæ foris carne obducta sunt, intus tamen nihil solidum continet, quemadmodum Sepia & Loligo; a testaceis etiam polipis differt, quod non univalvis ut illi, sed multivalvis sit, & alvum extra testam propendentem trahat: cum iis tantum convenit quod Cirrhos seu brachia & alvum habeat, quamvis is ab alvis poliporum Sepiæ & Loliginis multum differat.

Prius autem quam ad hujus animalis descriptionem accedamus, notandum est nobis illud quod a celebri Philosopho Christiano, Nemesio De Naturâ Hominis pag. 7. adducitur; quod scilicet Hujus pulcherrimæ fabricæ Opifex & Sator videtur sensim disparens invicem naturas aptasse, ut unum essent omnia & inter se cognatione quadam tenerentur, ex quo maxime unum esse, qui universitatem rerum procreaverit, ostenditur. Non enim solum junxit singulativum Individua, sed etiam omnia, quæ ubique sunt apte inter se composuit. Et infra, deinceps ædificator mundi Deus a stirpibus ad animalia transiens, non protinus ad gradiendi sentiendique vim devenit, sed gradatim eo & concinne progressus est. Pinnae enim, & Urticæ marinas, velut sentientes arbores effecit, quoniam eas in mari instar stirpium suis radicibus defixit, et testis quasi lignis circumdedit, et non secus ac si stirpes essent, immobiles jussit consistere: tangendi tamen sensum iis largitus est, qui communis est omnium animalium, ut societate teneantur. Quocirca hæc eruditi juncto ex animali et stirpibus nomine *Cœlæta* usurpant. Porro ad pinnae, et id genus alia, adjuvavit ea quæ commovent quidem de uno loco in alium, at longe procedere nequeunt, sed circa unum eundemque locum volutantur. Hujus generis sunt pleraque quibus testa pro tegmine est, atque ita paulatim aliis plures sensus, aliis vim progrediendi longius tribuens ad bestias perfectiores pervenit.

Ex hoc quidem de quo agimus Animalculum, inter Mollia & Testacea medium est, & de utrorumque Naturis participat: Alvo enim & Brachiis ad Mollia; & Testis quas habet ad Testacea accedit: Hujus conformatio ut subtilior, majus Opificis artificium, ita et Animalculi perfectius ingenium indicat; quod nunc quantum

quantum ex oblatis licuit, explicare conabimur. Et primo quidem allatas ab Authoribus ejus descriptiones trademus, dein quæ nobis in eo observare licuit adjiciemus. A *Fabio Columna* (Appendice phytobasano adjecta p. 15.) qui accurate id perpendisse videtur, sic describitur: "Concha lævis est, Amygdalæ fructui forma, et
" magnitudine fere par, magis vero compressa in acutiore parte:
" colore ex albo ad cinereum vergente: quinque partibus constructa,
" nam quæ valvulæ vice sunt, singulæ circa extremam atque angustiore partem, per obliquum veluti divisæ conspiciuntur:
" partes vero illæ conjunguntur Cartilagine, atque in posteriore parte in acutum desinunt: quatuor hæ partes a quintâ angustiore, quæ dorsum Conchæ est, conjunguntur Cartilagine, ne ab ea parte
" aperiri queant, dorsi quidem hæc pars a fundo latior procedit atque circa extremum conchæ in tenuiorem terminatur: curva est, atque
" rugosa additamentis, quibus serratum circa imum conspicitur
" quilibet aut sex dentibus deorsum. Pars, qua hæret latior atque magis extuberans est, quamobrem valvularum fundum apertum
" conspiceretur, nisi fundi loco, pars quædam carnosæ fusca veluti corium, tota rugosa in imo ubi hæret tenuior, & ad fundi latitudinem se dilatans in concha fundum efficeret: quæ plane rugosum Amygdalæ fructus periculum illum continentem refert: quæ de causa, quia in turculis Arborum etiam eleganter compositæ, & hærentes visuntur, Arboris fructus esse opinati sunt.

" Concha quidem est marina, ex maris spumoso cæno orta, ut aliæ testaceæ omnes, saxi, lignis quibuscunque, pumibus humorem illum magis retinentibus adhærens. Animal intus continet ex conchâ minimè exiens, conjunctum quidem est in fundo, indeque forsan humorem, cum ab ipsis aqua recederet, pro alimento fugere videtur: carnosum corpus in imo est, os an habeat & quomodo, quo carere non puto, haud potui recte conspiciere: verum pedes, sive cirros ex fusco flavescentes insectos, quamplures habet. *Britannici*, ut *Rondeletius* asserit, appellant *Poussépierz*, & alii *Pollicipedes*, quorum superiores aliis longiores, curvi conspiciuntur, geniculati, internâ parte hisuti, per longum divisam pennam æmulantes, & caudam curvam Galli, quamobrem opinari sunt illi, pennas esse, atque caudam, & aviculæ crescentis rudimenta extra concham emissa.

" Sed mihi potius cirri et brachia animalis esse videntur, quæ conchæ natura tribuit, ut escam venari, & intro reponere posset: frustra quidem, nisi ad vitam conservandam apta forent, illi adnata essent. Nunquam certè (quam parvulas easdem conchas vix mihi Semen æquales habeo, omnesque formatum completumque, sed parvulum animal habent) sine animali conspiciuntur, atque semper eodem. Quare non ex verme primum, ut non pauca marina animalia gigni asserit *Aristoteles*, oriuntur: Sed à principio humor ille lentus in animal cogitur, atque terrestrior humoris pars circum densatur, efformaturque in conchæ modum, & tempore intercedente longo simul cum animali incrementum capit: atque adulto animali, excedente ex illo spumoso mucosoque humore vi quadam seminali prædito, aut etiam eodem primo coenoso humore intercedente, circa ipsum aliæ parvæ conchulæ musculorum

lorum modo gignuntur. Ex his igitur testaceum animal esse certum
 erit, nec arboris fructus, ut ab aliis depingitur: hæc quidem conchæ
 in sicco dejectæ brevi emoriuntur, propter humidi diminutionem, in
 mari vero putrescere minime possunt, atque si ex putredine harum
 aliquid oriretur, marinum esse etiam oporteret dato & non con-
 cesso. Quamobrem remota principali, per consequens rejicitur co-
 rum conclusio sequens, ex putredine illarum scilicet, in mari proje-
 ctarum aves exoriri, volatilium generationem, ex piscium putredine,
 mari tribuentium: quod quantum a veritate absit, & an fieri possit
 iisdem judicandum relinquo. Nobis & vicinis locis *Prochyta* insu-
 la præsertim, frequentes sunt, atque magnitudine, insigni adolescentes,
 non solum ramis, petris, carinis adhærentes, sed & solutæ quæ na-
 tant. Has doctissimus *Rondeletius*, veritatis studiosus, in *Normania* &
Britannia sua oriri asserit, nec aves generari ex his tradit, sed pro
 Balani specie exhibet, atque describit homines, & mulieres alia
 fastidientes cibaria, hoc edulii genere delectari, atque elixatas in a-
 qua, disrumpasque, internam carnem ex aceto edere.

Accuratissimus *Listerus* (conchiliorum bivalvium exercitatione
 anatomica tertia, pag. 94.) refert, "Quod cum *Pholadibus* conveni-
 unt conchæ *Anatiferæ* quinario testarum numero. Item ex ipsa te-
 starum dispositione. Nam *Anatiferis* quoque sunt binæ majusculæ
 & præcipuæ testæ, quibus altero extremo, ubi margines earum
 aperiuntur, duæ aliæ minores quasi superinjectæ sunt; a quibus
 quinta admodum angusta, longiuscula, curvaque, totum reliquum
 Cardinem claudit. In conchis autem *anatiferis* quinam sint isti
 cirri, qui exeri solent, dicere non ita expeditum est. Alii autem
 sunt, qui hos cirros penras esse existimant, at falsi sunt, & fabulam
 sapit ista opinio. Alii vero, istos pedes nominant, cum quatuor-
 decim numero & omnes duplicati esse videantur: & sic quidem
 cum mollibus, id est, *Poliporum* genere, scilicet *nautilorum*
 genere nudo, non male conveniunt. Has autem conchas vivas
 mihi nondum videre contigit; in mortuis vero & tantum non
 corruptis, id genus conchis (nam ita se habent quæ ad naves,
 postquam *Fluvium Tamesin* ascenderunt, ad hære inventæ sunt;
 siquidem dulci subito necantur) hæc vidi, scilicet, illas mem-
 branas quasdam corpus circumvestientes habere, testis late
 subtenfas, perinde ut alia bivalvia conchylia: pro pede autem iis
 esse pedunculum quendam mirabilem ex duplici membrana
 confectum, unam anteriorem, quæ dura, tenuior & cartilaginea est,
 subfusci que coloris: hæc latiusculo fundo cæco firmiter adhæret lig-
 no navium, altero vero ejus extremo cum testis majoribus commit-
 titur: alteram vero interiorem mollem, crassam, & ex albido leviter
 purpurascentem, aut ex croco flavicantem; atque hæc cum animalis
 corpore connectitur, idque imum late, tanquam calix glandem,
 amplectitur.

Aperit autem se ut cætera bivalvia, & cerramenta quædam bifida,
 circiter quatuordecim exeri, ea vero a duplicatura ex croco flavi-
 cant & villorum serie utrinque disposita exasperantur: superiores
 vero cirri longissimi, paulatimque abbreviantur, donec ad alterum di-
 cam labium, an os pervenerint, suis quoque cirris similibus at bre-
 vibus, exiguis, & decoloribus donatum. Certe iis os est in medris
 T cirramentis

"cirramenti more Poliporum.

"Item ligamenta nervosa, quibus majusculæ testæ sese aperiunt

"clauduntque, in his conchis perinde se habent, ac in superioribus

"bivalvibus, etenim unum musculorum rectorum par valde conspicu-

"um ori subest ad medium Ventrem.

"Tota autem Viscera purpurea sunt, præter Meconium, quod ex

"purpura nigricat, instrumentaque generatione dicata, quæ ex divari-

"catione consueta facile agnoscí possint, atque ea albicant.

His allatis, sequitur nunc mea de hisce Animalculis observatio.

Vid. *Auctarium Musæi Balfouriani* p. 171.

Concha hæc figura sua ad nuceam Amygdalam compressam accedit.

Est autem triquetra, exterius ex albo cærulea, Onici similis, com-

pressa & striis quibusdam secundum longitudinem distincta. Quæ-

dam Conchæ unciam sive pollicem unum longitudine superant, latitu-

dine fere pari, quædam sunt multo minores.

Quinque testis constat hæc concha, validis membranis inter se

connexis; has autem testas valvas voco, quod aperiuntur & claudan-

tur, & in sua junctione flexibiles sunt. Nam eas pro arbitrio suo aperit et

claudit Animal. Duæ superiores valvæ, inferioribus fere triplo majores

sunt, & versus alvum seu caudam positæ, & paulo crassiores, sunt

figuræ triangularis; inferiores duæ harum extremo ubi margines e-

arum aperiuntur, quasi superinjectæ sunt, minores & tenuiores sen-

sim in tenuem angulum desinunt. Quinta quæ postica est, tanquam

reliquarum appendix, admodum angusta, longiuscula, concava pa-

rum, curvaque, instar Carinæ Navis est, & conchæ latera Cardinis

modo parte posteriore connectit.

Omnes hæ testæ, interius membrana nigra vestiuntur, cujus obscu-

ritas conchæ albedini subtenso cærulescentem in ea colorem inducit,

& ad conchæ etiam firmitatem & robur facit, quæ alioqui propter

tenuitatem, admodum fragilis esset, hac autem membrana ablata, al-

ba & pellucens Concha est.

Hæ autem testæ, pro magnitudine Animalis contenti, crassiores

aut tenuiores, cavitate n constituunt, in qua hospitatur Animalis pars

anterior, quæ polipoides est, etsi sui generis & ut verisimile est, e

concha antè apertâ, protensis cirris remorum instar, eorum motu

seu remigio vehitur: alvo seu cauda, gubernaculi modo, cum propel-

lente iis quæ notantur in ea fibris, tum dirigente, dum prædam inse-

quitur, aut in alterius sexus animalis amplexus ruit.

Semel tantum has conchas vivas videre clarissimo Domino

Balfour nostro, trahi in oram *Fifensem* delatæ appensas, contigit,

quas in aqua marina conservatas, *Edinburgum* ad nos detulit, &

cum crudas, tum parum coctas, conspiciendas obtulit. Carnosæ

membranosæque partes Animalis succidæ & crassiores, longiores

& latiores multo erant exsiccatis & contractis, quæ sæpius oc-

currunt. Parenchyma Animalis parte superiore apparebat substan-

tiæ esse ad Cartilaginem accedentis, & cinerei coloris, ut in exan-

guibus quibusdam est. Et Microscopio vidimus Animalis caput

in cirrorum medio situm, oris prominentiam observare licuit,

et vultu ad faciem Simiolæ accedere videbatur. Demortui et exsucc

caro similis est carnosæ parti Myrtuli ficcioris, confusis inter se

lineamentis & contractis. Ex Capite propendent cirri, sive pedes

sive

five brachiola appellare libeat, qui hiantes inferiore parte conchæ extra eam protruduntur & caulæ aviculæ contractæ & curvata speciem mentiuntur; sed pennæ non sunt, cum in iis quas videre nobis datum est, villi seu filamenta in una tantum parte, inferiore scilicet, emittantur. Erant autem ea filamenta ex calore fusco flavescencia: exterior cirrorum pars nuda erat sine villis, & constabat ex multis quasi geniculis obscuri coloris: ejus substantia tenax & quasi cartilaginea est. Ex filamentis internæ partis superiora, longiora erant inferioribus. Certe contrahuntur & extenduntur hi cirri, variegue moventur pro libitu animalis, & in eam usum destinati esse videntur, ut animal per eos, se quasi remigare, & escam venari, orique in eorum medio sito, admoveere possit; eundemque usum præstare videntur, quem in Polipo, Sepia, & Loligine, brachia, orbiculis ossibus dentatis instructa exhibent. Sed necesse est quæ hisce Animalculis cedunt in prædam, tenuia & admodum exilia sint, cum villi tenuissimi sint, & cartilaginea etiam pars Cirrorum (durior licet & robustior) tenuis admodum sit: hac autem fabrica, æque ac illa nuper memorata grandiora, ad rapacitatem comparatum est Animal hoc pro sui corporis proportionem.

Ex conchæ parte superiore qua latior et crassior est, erumpit Tubulus quidam, per me licet, pedunculus dicatur. Hic pro animalis mole, tres, quatuor aut quinque pollices (dum vivit Animal) longus est, et in proportionem ad longitudinem latus, per cujus remotissimam extremitatem fundo latiusculo cæco, ligno Navium aut Algæ marinæ adhæret.

In mari *Mediterraneo*, *Siciliam* inter et *Melitam*, vidit Dominus *Raius* Testudinem marinam captam, cujus dorso duo velut fasciculi hujusmodi concharum adnascabantur.

Per alteram Tubuli extremitatem, cum testis & reliquo Animalis Corpore connectitur, idque imum late, tanquam calix glandem amplectitur.

Hoc Tubulo, ut et conchæ figura a Balanis omnibus, quas vidi, differt hæc concha, videturque conchæ novum genus constituere. Animal etiam ipsum ab Animalibus in Balanis contentis admodum differt, ut ea conferenti patebit.

Hic autem Tubulus, ex observatione *D. Balfourii* (qui conchas, ut relatum est, vivas vidit) duplici tunica constat, una exteriori, altera interna. Exterior dura, tenuior et cartilaginea est, subfusci que coloris, et ex observatione *D. Balfourii*, fibris circularibus seu orbicularibus instructa, quas ad excrementorum excretionem facere censuit. Hæ fibræ nudis oculis cernuntur. Interior tunica tenacis substantiæ est, fibris in longitudinem protensis donata.

Tubuli hujus Crassities, in quibusdam ex his animalibus, mole digitum minimum æquat, et fusci coloris est, et molli et spongiosa substantia constat. Interius in canalem cavatur, qui producit a concha ipsa ad extremitatem qua ligno affigitur. Et mihi quidem videtur hic tubulus, ipse venter Animalis esse, in quo viscera nutritia conservantur, eaque forte, quæ in *Alvis Mollium* (ad quæ accedit) reperiuntur. In eo aliquando repertus est succus albus viscidior, quem *Clarissimus Graindorgius* (*Traite des Macreuses*, p. 5.) Vult nutritioni Anima-

lis inservire, saltem in prima ejus conformatione, quod minima tenerioresque conchulae, omni alia ex parte, ita plane clausae sint, ut non nisi vi aperiantur, sed majores se aperiunt, viamque faciunt cirris istis, quos aut Pedes aut Brachia Animalis esse putat, quibus in nutrimento arripiendo utitur. In hanc sententiam inclino magis, quod haec Animalia, ut verisimile est, non projiciant semen in arenas aut corpora aliqua extranea, sed coire videantur Mas cum Foemina. In hoc etiam Tubulo, an potius alvo? Dominus *Balfourius* noster, ova invenit, in Animali vivo, coloris caerulei, quem ultramarinum dicunt, quae cocta carnei coloris evasere. In hoc Tubulo cernuntur Animalis motu Viscera ascendere et descendere. Et dicunt quidem visa fuisse ipsa Animalcula sese movere in tubulo.

Quod vero animal hoc viviparum sit, ex clarissimo *Thoma Bartholino* constat, qui refert se in Musæo, habuisse conchas minores algæ marinæ connexas, inter quas una concha prægnans, aliam ex se profert, & valvis apertis excludit, quo vel uno indicio, quod alia animalia ejusdem speciei generent, se perfecta esse animalia & sui generis tueri possunt.

Quæri potest an omnes hæ Conchæ eodem modo conformatae sint, an aliqua etiam in his varietas observabilis sit? Et quidem cum Mare propter salcedinem, fertilissimum & fecundissimum sit, & *Venus* quæ Generationis Dea habita ab *Ethnicis* fuit, Poetis dicta sit *Aphrodites*, quod e spumâ maris nata fingeretur, nequit dubitari, quin quod de testaceis in genere observavit *Plinius*, in hisce etiam Animalculis testaceis teneat, quod, scilicet, in iis magna ludentis Naturæ varietas sit.

Cl. Graindorgius refert duas esse harum concharum species, unam vulgarem caeruleascentem, cujus cirri sunt nigri, alteram rubeascentem, cum cirris & villis albi coloris, (ibid. pa: 9.) de hac specie vult *Gasparum Hoffmanum* intelligendum, (lib: 2. cap: 29. Variarum lectionum) quando illam appellat, Concham rubram & sanguineam. Rubras autem illas conchas majores esse alteris dicit, & foeminas conchas vult dici, quamvis eas non vult coire.

Wormius quoque in Musæo, pag: 257. Quasdam in *Norvegia* reperiri dicit minutas & imperfectas bivalves, non ut majores & perfectiores, quatuor aut sex valvis constantes, ut rudimenta saltem Concharum Anatiferarum esse videantur.

Dicit etiam *Graindorgius* quasdam conspici de Conchis tenerioribus quæ aliis connectuntur, adeo ut duo pedunculi sub una quasi radice conspiciantur.

Thomas Bartholinus quoque meminit speciei cujusdam, quæ concham radiatam habet, idem tamen animal cum nostrâ continentem, nullaque Concha sine animali invenitur.

Perpendant autem vellem eruditi, num quæ *Plinius* de *Nauplio* Animali profert, possint huic nostro Animalculo accommodari. Ait ille (Nat. Hist: lib. 9. Cap. 49.) *Navigeram similitudinem & aliam in Propontide visam sibi prædidit Mucianus: Concham esse Acatii modo carinatam: inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi Nauplium Animal Sepiæ simile, ludendi societate sola. Duobus hoc fieri generibus: tranquillo enim Vectorem demissis palmulis ferire ut remis. Si vero*
status

status invitet, easdem in usum gubernaculi porrigi: pandique buccarum sinus aura. Hujus voluptatem esse ut ferat, illius ut regat.

Non esse Nautilum constat, de eo enim egerat cap. 146. & aliam navigeram similitudinem dicit, utpote a priore diversam: quod etiam concha sit *Acatii modo carinata*, pro concha nostra facere videtur; nam *Acatium* genus est *actuarii navigii*, quod remis, nec tantum velis agitur, & *Naviculæ* species eo nomine intelligitur, utrinque remis agitata, sed sic ut remigum unusquisque remos ducat duos, quæ omnia pro nostro *Animalculo* quoque faciunt.

Expansis enim utrinque valvis, prora illi rostrata est & septem utrinque paria *Cirrorum* pro remis sunt, quibus se promovet; Cauda five alvus *Gubernaculi* vice fungitur. Et ne dicas semper appensam alicui rei inveniri, *Fabius Columna* testatur (ut dictum supra) etiam solutam natate. Et verisimile est, mari tranquillo vehi, eo tempestate vero ventorum concitato se adhæsum caudæ ad lignum vel algam quasi anchora jacta, fixam & tutam a ventis tenere.

Mirari sane decet, vel in hoc *Animalculo*, divinam providentiam, quæ ipsum tam artificiose construxerit. Quorsum enim, quæso, tot valvas, huic tenui *Animalculo* coaptavit, nisi ut ejus securitate & Comoditati prospiceret: hinc enim non ita fragilis est ac si duabus tantum valvis constaret, facilius quoque fortum suum emitat, cum ei in luminis oras erumpenti, valvæ illæ facile cedant, & quæ præda corripitur, facile ori apponitur, cum pro se pars, vel tota concha vel ejus pars aperiri aut claudi possit. At valvarum conformatio tot juncturis ornata mihi maxime opportuna videtur pro vectura in mari, qualis illa a *Plinio* de *Nauplio* refertur. Nam his fit ut facile pandat (ut ille exprimit) *Buccarum* sinus auræ, hoc est conchæ aperturam faciat vel ex toto vel ex parte, Vento obversa prout usus requirit.

In hocce ergo *animalculo* agnosce mecum, *Philosophe*, divinam elucere *Potentiam*, *Sapientiam* & *Bonitatem*, cum omnia illi dederit *Deus* ad sui conservationem & specierum propagationem necessaria. Nec e putri materia tam nobile animal excitari posse, puta; quam enim impossibile est, quod ex fortuito Concursu fit, eodem semper modo formari; et quam necesse est, quæ semper eodem modo se habent, causas adequatas habere, hoc est, semen, quod in se totius rationem contineat.

Exulet ergo è scholis, tam contumeliosa in *DEUM* *Opr. Max.* opinio, et cum *Plinio*, minime miratore inanum, agnoscamus, Naturam nunquam magis quam in minimis mirandam. Et in obscuris et reconditis ejusmodi rebus nobis oblatis, nostram potius fateamur ignorantiam, quam in dubium vocemus *Divinæ Potentiæ* Artificium, omnia in *Numero*, *Mensura* et *Pondere* operantis.

Plura non addam, sed *Joannis Posseii* hymno egregio tentamen claudam.

Instar Theatri Magnifici cluet

Hic totus Orbis, quæ Sapientia

Exempla divina refulcent,

Conspicuis manifesta signis.

Nam

*Nam siue cæli vasta Volumina,
Et fixa in illis Astra micantia,
Simulque contempleris horum
Multiplices sine fine motus:*

Seu pulchra terra germina fertilis
Et quae quotannis munera sufficit,
Nobisque Brutorumque sacris
Alma parens facilisque Mater:

Seu pluma amictas versicolore aves,
Passim vagantes per liquidum Æthera,
Cantuque mulcentes sonoro
Usque Hominum Pecudumque sensus.

*Seu quæ pererrant vulgo Animantia
Silvas & Agros, Prataque florida;
Seu pura in Unda lufitantes
Squamigera Generis Catervas.*

Hac protinus Nos attonitos jubent
Agnosce omnes Omnipotentiam
Patris Supremi, & Hujus amplas
Ore pio celebrare Laudes.

Seção Decima.

EXERCITATIO *Roberti Sibbaldi* M. D.

Super Aph. 2 Scd: 1 Hippocratis.

TEXTUS.

β. Ἐν τῇσι παραχῇσι τ' κοιλίῃς, καὶ τοῖσιν ἐμάτοις, τοῖσιν αὐτομάτως γινόμενοις, ὡς
 καὶ οἱ αὖ καθαίρειται καθαίρονται, θυμοὶ τε, καὶ διαφορὰς φέρουσιν. ὡς καὶ μὴ τὸναντίον. Ὅπως
 δὲ καὶ ἡ παρεργεῖν, ἢν μὲν οἷον γὰρ γίνεσθαι γίνονται. θυμοὶ τε, καὶ διαφορὰς φέρουσιν. Ἡν δὲ
 μὴ, τὸναντίον. Ἐπιβλεπόντων δὲ καὶ χόρην, καὶ θρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νόσους ἐν ἧσι δὲ, ἢ οὐ,

IN Perturbationibus Alui, & Vomitibus sponte evenientibus, siquidem qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facile ferunt, sin minus, contra. Sic & Vasorum Evacuatio, siquidem qualem fieri decet, fiat, confert & facile ferunt, sin minus, contra. Respicere igitur oportet & Regionem & Tempestatem & Aetatem & Morbos in quibus convenit, aut non.

Domine Præses, & Collegæ Dignissimi, de *Hippocratis* Do-
ctrina & in Arte nostra peritia, & quid *Aphorismus* sit,
optime ante me dixit illustrissimus Præses, ut nihil mihi
jam

jam præfandum fit, sed quæ divini Senis mens sit, & quid ad medicinam illustrandum faciat, enarrandum.

Hippocratis propositum in *Aphorismis*, est universam Artem medicam ad usum deductam *Aphoristice* perstringere. Cosmographos autem hic imitatus est, qui universum Mundum in angustiore Mappam contrahentes, relictis vacuis spatiis, illustriores tantum Civitates depingunt; ita et ille omissis superfluis, ea tantum hic attingit, quæ ad usum medicum sunt necessaria.

Et cum Medicina ad usum deducta, nil aliud sit, quam additio eorum quæ deficiunt, et redundantium ablatio; orditur *Hippocrates* ab ablatione, docetque medicum, qualem oportet purgationem, oblata occasione moliri.

Ablatio redundantium cum Pharmacia, tum Phlebotomia et Dieta perficitur. Nam morbi a repletionem curantur inanitione quæ iis mediis peragitur. In hoc autem *Aphorismo* agit *Hippocrates* de ea Ablatione, quæ per purgationem fit, quæ proprie est eorum humorum (qui qualitate sua in vitio sunt) Evacuatio. Ea autem vel est universalis, quæ totum Corpus; vel particularis, quæ partem aliquam evacuat.

Utraque triplex est.

Critica, quæ vi & robore naturæ morbum, debellantis fit, & qua Humor excluditur qui in vitio est, ita ut nulla desideretur ratio, in humore qualitatis, quantatis, excernendi temporis (ut die critico) et modi. Tunc enim ea exclusio restituit œconomiam naturalem, quæ peccantis Humoris præsentia impediabatur, & partes nutritioni dicatas ab omni injuria vindicabit.

Symptomática, quæ vi morbi fit, labefactatis naturæ viribus, quæ proinde non juvat ægrum, sed in peiori statu relinquit.

Artificialis, quæ fit artificiosa molitione, ad Imitationem naturæ quæ κατ' ἐξοχήν Purgatio dicitur; eaque est evacuatio, quæ medicamentis purgantibus peragitur.

In hoc autem a naturali differt Purgatione, quod Natura vacuet ea, quæ ex vasis in alvum influxere: quæ naturalis purgatio eam ob causam ταραχὴ dicitur, id est, perturbatio ob dolores Spasmodicos a subitaneo humorum prolapsu provenientes; sed Medicus evocat eos succos qui adhuc sunt in vasis. Nam purgantium vis sive irritatione sua, sive substantiæ proprietate, humorum dissolutionem & præcipitationem, ipsis in vasis procurat: & hinc est quod hanc vocet *Hippocrates* ἀναγίσσειν, seu vasorum depletionem.

Nunc ipsa *Hippocratis* verba expendamus, ut ejus sensum inde eruamus.

Hippocrates (lib. de natura humana sect. 3.) ait, "At vero Corpus hominis habet in seipso sanguinem et pituitum, et bilem duplicem, flavam viz. et nigram, atque hæc sunt ipsi Corporis natura; et per hæc et ægrotat et sanus est.

"Sanus equidem maxime est, ubi temperamentum hæc inter se habuerint moderatum, tum facultate, tum copia, et ubi maxime fuerint permixta. Ægrotat autem, quum horum quid minus aut amplius fuerit, aut separatur in corpore, et non fuerit reliquis omnibus contemperatum. Necessè est enim, quum quid horum secretum fuerit, et per se steterit, non solum eum locum unde secessit, morbidum

"morbidum fieri, sed etiam cum in quo stat, et in quem propter
 "nimiam copiam diffusum est, dolore ac morbo dextrinabatur
 In perturbationibus igitur Alvi & vomitibus sponte evenientibus, si
 quidem qualia oportet purgari, purgantur, confert et facile ferunt,
 nam sic humores qui abundaverint et potentiores reliquis evaserunt,
 debitamque unionem et pacem frugerunt et ruperunt, e corpore elimi-
 nantur, nec ullam in eo partem infestant quod optimis Agri-
 rebus accidit.

Nomine *Ventris* hic intelligitur Venter inferior, continens mem-
 bra Nutritioni interservientia, nempe ventriculum, jecur, lienem,
 intestina &c.

Per *Perturbationes* intelligenda sunt Vacuationes factae per
 secessum, exque copiosiores confertimque, et subito procedentes cum
 scilicet, vis expultrix sola a causa molestante irritata, illorum
 scilicet humorum, cum Acrimonia, tum Copia ad expellendum
 insurgit, nihil ad hoc conferente voluntate nostra.

Hi humores qui ita irritant, sunt Bilis utraque, Pituita & Serum,
 cum Qualitate tum Copia peccantia, et a se invicem secreta.

Sed peccante Bile flava, Vomitus potius fiunt, qui hic cum per-
 turbationibus ventris junguntur.

Sponte fiunt quod nullam externam habeant causam, cur ita
 proruant, nec artificio nostro, hoc est, nec ab exhibitis medica-
 tis, nec voluntate nostra, hoc est, Mentis Imperio moventur.

*Siquidem qualia oportet purgari purgantur, confert et facile
 ferunt.* Utinissima certe illa evacuatio et Corpori maxime expedit
 quam status Corporis exigebat, cum alioquin tum corruptione sua, prae-
 mora in Corpore, tum concitatio motu, et in partem aliquam
 decubitu, humores proprii essent magnam Corpori exhibere molestiam:
 quod nunc hoc opere levatum sua munera rite peragit. *Facile autem
 ferunt*, si sensibilibus saltem non laesantur, et status Corporis saluber
 consequatur hanc Evacuationem.

Atque ita quod hic asserit divinus Senex idem est cum eo quod ha-
 bet nobilissimus Celsus, qui, quod in plerisque feliciter mentem Hippo-
 cratis explicet, Hippocrates Latinus a quibusdam dictus est:

Is enim (de medicina lib. 4. Cap. 19.) ait; *Sed uno Die fluere
 Alvi saepe pro valetudine est; atque etiam pluribus, dum febris
 absit, et intra septimum diem ad conquiescat, purgatur enim Corpus,
 et quod intus laesum erat, utiliter effunditur. Verum spatium pe-
 riculosum est, interdum enim Tormenta ac febriculas excitat viresque
 consumit.*

Et quod hic in *Thesi* praefert Hippocrates id idem in Hypothesi subji-
 cit, & quidem non in oia ad morbum dispositione, sed quod majus est
 in morbo praeveho, (lib. 6. Apher. 15.) *A diuturno Alvi profluvio de-
 tento sponte superveniens vomitus Alvi profluvium solvit.* Utiliter enim
 tunc vomitum movit Natura, qui in contrarium retrahendo malum
 sanat; quod etiam unum est eorum, quae recte a Natura facta, medium
 imitari oportet, modo nulla sint contraindicatione quae ipsum im-
 pediant.

Sed minus contra. Sin non vacuabitur humor talis qualis vacuari de-
 bet, ut plerumque non confert, et si conferat (quod raro fit) nunquam
 tamen leniter, sed cum summo agere quod hoc accidit in

morbidum

Sic et vasorum evacuationis, siquidem qualem fieri decet, fiat, confert & facile ferunt, sin minus contra.

Præposuit Hippocrates Vacationem Naturalem, Artificiali quæ per medicum fit, ut exemplo sumpto a Vacationibus quæ fiunt a Natura, sciat medicus quales ipse moliri debet: Medicus enim minister est naturæ bene operantis, et Ars imitatur naturam. Medicus igitur qui quamcunque evacuationem instituit facere, illam eligat Qualitatem in Humoribus quæ Corpori infesta est, eaque medicamenta adhibeat, quæ talem Humorem purgent, tunc enim sequetur facilis tolerantia, alioquin non conferet & difficile feretur evacuatio: si igitur pituita peccet, hanc oportet evacuari; sin flava bilis nocet, ea educenda.

Si hæ Evacuationes non fiant rite ægri damnis augentur, nam æstu incandescunt, & jactatione fatigantur, ob tumultuantes humores, & quod materia cunctando putrescat, & partes quoque Nutritioni dicatæ in sympathiam ducuntur, & fiunt humorum translationes unde spasmus affligit.

Respicere igitur oportet & Regionem & Tempestatem & Aetatem & Morbos, in quibus convenit, aut non.

Humor evacuandus est is qui nocet, & qui alteratione vinci non potest, quique etiam est ad evacuationem paratus; sicut enim habetur Aph: 22. hujus sect: *Concocta decet medicari, atque movere non Cruda.* Et hic apparet multa cum ratione dixisse Hippocratem Aph: præcedente, *Ars longa, Vita brevis, occasio præceps, exprimentum periculosum, judicium difficile.*

Hoc enim Opus, hic medici Labor est, ut humorem evacuandum percipiat, & num ad evacuandum dispositus sit, & si quæ sint Evacuationes inceptæ, an illæ Criticæ a Natura forti, an Symptomaticæ a morbo naturam superante; ut quæ promovenda vel imitanda sit, quæ compescenda & frænanda sapiat, quod non nisi longa Experientia & diutina seriatim meditatione assequi potest. Perpendenda enim accurate sunt ea quæ denuntiant humorum in corpore dominatum. Regio scilicet et communis in ea victus ratio biliosa vel pituitosa, aut alterius facultatis, ita enim variis succis circumfluunt corpora. Insignes quoque aeris mutationes, quæ in ipsa tempora incidunt & temporum defectiones, quod hæ maxime pariant morbos, & ventres mirum in modum mutant. Aestate enim Bilis, Autumno Melancholia corpora fatigat; stricto quoque in frigore aut ardente cœli æstu, ægre ferunt validas purgationes ægri. Iis proinde cautionibus sunt moderanda Pharmaca.

Ætas quoque spectanda, Senes enim & Pueri pituitæ, Juvenes Bilis dominatu magis tenentur; aliaque ætas pronior est in Sanguinem, alia in melancholiam. Senes certe et pueri non sunt gravibus Pharmacis tractandi, quod hi facile exhauriantur, illi autem jam exhausti sint.

Morbi quoque considerandi: in Viscerum inflammationibus non est purgandum: hoc enim esset crabrones irritare. Neque in iis morbis in quibus magna subitave Virium defectio & prostratio est, aut in quibus causa venenata sit.

Morbi sane suas Causas loquuntur, Ardentes enim Febres & Tertiana a Bile, Quartana a Melancholia, pars quoque morbo obfessa, & periodorum vicissitudines & paroxysmorum ideas

&

& modi, ipsa etiam symptomata humores dominantes produnt, ut mutata Corporis Qualitas, in Calore, Figura, aut mole; sic flavedo Bilem, plumbeus color frigidum succum, excrementa lenta & viscida pituitam peccare ostendunt. Si pulsus celerrime & frequenter moveatur, & contractio ejus raptim fiat, id a calida acrive materia fuit. Biliosæ pustulæ & Erysipelas ostendunt Bilem flavam in venis redundare: Pustulæ nigræ, Eliphas, Cancer atram Bilem arguunt. Qualis enim humor in venis redundat, talis efflorescit in Cute.

Quod autem ad medicinæ illustrationem in hoc *Aphorismo* facit, hoc est, ut in purgandis humoribus, Medicus omni ingenio noxium & peccantem humorem educat; ea enim celebranda est purgatio quæ conferat et leviter feratur. Sedeductio noxii humoris confert et leviter fertur, ergo in purgandis Corporibus tantum noxius peccans humor est educendus.

Medicus enim Naturæ Minister est, eamque debet recte operantem imitari; tunc enim recte operatur Natura, cum humor peccans educitur, eumque sequitur *diopsis*, ergo et evacuatio humoris arte facta conferet.

Ut autem talis succedat purgatio qualis debet fieri, peccantis scilicet humoris, eorum habenda est ratio quæ peccantes humores demonstrant, & quæ purgationem facilem & difficilem præstent.

Tempus vero *Anni*, *Morbus*, *Ætas*, *Regio*, & id genus alia, sunt hujus conditionis, ut peccantem humorem monstrent, & purgationem quandoque facilem, quandoque difficilem reddant, ergo eorum est habenda ratio.

Ut rite quoque procedat purgatio, perpendendum, an noxius humor concoctus sit, & an evacuatio fiat per vias debitas, ac loca conferentia, nec vires nimium dejiciantur: adeoque *ab adjuvantibus & nocentibus* summa semper petitur indicatio. *Dixi.*

Sectio Undecima.

EPISTOLA

Ad Clarissimum Consultissimumque Virum, D. Robertum Sibbaldum, Equitem Auratum, Præsidentem Collegii Medicorum Edinburgensium.

Summæ profecto Generositatis est, Beneficia in alios conferre, simul et eisdem obstrictum esse se agnoscere: ut quæ præstiterint ipsi, accepisse videantur. Rarissimam istam tute virtutem, *Medicorum candidissime*, erga nos exercuisti. Quippe in Collegii nostri consortium jure merito solemniter adoptatus pro eximia tua *φιλοφροσύνη* nobis te arctissime ideo devinctum palam profiteris: quum revera exinde haud minus Compendii ac Honoris in nos redundarit. Immo ex illustri cum præclaræ eruditionis, tum ingenii tui ad abstrusissima quæque Naturæ arcana feliciter exploranda comparati, plus Gloriæ Decorisque societati nostræ affulsit, quam ejus ex fama & dignitate tu percipere potuisti. Est equidem igitur quod

quod eo nomine non solum gloriemur, tantum nempe literarum *Heroem* sacris nostris rite initiari voluisse; ast etiam nullam elabi de manibus, patiemur occasionem, qua possimus benevolentiam erga te nostrum quovis officiorum genere testificari, id quod ipse cæterorum sociorum in præsentia *ἐν συντη* sanctissime polliceor. Interim piaculare foret, si omitterem ad ea, quæ in novissimis tuis ad CL. D. D. *Joanem Gordonium*, Equitem Auratum, communemque nostrum Amicum, datis scripsisti, respondere. Scias itaque oro, *Aquas Spadanas* nuperrime huc a nobili quodam Mercatore, de nomine saltem tibi dudum jam noto, importatas, venumque expositas, pro sinceris omnino genuinisque accipiendas esse. Eas enim *ἀκριβῆς καὶ πολλαχῶς* examinavimus, multisque experimentis compertum habemus, vix dari in rerum Universitate præstantius aut tutius Remedium ad morborum quodcunque genus chronicorum mineras sensim eradicandas. At vero quid de virtutibus earum apud te dicam, quem credo experientissimi *Henrici ab beers* *Spadacrenem* plus semel evolvisse. Propius a decoro abest, ut scriptiunculæ huic finem mature imponam, ne temporibus tuis, quæ Philosophiæ augendis Pomæriis consecrasti, porro insidiari videar. Vale, itaque Amicorum optime, à

Dabam e Musæo nostro
lond: 23. Decembr.
1690.

Virtutibus tuis
addictissimo

GUALT: CHARLETON.

EPISTOLA

Ad Clarissimum & Consultissimum Virum D. D. Gualterum Charle-
ton, Regii Medicorum Collegii apud Londinum, Præsidem Dignis-
simum.

Illustrissime Vir,

Jucundissima illius Diei Recordatio, quo te verba præeunte in Celeberrimum vestrum Collegium receptus socius, fidem & observantiam juravi, ut aliquo modo gratitudinem meam tester me ptovocat, summæ alioquin Ingratitudinis merito postulandus. Beneficium certe maximum æstimo meliores vestras mentes ad me inclinare & tenuitatis meæ conscium tanto honore complecti.

Quanti autem humanissimam Compellationem faciam exprimere non possum, cum in præsentiarum majora non possum, levissime hoc grati Animi *τεκμήριον* offerendum censui, Diatriben de miris aliquot Turbinis in *Scotia* effectis: ut qui noverim te totius naturalis Historiæ scientissimum, ejusmodi contemplationem benigno Animo accepturum.

Turbines & tempestates septentrionalium vim habere terribilem refert *Olaus Magnus* Archiepiscopus *Upsaliensis*. (Hist: Septent: Brev. Cap. 4. & 5.) *Rapit enim* (inquit) *integra tecta Domorum: eaque per immensa terrarum spatia dissoluta dispergit.* Sed majores Catastrophae in *Scotia* nupero ventorum turbine peractæ, mense *Novembre* exeunte & *Decembri* incunte anni noviter elapsi, variæ fuere ventorum Tempestates, sed quæ postrema supra fidem sævi-
crunt

In hac etiam Urbe multa Aedificiorum tam Publicorum quam Privatorum Testa, plumbica, lapidea & figulina, vi abrepta. In Portu Astuario Navis Bellica Batava supra triginta Tormentorum Majorum, solutis Anchoris, ita ventis impulsae et exagitatae, ut Malos cum velis abscindere & Pelago committere coacti sunt Nautae; & non sine magna difficultate in Portum adducta. In Gloræ Astuarii sinibus, centena aliquot naviculae Piscatoriae cum navi oneraria majore, fluctibus absorptae; & in multis locis mediterraneis, Arbores radicitus evulsae. In villa quoque mea Cypriana, ad duodecimum ab hac urbe lapidem, in loco editiore sita, Arbores duae quinquaginta pedes altae, crassitie proportionata, in loco declivi crescentes, cum vicina terra tanto impetu evulsae, ut Rupis etiam, cui Radicum fibrae implicatae erant, tot Fragmina simul abrepta sunt, quae plauffro implendo sufficerent.

Sed quod omnia haec excedit, in terris quibusdam Domini de Dalshe Toparchae in Sutherlandia, Provincia Scotiae Boreali, die Saturni, nocte in tempesta, accidit Terrae-motus, quem tibi describam, prout eum enarrat dictus Loci Dominus, in sua ad nobilissimum Comitem epistola (quam vidi) ex ore viri qui laesus & variis in locis vulneratus, ex Aedium ruina senianimis extractus erat.

Est autem Pagus hoc Terrae-motu deletus, inter duos montes Brenckili et Free dictos, situs, cui adjacet ea terrae species quae nostratibus Moss dicitur.

Est autem illa terra non primigenia, sed adventitia quaedam terrae superficies, laxa et fungosa ex sylvis vetustate putridis, aqua lutosa, pulvere ventis abacta, et musco Arborum et terrestri in unam massam subactis concreta, quae breviori gramine Ling nostratibus dicto plerumque vestitur; in hunc usque diem certe ex ejusmodi Terra, Arbores grandes varii generis sapissime cruuntur.

In eam terram paludosam Terrae-motus incidit, & (ut Toparchae verbis utar) in eam intravit, & profundissime terram abscidit, omniaque ante se abegit mirabili modo. Abactaque Coloni & Servi Aedes, Horreum & Ustrina; Coloni familia, quae duodecim animabus constabat, integra confossa. Servus e ruina extractus, narrat se ingenti fragore excitatum ab assurgente Terra, una cum Aedibus abreptum fuisse. Novem ex cadaveribus reperta, ne vel minimum aqua madentia.

Hic terrae-motus continuatus fuit ultra locum Badin Erb dictum, et per totam Viam, inter eum locum, & locum Perrobald dictum, vallis ex utroque latere ita magnis fragminibus terrae istius paludosa Moss dicta, testis est, ut nunquam ibi expectandus sit Segetis aut Graminis proventus.

Nunc videndum quoniam tam insoliti mirique casus Causa esse possit. Primum autem concedendum est, hunc terrae-motum fuisse, quod insigni motu agitata sit Tellus, atque per eum aedes ex eo loco translatae & obversa, magnaque Vallis terra illa adventitia & peregrina contexta sit. Differt tamen hic Terrae-motus a vulgari, quod nulla vel praecesserint vel eum comitata sint Insurgura, quod nullus hiatus, nullaque absorptio, quod denique nulla pulsatio, nulla trepidatio aut Terrae inclinatio facta, sed manifesta propulsio, quae loca Aedes sursum projecit, & praesentem anibi in Valle Terram

Terram, ejusmodi terra paludosa contexerit, & licet nec tonitru nec fulgura adfuerint, magnus tamen fragor auditus: & perceptum est

Sub pedibus m. gire Solum & juga celsa moveri.

Hos autem tam violentos motus ab impetu aliquo productos fuisse necesse est; atque impetum etiam istum a vi quadam motrici fuisse. Vis ergo illa motrix vel intrinseca fuit, in terræ Visceribus contenta; vel extrinseca, aliunde adveniens.

Primam non fuisse, Argumentum est, quod nullæ illic fuere Mineræ. Nulli (quod notum) specus subterranei; Nullus Ignis Aquave aut Halitus subterranea: unde relinquatur vim motricem extraneam fuisse. Vis autem motrix extranea alia excogitari non potest, quam Ventus, qui, tunc quidem per Universam Scotiam concitatissimus erat.

Primo ergo ostendendum est, Ventum ejusmodi vim habere posse, dein quomodo illa vis tantum effectum produxerit.

De vento Borea Ovid. lib. 6. *Metamorph.* canit

*Idem ego cum subii convexa foramina terra
Suppositusque ferox imis mea terga cavernis
Sollicito Manes, totumque tremoribus Orbem.*

Et Latinus Philosophus (Seneca Nat: quæst: lib: 6. cap. 12:) habet; *Venti in concava terrarum deferuntur: deinde ubi jam omnia spatia plena sunt, & in quantum aer potuit, densatus est, is qui supervenit Spiritus, priorem premit & elidit, ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. Tunc ille quærens locum, omnes angustias dimovet, & Clausura sua conatur effringere. Sic evenit, ut terra, spiritu luctante, & fugam quærente, moveantur.*

(Et Cap. 13.) *Fugiens ergo & omni modo cupiens excedere proxima quaque remolitur et jactat, Ideoque antequam terra moveatur, solet mugitus audiri: ventis in abdito tumultuantibus.* (Et Cap. 18.) *Ubi erepta discedendi facultas est, et undique obsistitur, tunc*

*Magno cum murmure Montis
Circum claustra fremit*

Quæ diu pulsata convellit et jactat: eo acrior, quo cum valentiore mora luctatus est. Spiritus vero invicta res est: nihil enim erit quod

*Luctantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premat, ac Vinculis et Carcere franet.*

Argumentum quoque est, a vento productum fuisse hunc terræ-motum, quod nocte intempesta, cum frigus maxime urgebat, acciderit; nec ulli tunc vapores levebantur e terra.

Propter ingentem autem sonitum cum quo hic ventus erupit, fuit, ut verisimile est, *Ecnephia* ea species quæ *Turbo* dicitur.

Operæ pretium autem erit inquirere ex quibus maxime particulis is ventus constitutus fuerit, quod ex loci natura & situ assequemur: locus autem ubi dicta hæc effecta producta, inæqualis admodum est, ut qui constet vallibus sinuosis & flexuosis inter montes: illa vero

Terræ

Terræ facies, ut verbis *Taciti* utar, Causa ac materia Tempestatum est. Hinc loca montana Ventos frequentiores patiuntur, quia ut plurimum sub illo montium tumore vel gibbo cavæ specus sunt, e quibus auræ erumpunt. Erat autem hic Locus mari *Germanico* vicinus; loca vero maritima multam materiam Ventis utpote halituosam suppeditant: & hoc sensu *Neptunum* *ἰννοαίαν* & *εὐαίαν* admitterem.

Qualitas etiam particularum Ventum hunc constituentium, ex loci natura colligitur; quod enim mari vicinus (ut dictum) sit, & in littore nostro universo multi sint Lapidès Vitriolici, & ex alga marina multi halitus aluminosi, multumque in ipsa aqua marina Nitrum, ut ex incrustationibus Corporum in ea maceratorum constat: in terra autem illa fungosa quæ Pago adjacebat, adest particularum Sulphurearum et Bituminosarum Copia, unde nostratibus, in illis locis in quibus Carbones & ligna defunt, solenne est ejusmodi terræ tessellas, æstate dum siccior est, Ligone ad id operis concinnato, discissas, probeque exsiccatas, pro ignis fomento usurpare. Probabile est particulas cum Vitriolicas, Aluminosas & Nitrosas, tum Sulphureas, et Bituminosas, ad hunc ventum producendum concurrisse,

Modus autem quo Ventus hanc Tragædiam peregerit, mihi talis fuisse videtur. Hæc terra fungosa quandoque ad hæc altitudinem abscinditur; pro tessellis illis figuræ quadrilateræ longioris (quæ nostratibus *Peets* dicuntur) conficiendis; unde probabile est Ventum illum se insinuasse inter inferiorem crustam ejus Terræ fungosæ, & terram ipsam primigeniam quam illa adventitia per tot sæcula obtexerit. Atque eam via sibi facta summo impetu dilacerasse, integramque Vallem adjacentem eadem terra adventitia violenter propulsa replevisse, cujus non spernendum Argumentum est, quod ille qui tantam cladem evasit, narraverit, se a terra assurgente una cum domo sua abreptum fuisse; & Verisimile est, permagna ista terræ fungosæ fragmina ita propulsa fuisse.

Ratio autem cur incumbentia corpora in hoc terræ-motu sursum propulsa sint, a Cuniculis bellicis petenda; ut enim in illis, accensus pulvis Pyrius, ita hic ventus compressus quoquoersum suam vim exerit. Ille autem motus sequitur qui facilius sequi potest, ubi scilicet minor resistentia: minor autem resistentia fuit in laxa et fungosa illa terra incumbente, quam aut in solida Terra primigenia supposita, aut in rupibus et Saxis in montium adjacentium lateribus, ergo terræ istius paludosæ levioris sursum facta propulsio est.

Ratio autem cur hunc fragorem et impetum Venti ita sævientis, fulgura nec præcesserint nec comitata sunt, exinde accersenda quod terra illa paludosa *Moss* dicta, hoc anni tempore uliginosa admodum fuerit, et in ea pluribus in locis Aqua stagnaverit, quæ materia accensionem prohibuerit: ipsum enim pulverem Pyrium si uliginem contraxerit accendi non posse certum est: Fragor autem et Mugitus mihi videtur deducendus a lucta et pugna salium et sulphurum in illa acta compressione, quatenus præsertim illa ad saxa et duriora corpora allidebantur.

Ratio autem cur exiguus tantum terræ tractus ab hoc terræ-motu affectus sit, a conditione terræ delumenda. Quatenus mollis & fungosa illa terra, si succutitur, dividit se, nec impellit quæ circumstant alibi; nec ita profundo penetraverit Ventus, adeoque minus virium

virum habuerit: Cuniculos quoque a Vento factus, non ita profundus, longus & latus fuerit, ad quod saxea montium Vallem ambientium latera non parum faciebant.

Rheles autem & effractor hic terræ motus dicendus est. Subversæ autem Ædes dum a Vento sursum abreptæ & in aere suspensæ in gyrum converterentur.

Quod autem brevissimo tempore ab hoc concitatissimo Vento peractum est, olim id sensim & lente factum fuisse ab aqua inter ejusmodi paludosam Terram et solum suppositum irrepente, legere est in *Scotiæ illustrata* part: 1. lib. 1. Cap. nono.

Atque hæc meæ Conjecturæ sunt, *Vir Clarissime*, de miri hujus Terræ motus Causis, quas Tubatissimo tuo iudicio libens submitto.

Non ita diu post hæc Tempestates, ejectus est Piscis Cetaceus in terram Socrus meæ Dominæ de *Orrock*, quem ego duobus diebus inspexi, captaque *ακριβῶς* ejus mensura, iconem per Virum peritum (quem mecum adduxeram) delineandam curavi. Ex observatis autem in illo, nunc hoc tantum referam: nullam in eo fuisse Fistulam (quod a nullo, quod sciam, Historiæ naturalis scriptore notatum) sed binas nares inventas. Erat autem ex eo genere quod in palato corneas Laminas in pilos suillis similes desinentes habet.

Sed quæ de eo Cetisque qui *Sperma Ceti* in Capite gerunt variarum specierum in littus *Scoticum* nuper rejectis scripserim, ea fuisse tradentur, si Deus annuerit, in secundo tomo (quem nunc prelo paro) *Scotiæ illustrata*, qui de Aquatilibus *Scotiæ* agit: In quo, spero me multa allaturum, quæ naturæ Historiam illustrent: Variaque, aut a nemine prius scripta, aut minus rite tradita, describant. Sed vereor ne patientia tua nimium abusus sim: quare finem impono, et ut hæc a grato Animo profecta boni consulas obnixè rogo.

Tibi *Nestoreos* Annos, et fumam Felicitatem exoptat

Doctrinæ et Virtutum tuarum
Observantissimus Cultor.

ROBERT: SIBBALD.

Sectio Duodecima.

De Templis Veterum.

TEXTUS.

Plinij Lib. 12. Cap. 1. Postquam dixerat, "Sequi par est ordinem Vitæ, & arbores ante aliâ dicere, ac Moribus primordia ingerere. *Pergit,*

"Hæc fuere Numinum templa, priscoque ritu simplicia. rura etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atque ebore Simulachra, quam Lucos, & in iis silen-

“tia ipsa adoramus, arborum genera Numinibus suis dicata per-
 “petuo servantur: ut *Jovi Esculus, Apollini Laurus, Minervæ O-*
 “*lea, Veneri Myrtus, Herculi Populus.* Quin & *Silvanos, Faunos-*
 “que, & Dearum genera Sylvis, ac sua Numina, tanquam & Cælo,
 “attributa credimus.

COMMENTARIUS

EGregium in hunc locum Commentarium suppeditat perdoctus vir *Robertus Maule*. In Ms: suo de antiquitate gentis *Scoto-*
rum pag. 394. inquit, Antiquorum omnis religio, seu malorum
 Dæmonum cultus, in sylvis tum lucis fuisse perhibetur, neque pro-
 phanis tantum gentibus, sed & *Judeis*, uti ex *Beroso* notat *Iosephus*,
 libro primo *Antiquitatum Judaicarum*, suus honos arboribus fuit.
 Habitavit enim *Abraham*, ait, circa *Hebrōn*, juxta ilicem quæ vo-
 catur *Ogygi*, & dicitur (ut ait) Civitas quatuor Patriarcharum,
 quia habitaverunt ibi & sepulti sunt, videlicet *Adamus, Abrahamus,*
Isaacus, & Jacobus, & ita *Ogygi* ante diluvium, & post, fuit patria
 justorum, etiam & ipsius *Noæ*, qui a patria *Ogyfan*, id est illustris, sa-
 cer, cognomen habuit. Sed sub ilice manebant, quia arbores pro tem-
 plis & numinibus antiquis erant; ideo arbores sacras cuicumque nu-
 mini fuisse, & inde peculiares, uti ego reor denominatas sectas. *Ger-*
mani lucos & nemora Deorum nominibus appellabant, ac illa velut
 sacra templa venerati; neque lucos tantum Deorum templa majores
 habuere: sed & *Plinius* testatur, quod arborum genera numinibus su-
 is dicata perpetuo servantur. Et apud *Persas* item (unde primo
Druydum sacra profluxere) sacre arbores fuere. Hoc asserit *Herodotus*,
 libro septimo, quod *Xerxes* donaverit *Platanum* ob pulchritudinem
 aureo monili, eamque tuendam viro immortalis delegavit. Videtur
 etiam & cujusque Dei sacerdos ab arbore illi Deo sacra cognomi-
 natus. Sic enim & *Plinius* arbitratur a *δρῦς*, græca voce *Druydas* dictos,
 quod Quercum arborem sacram habebant. Visco certe nihil sacra-
 tius habebant *Druydes*, colebant enim profluentem ex arbore viscum.
 Unde *Ovidius*.

At viscum *Druyda, Druyda* clamare solebant.

Inter scriptores nostros convenit, quod majores nostri sub dio
 litarunt. Ideo illis fana, immensa fuere saxa in orbem disposita, quo-
 rum maximum ad meridiem positum, pro ara illis fuisse perhibetur.
 Hæc saxa sic erecta adhuc vulgus, antiqua fana appellat, quæ om-
 nia in silvis antiquitus fuisse constat. Nunc vero succisis lucis, in eri-
 cetis ac locis incultis, ubi & quondam silvæ; intacta adhuc nostra
 ætate plurima durant. Unius vero cæteris celebrioris meminit *Boe-*
thius in *Gareocbia* Regione, cujus (ut idem refert) saxa tacta tan-
 quam æs resonant. Neque ulla est Regio in tota *Scotia*, ubi non
 hujusmodi cernuntur, & in iis quæ minus cultæ sunt, pluria: in cultis
 vero multis in locis, eruta adhuc saxa visuntur, agricolarum cura,
 quo latius et laxius colant. Nec mirum quod tot numero sint, cum nul-
 lo pene sumptu erigantur, & cum hominum viribus magis quam ulla
 arte.

An vero *Romani*, an ipsi *Barbari* *adicularum* rotundam, quæ ad *Carnontem* est ædificaverint, ac ibi pro *Fano* constituerint, incertum apud nostros scriptores. At certe ego a nostris excitatum opinarer, cum adhuc in ultima *Rossia*, quæ nunquam *Romanorum* arma penetra- runt, hujusmodi adhuc quædam extant integra ædificia, at majora et laxiora: Præterea multis in locis, ruinae ac rudera talium quondam *adicularum* orbiculatum, quæ ut plurimum in locis *Edioribus* occurrunt, ab incolis vero appellantur *Crinaach*, quæ vocem præci sermonis periti, interpretantur Gentis rotunda ædificia: Et ibi certe *Bolemaus* collocat *Crinaes*, quæ vox efformata videtur a voca- bulo patrio *Crinaach*. In *Herblandicis* insulis, plurimæ ejusmodi *adicularum* sunt, quæ vulgo a *Pictis* excitatae creduntur.

(Hæc opinio contraria plane est eæ quæ a nobis tradita est in descriptione templi ad *Carnontem* annem Cap. 1. Sect. 2da. Histori- abum inquisitionum de monumentis *Romanis* in *Britannia* parte Borealis, quæ *Scotia* dicta est. Lectoris autem judicio relinquo quæ- nam opinio magis probabilis sit. Argumentis autem a Domino *Mant* adductis addi potest hoc, quod Cap. 21. *Vita Agricola*, *Tacitus* nota- vit de *Agricola* tanquam de saluberrimo consilio, "ut homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates adsevesce- rent: hortari privatim, adjuvare publice, ut templa, fora, domus extruerent &c. Ac ut persuaderet illis, orbiculare hoc ad eorum modum *Fanum* videtur permisisse, ut sub dio, more solito, litarent: *Fanum* certe fuit, nam reverendus vir *D. Woodrow* Ecclesiastes apud *EastWood*, habet patet in sacrificiis usurpata fragmentum, in e- jus *adicularum* vicinia inventum.

Sectio Undecima.

Titulus I.

De Senio rite transigendo.

TEXTUS

C. Plinij Cæcilij Secundi Epist. lib 3 epist 1

Argumentum.

Vestrici Spurinna vitam & mores brevibus explicat, spondetque cum primum ad senium pervenerit se usurum eo vitæ genere.

Nescio an ullum jucundius tempus exegerim, quam quod nuper apud *Spurinnam* fui, adeo quidem ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim il- lo vitæ genere distinctius. Me autem ut certus fiderum cursus, ita vitæ hominum disposita delectat, senum præsertim. Nam juvenes ad- huc confusa quadam & quasi conturbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria sera, tur- pis ambitio est. Hanc regulam *Spurinna* constantissime servat. Quin etiam

"etiam parva hæc (parva) si non quotidie sunt, ordine quodam,
 " & velut orbe circumagit.

NOTÆ

IN hoc Paragrapho traditur primo, occasio hujus Epistolæ, quod *Plinius* inviserat *Spurinnam*, annum septuagesimum septimum agentem, in placida, jucunda & viridi senectute, & quod adeo delectatus fuerit, quo tempore apud illum fuit, ut neminem magis in senectute æmulari vellet, Si modo senescere datum est. Ex quibus verbis sequitur, *Plinium* multum tunc abfuisse a sexagesimo anno, a quo senectus incipiebat, ad quam (ut postea subjicit) ratio ætatis receptui canere permittit: tunc enim sine accusatione inertie licebat ab officiis vacare. Testante *Seneca* libro de vitæ brevitate: Senatorem sexagenarium, ab officiis vacare solitum. Deinde laudat *Spurinnam*, quod nihil ejus vitæ genere esset distinctius, hoc est, ordinatius, ut quod incipiat & definat ubi conveniat. Quod se eo magis afficiat, quod ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præsertim. Quæ ut sol & luna: certâ & firmâ mensurâ motus suos dispartitur. Quod inde urget, quod juvenes adhuc confusa quædam inordinata & quasi turbata non indecerent, qui plerumque eorum mos est. Nam adolescentis vita dicitur esse in salto. Senibus autem placida omnia & ordinata conveniunt. Senis enim vita dicitur esse in portu. Quibus industria fera, diligentia tarda, ingenium importunum, & ut *Seneca* commodissimè exprimet, exagitatae mentis concursatio, non industria appellanda est. Turpis etiam senis ambitio est, ut quæ sit indecora honorum affectatio, & vitium semper sit ambitio in senibus: quæ tamen in juvene sæpe causa virtutum sit, nam in juvenibus illud *Poetæ* tenet,

Fax mentis honestæ gloria.

TEXTUS

Mane Lectulo continetur, hora secunda calceos petit, ambulat millia passuum tria: nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur. Si non, liber legitur: interdum etiam presentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde confidet, & liber rursus, aut sermo libro potior, mox vehiculum ascendit, adsumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce secretum! quantum tibi antiquitatis, quæ facta, quos viros audias! Quibus præceptis imbuere! Quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddi. Scribit enim, & quidem utraque lingua, Lyrico doctissime. Illi a illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas, cujus gratiam annulat sanctitas scribentis.

Notæ

NOTÆ

M. *Tullius Cicero* lib. de Senectute quem inscripsit *Cato Major*. Quatuor causas recenset, cur senectus misera videatur: unam quod avocet a rebus gerendis, alteram quod corpus faciat infirmius, tertiam quod privet omnibus ferè voluptatibus, quartam quod haud procul absit a morte. Hæc quatuor, *Spurinna* mentis & corporis exercitio & vitæ genere hic enarrato ita devicit, ut illi post septimum & septuagesimum annum, aurium, oculorum vigor integer, agile & vividum corpus solaque ex senectute prudentia accederet, nihilque senile haberet præter prudentiam, rebus gerendis & studiis longaue rerum hominibus accidentium experientia & observatione acquisitam: Nam ut postea subjicit *Plinius*, *Spurinna* quoque, quod honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit, multoque labore hoc ocium meruit: & justum quidem est, ut qui florentibus annis, suis beneficiis de humano genere bene meriti sunt, Senium in ocio hilariter & jucundè agant: nihil autem est homini prudentiâ dulcius: quam, ut cætera auferat, affert certe senectus.

Specimen autem prudentiæ hujus sibi acquisitæ eximium exhibuit *Spurinna* in hoc vitæ ordine quem observavit. Mane lectulo continetur, meditandi, scilicet & commentandi causa: quod & *Plinius* noster in secessu faciebat, & clausis fenestris, Epist. 36. lib. 9. "Mire enim (ut ipse ait) silentio & tenebris animus alitur, ab iis, quæ avocant, abductus & liber & sibi relictus: non disturbatur ab aspectu alicujus rei. Tum inquit ibidem Author, "non oculos animo sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens, vident, quoties non vident alia.

Hora secunda, calceos poscit, diei, scilicet, naturalis, ab oriente sole ad solis occasum, qui dies 12 horarum est.

In exercitiis autem non minus animum quam corpus exercebat: corporis enim motus sermonibus honestissimis aut libri lectione temperabantur. Motus autem nunc ambulatione, nunc gestatione in vehiculo perficiebantur, qui salubres motus sunt, nec sermones lectionesve impediabant, quibus per aliquod tempus sessio interposita fuit, Aut in cubiculo studium, quod *Lyricis* versibus suavissimis componendis impendebatur, cum *Græcis* tum *Latinis*. Consuetudo deinde tempore lavabat & alia perficiebat exercitia. Pike præsertim lusoriæ trigonalis in quâ sinistra manus plurimum erat adjumento, pilâ autem vehementer & diu movebatur: namque hoc exercitationis genere pugnat cum senectute. Hoc ita agile corpus reddit, ut senex opus juvenile exerceat, lotus dein accubat lecto, et paulisper cibum differt. Interim audit legentem remissius aliquid et dulcius, quod sine animi magnâ contentione percipi et dulcedine suâ, simul animum suaviter afficere possit.

Apponitur cena non minus nitida quam frugi in argento puro & antiquo. Frequenter comædis cena distinguitur, & voluptates quoque studiis condiantur ciborum gratia & urbana sale, quæ respargitur comædia, voluptates perficiantur. Sumit aliquid de nocte, & æstate, cena occupat aliquam noctis partem etiam in æstate: nam

in hyeme non erat mirum, cum post nonam inciperet. Constat autem multorum testimonio, circa *Secundæ* sæcula, cibum semel capere omnibus fere solitum. Unde legimus in canarum luxum, non prandit, leges promulgatas nemini hoc longum est, tanta comitate convivium trahitur, hoc est producitur.

Inde ille post septimum & septuagesimum annum, aurum, oculorumque vigor integer, inde agile & vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Ob istas causas, illi fuit virtus audiendi & videndi, expeditum et promptum corpus, nihilque habebat *Spurina* senile præter prudentiam, quæ longo rerum usu comparatur. Illi etiam fuit scientia intelligendorum bonorum & malorum, eorum etiam quæ media dicuntur, multarum scilicet rerum memoria, & usus plurium negotiorum. Ex his plurima juventutis aut virilitatis sunt, senilem autem ætatem destituerent solent. Illi autem longam hanc ac jucundam vitam peperit ejusmodi vitæ plerumque certa parens, sobrietas; et constans, recteque observata regula vitæ.

Hanc (inquit Plinius noster) ego Vitam voto & cogitatione præsumo, i gressurus avidissime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Hoc est quod idem lib. 1. in eundem sensum affert *Quando Seccessus mei, non desidia nomen, sed tranquillitatis accipiunt, ut ipse leges monent, quæ majorem annis sexaginta, ocio reddunt.*

Nec apud Nobiles & opulentos tantum, jucunde, longe & salubriter vivitur; sed & tenuioris fortunæ homines, labore & temperato victu Hilarem longamque vitam agunt: sic *Thomas Parr*, centuria postremo elapsa, non nisi circa Annum ætatis 153. diem suum obiit. Et *Sebellandia* Incolæ ad grandem ætatem hilariter vivunt, dum ebrietatem ignorant, nisi quod singulis mensibus se mutuo invitant, eosque dies hilare, & simpliciter sine rixis, & cæteris quæ fert Ebrietas, vitiiis transigunt, eamque consuetudinem ad mutuam Amicitiam retinendam facere sibi persuadent, reliquo tempore parciori victu utuntur. "Salubritatis eorum (inquit *Buchananus* rerum scotic. lib. 1.) firmitudo in *Laurentio* quodam, nostra ætate apparuit, qui post centesimum Annum uxorem duxit; Centesimum quadragesimum annum agens, lævissimo mari in sua navicula piscatum prodibat, ac nuper nulla vi gravioris morbi labefactus, sed senio solutus decessit.

Viridi etiam & robustâ hilarique senectute fruuntur Montani nostri: Nam ad hunc usque diem in victu, vestitu, totaque rei domesticæ ratione, antiquâ utuntur parsimoniâ. Opsonatio est illis venatus & piscatio: pro potu est jus carniū elixarum, major pars aquâ sitim sedat, panem ex avenâ faciunt, mane ex eo paulum degustant, eoque contenti venantur: aut si quid aliunde operis est objectum, usque ad vesperum cibo abstinent. Novi phylarchum cum mari, tum consilio promptum, qui hoc victu post octuagesimum annum liberos procreavit: hoc victu differens, ac demum floridior accedit senectus. Etiam tenuissimo victu olim *Christiani* & *machoreta*, ipso ad huc anno centesimo anni erant: veniebat in cibum, panis, aut palma, quæ & vestitum præbebat: Nam cocti aut calidi aliquid comelle, inter cupedias erat; in potum haulta & proximo

ximo fonte frigida: a vino tam procul aberant quam ab urbibus.

Eiusdem frugalitatis tenuissimi primi Homines, nongentos annos vivebant, carnis perinde ac fraudis nescii, sed his quæ natura sponte tribuebat contenti. Rigidaque ac pertinax illa abstinencia, illos penè acernos & χαλκέντερος efficiebat.

Operæ pretium igitur erit in hac seculi sæce, ubi ob pessimum vitæ genus, plurimi etiam ante senium invalidi, ac morbidi sunt, Consilium præbere de senio rite transigendo.

Titulus II.

De Senio rite transigendo.

Æterna certaque Lege positum est, Ut constet genitum nihil. Nec huic legi minus subjecti sunt homines quam alia Animalia, nam nascendo morimur primaque ab origine finis, Et ut mori mortalibus omnibus, ita senescere necessarium est. Nam, ut vere cecinit *Virgilius*,

*Optima quaque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit, subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor, et duræ rapit inclementia mortis.*

Quemadmodum enim ex Amphora primum, quod sincerissimum est effluit, gravissimum quodque turbidumque subidet; Sic et in ætate nostrâ, quod optimum est, primum exhauritur. Calore dein immutato, deficientibus spiritibus & sanguine crassiore & impuriore reddito, actiones & vires membrorum vitiantur, & corporis constitutio ad frigidiorē & sicciorem statum tendit. Hæc mutatio in quibusdam sensim & æqualiter, in aliis subito & rapide fit.

Quamvis alii citius, alii tardius senescant, tamen communiter circa annum Quinquagesimum ad ætatem & vigorem ætatis perventum est, & post eum, sensim declinare in senium homines incipiunt: adeoque tres senectutis gradus observare licet, viridis, scilicet, maturæ, & decrepitæ: viridis ab anno quinquagesimo ad sexagesimum ut plurimum est: matura, a sexagesimo ad septuagesimum continuatur: decrepita ab anno septuagesimo incipit, & ad mortem protrahitur. Hi autem gradus pro temperamenti robore, & regulâ victus, in quibusdam ultra dictos annos producuntur; sed magna hominum pars intra hos terminos deficit.

Senum autem cura, esse debet, ut sensim & tarde & æqualiter, quantum fieri potest, vires membrorum minuantur; quod opus admodum difficile est, nam post annum sexagesimum ætatis, Senis conditio per similes est Oppido rebelli, quod cum pauca annona, paucis defensoribus, & muris & propugnaculis minus firmitis, a Rege potentissimo obsidetur & expugnatur, quod in eo, conditio obsessorum indies reddatur deterior, neque induciæ, obsidione durante, nec salutis ulla spes impetrari potest. Ita plane se habet homo sexaginta annorum, calore enim immutato, deficientibus spiritibus, sanguine quoque minus indies defæcato, et constitutione corporis frigidiorē & sicciore facta, functiones depravantur et vires membrorum deficiunt.

ficiunt. Senectus enim est morbus corporis incurabilis & desperatus; pugnandum tamen adversus ejus incommoda est, & cum non possunt amoveri, leniendis iis & vitæ producendæ senex intentus esse debet.

Videndum autem quid prius senescat in nobis. An Mens? an Corpus? an Sensus? et quemadmodum in civitate, quæ ab hostibus cingitur, muris delabentibus, ad arcem ejus refugimus, atque in ea, bona quæque nobis chariora, collocamus & reponimus; quamvis capiendam sciamus, tamen quia serius expugnatur, nos etiam illic confugimus ubi majus robur est: & quoniam primo corpus, deinde sensus, ultimo senescit mens, non solum aliâ bona ad mentis arbitrium deferenda sunt, sed etiam mentis bona potiora æstimare oportet. Nam vera voluptas, & summa felicitas ex mentis bonis petendæ sunt. Nihil enim in sapientiam, nihil in virtutem potest Senium, quominus proprias actiones exerant, nosque series earum fructus percipiamus, imo propter sedatam, moderatamque ex præscripto rationis, ejus ætatis temperiem, deficientis corporis incommoda, prudentiâ vel vitamus multum, vel saltem linimus.

Nihil proinde est homini prudentiâ dulcius: quam ut cætera auferat, affert certè senectus.

Bonæ primo menti laborandum est, & summâ ope nitendum ut affectus animi rationi subjiciantur, hi enim maxime, si nimii sint, sanitatem corporis & mentis perturbant: ab illis cor potissimum afficitur, ob concitatum ab iis spirituum motum, nec facile habet mens ea pathemata in potestate sua, in quibus conjunguntur Cordis & sanguinis & spirituum commotiones, quæ quamdiu durant eam perturbant, & animæ imperio obluantur.

Nascuntur autem ex apprehensione objecti boni, ad illud obtinendum, vel mali ad illud vitandum, si rationi obediant, in eo consistit virtus, nam ejus munus est, in affectibus servare symmetriam & mediocritatem. Referuntur autem affectus, ad duo præsertim genera, voluptatem scilicet & dolorem, & hinc varii quoque spirituum & sanguinis motus; ad duo etiam motuum genera reducuntur, nempe effusiones & contractiones, cum respectu ad voluptatem et dolorem. Quia in voluptate anima sese quantum potest dilatat, et spiritus diffundit, ut bono se adjungat voluntate; in dolore autem se quasi comprimit, retrahitque, hoc est spiritus intus, versusque seipsam revocat, ne admittat malum, seu ut se a malo, voluntate saltem tueatur.

Ex affectibus animi ad Sanitatem Vitamque longam facit maxime lætitia, nam hæc jucunda animæ commotio est de fruitione boni, quod impressiones Cerebri ei repræsentarunt ut suum: unde spiritus e Cerebro, motu placido & equali in cor ac sanguinem copiose effusi, efficiunt, ut hoc illius orificiâ consueto magis aperiante ac dilatante, Sanguis liberius ac celerius circuletur, & spiritus cerebro copiosius refundat, qui cum sint ex purissimo sanguine educti, aptiores sunt formandis impressionibus, quæ dant animæ cogitationes leves & tranquillas, unde pulsus æqualis et fortior, et gratus calor sentiatur, non solum per Pulmonem et Pectus, sed etiam per omnes exteriores corporis partes, una cum sanguine, qui eo copiose fluere cernitur diffusus: unde ait sapiens Prov. 14. V. 13. *Latum cor exbilarat*

exhilarat vultum. Cor enim Spiritus, totumque corpus recreat moderata lætitia: sed si immoderata sit, spiritus nimium dissipat diffunditque. Sed lætitiæ contraria est tristitia, quæ calorem, sanguinem & spiritus intro compellit, id quod ex pallore morientium & tristitum apparet, et est languor quidam animæ ingratus, exortus ex opinione mali præsentis, quo commovetur ipsa ad se quasi contrahendum, ut illud effugiat. Spiritibus vero intro revocatis, sanguis sufficienti eorum influxu caret, & non satis agitatus, nimis lento motu cor pertransit, unde pulsus parvus, tardus, rarus et debilis evadit: hinc fit ut quasi vincula sentiantur circa cor, quæ ejus orificia constringant ac coarctent, ac sanguinem comprimant, congelentque, et frigiditatem reliquo corpori communicant, et si hic affectus diuturnior et vehementior sit, multa eaque gravissima damna corpori infert, nam sanguinem refrigerando inerasat, et cor nimis constringendo Biolychnium offundit, et obterit, spiritus obtenebrat, et ingenium hebetat; et rationem impedit, et judicium obscurat, et memoriam obtundit, vigilias siccitate inducit, et succum nutritium corumpit, et affectus melancholicos progignit, unde corpus pallet, et ignavia torpet, et atrophia languescit, et in marcorem præceps ruit. Hinc ait Solomon Prov. cap. 17 *animus gaudens aiatem floridam facit, Spiritus tristis exsiccat ossa* et Prov: 25. *sic ut cinis vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi.*

Adolescentia, juvenusque curis gravis ac subtristis fuit, pugnantibus inter se animæ partibus, rationali & sensitiva, & dissensione perpetua, ac civilibus veluti bellis, statum pacemque turbantibus, illas animi tempestates evasisse, salva puppe, prudens senex gaudet. & divinum munus agnoscit, quas postquam ratio tempore adjuta compescuit, si ad motus illos turbulentissimos (quos velut hostes cupidissime fugiebat) reverteret, non amens modo, sed insanus esset.

Sapientis certe modestique hominis senectus, pacatis animi fluctibus inconcussa, & relictis litium ac laborum scopulis læta, ac quibusdam quietis atque otii, velut apricis collibus rerum turbini objectis, circumsepta, et tranquilla est.

Qui igitur Senectutis mala evitare vult, oportet eum non secus ac Regem, qui bellum in longinquam regionem facturus sit, omnia parata habere quæ illi necessaria futura cognoverit, nihil prorsus sperans ex inimicorum agris; prospicere etiam debet quæ illi accidere poterint: Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Sic ut præcipit Seneca Epist: 76. "Vanas humanarum formidines mentium securus audit, & dicit,

Non ulla Laborum,

O virgo, nova mi facies inopinave surgit.

Omnia præcepti atque animo mecum ipse peregi.

Tu hodie ista denuntias, ego semper denuntiavi tibi, & Hominem paravi ad Humana,

Mors et exilium et omnia quæ in malis habentur, ob oculos tibi quotidie versentur, omnium vero maxime mors, nihil unquam humile cogitabis, nec impense cupies quicquam, nam cui usui sunt voluptates

voluptates etiam licite in corpore effecto, cui usui opes, et quicquid est extra nos, brevi morituro? Senii opes, potentia, fama, voluptates, honores, vita longa tetro sunt, quæ jampridem habuit, atque usum satietas consecuta est, aut illa contempsit ut vilia, aut ut desperata deseruit. Nunc ut ægrotus Deum, et hominem, se meminit, invidit nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus malignis, aut attendit, aut alitur, balinea imaginatur & fontes. Innoxiam beatamque destinat vitam. Et aliis cessantibus unum jam ex omnibus cogitat, bene mori, ipsa mortis vicinitate securior, quod huic uni intercedi non possit, ideoque quam vitare non potest, lubens amplectitur, & quam alii ut naufragium timent, sapienti portus est, in quem navem conquassatam subducit. Hoc carnem sibi occinebat Cardanus.

*Perpetua nemo timeat Silentia mortis,
Nulla tuam posthac vexabit cura quietem,
Securus Cæli, tempestatumque ruinas
Et Maris, et sævi tam formidata Tyranni
Imperia, & fastus fugies & trosque dolores,
Cum cinis umbrosa jaceat mollissimus arca.*

Quod si probus et pius senex sit, dabit mors ad æterna gaudia felicem transitum.

Cum autem Senex sola mente et consilio præstet, ea se parte exerceat, qua se superiorem agnoscit, corpora quidem exercitatione defatigantur et ingravescent, animi autem exercitando levantur. Menti ergo atque animo prospiciendum est cogitatione et meditatione, nam hæc quoque, nisi (tanquam lumini oleum) legendo et conferendo proprium pabulum instilles, extinguuntur senectute. Si vero sapiens habeat aliquid tanquam pabulum studii atque doctrinæ, nihil est otiosa senectute jucundius. Quanti enim sunt illa, animum secum esse, tanquam emeritis stipendiis libidinis, ambitionis, contentionis, inimicitiarum, Cupiditatum omnium, et solis sapientiæ studiis incumbere.

Senum Propria Blandimenta, sunt exercitationes modicæ, deambulationes, Horti, Odores, picturæ, adolescentium et adolescentularum confabulationes, lectiones librorum jucundorum, commercia literaria cum doctis, Epistolæ e longinquis regionibus, quæ eos rerum novarum, et noviter repertorum admonent: leni etiam ludere convenit, si cum eo ad munia promptior exurgat, sic enim non jacturam temporis, sed lucrum fecisse videtur, nec diu autem, nec frequenter, nec cum cura, ludus vel exercitatio animi exercenda sunt.

In conversatione autem & ludis juvat incipere aut contentionum aut periculorum, magnâ diligentia subterfugere, quæ enim minima sunt in principio, & nullâ cum turpitudine declinari queunt, cum processerint: in aperta vitæ discrimina hominem sensim trahunt, ut postmodum, nec sine manifesta pernicie in eis perseverare, nec absque magna infamia se retrahere liceat.

Reminiscendum autem est, quod tempus res preciosissima sit, in quo omnia habentur, proinde omni ex parte colligendum ac custodiendum

diendum sapienti erit, ne pereat. Vitæque longitudinem magis bene gestis, quam diuturnitate temporis metiri decet. Vitæ summa longitudo est, quam plurima egisse, magna, gloriosa, splendidaque opera.

Quid agis, O homo! brevis vitæ, ut hanc quantulameunque lucem hunc temporis thesaurum, otio, ludis, inutilibus sermonibus, crapula ac ebrietate teras, quasi inutilem & injucundam supellectilem, cum nihil hoc carius, nihil adeo breve, nullius tanta inopia, nullius iactura irreparabilior sit. Considera quæ præterierunt, & ex his præterita & futura dispone. Neminem invenies tam vilem & desidem, qui antea vitam nolit potius virtutibus & præclaris factis consumpsisse quam otio; igitur quod doles non fecisse, cum frustra doles, cura ut non permittas amplius dolere, cum non frustra de futuris pænitere liceat.

Hæc sit summa ratio studii senilis, ut egregie factis vitam illustret & vivere se intelligat, illud enim curandum esse, ut cum divini numinis participes simus, divinitate aliquid insigne dignumque efficiamus.

Si vis autem non tantum corporis ægritudinibus & infirmitatibus subvenire, sed & mentis & animi tranquillitati, ac serenitati prospicere; in victu, in voluptatibus, in affectibus, in studiis & exercitiis, modus tibi tenendus est.

In diætâ senum, sensim pro ingravescente ætate ad tenuem progrediendum est, & tantum cibi & potus adhibendum est ut reficiantur vires, non opprimantur. Ab eâ exulent Coquorum & Cupedinariorum artes, reduntantia, crapula, & deliciarum nimium usus, quod enim in senibus periculi plenum est, per hæc plenitudine calor naturalis obruitur, ita ut nec recte concoquere, nec respirare, cibo nimio gravatus, possit. Is ergo modus cibi adhibendus seni est, ut a mensa satis expeditus sit ad animi functiones obeundos, nec gravitatem & lassitudinem corporis experiatur, hoc enim est *vesci citra saturitatem, & impigrum esse ad labores*, quod Hippocratis præceptum est. Non itaque numerus cibationis, aut mensura ulla, sed sensus atque utilitas pro lege sit: semper autem cibum minorem somno, & potum cibo, & labores viribus minores faciat.

Semper etiam simplex & sine arte mensa, simplicem victum exhibens, seni præferenda est, nam multos morbos, multa fercula faciunt. Cavenda ergo ciborum varietas, et exquisita condiendi ratio, quæ ultra famem sitimque sedandam, producant appetentiam. Hæc gulam provocant, cui meta a sene ponenda est, præstat senes se redigere ad unum, aut ad summum ad duo cibi genera in una mensa.

Exquisite vero molere cibum ad sanitatem et vitæ longitudinem plurimum refert, cibus enim non bene mansus, affert ventriculi imbecillitatem et cruditates. Ætate autem magis ingravescente, et deficientibus dentibus, minuenda magis diætâ, et liquidis aut sorbitionibus utendum. Panatella ex panis micis, Ala, Vinove tenuiore, uno vel altero ovo, saluberrima est. Convenit etiam ex pane et aqua, aut carniū jussculo simul coctis.

Convenit panis levissimus, bene coctus, mollis & fermentatus, crassa sicciore purgatus, quandoque etiam in jure diu madefactus, Sit etiam aliquando usus jussulorum ex carne, vel ex piscibus in aqua cum Butyro coctis, et roremarino et petroselino conditis. Quanto

autem præstat forbitionibus uti, tanto magis utile erit a potu abstinere. Bibatur autem parum & potius sæpe: varietas autem potus multum nocet. Ab iis quæ Venerem excitant, abstinendum est, nam Venus senibus nocet, quod per eam vires nimis exhauriantur. Et bonum est, quod in senibus, non sit magna voluptatis titillatio, & nullas magnopere desiderant, Quidam etiam facile iis carent, sapientes certe a voluptatibus, tanquam feris & furiosis dominis profugerunt. Sapiens caret epulis, exstructisque mensis et frequentibus poculis, caret etiam vinolentia, cruditate, et insomniis, caret Venere, caret etiam quæ eam sequitur tristitia, quanquam non caret is qui non desiderat.

Excreta et retenta, in senibus modum tenere debent, ut enim a retentis nimium, multum læduntur, ita beneficium alvi soluti multum prodest.

Ut assumpta autem melius concoquant, opus est ut somno diutius indulgeant senes.

Rite ordinata senum vita vigorem sensibus externis præstat, passiones lenit, memoriam conservat, & ingenii etiam vigorem tuetur, et quod in longa senectute optabile est, mentem præstat alacrem, expeditam et vegetam. Tunc ei longa experientia mundi vanitas clarius cognoscitur, & animo vilescit: tunc cælestia magis sapiunt et terrena contemnuntur: tunc experientiæ suaves carpuntur fructus, sedantur animi affectus, meditationi rerum divinarum et Orationi melius incumbitur, totaque vita Deo mancipata, et virtutis & pietatis officiis addicta esse poterit.

Senii autem regulæ breves sunt hæ.

Prima. Senex Deo se obstrictum fateatur, pro hoc insigni beneficio quod eo pervenerit, quo paucis pervenire concessum est; ad eam scilicet ætatem, in qua constantia, gravitas, & prudentia reperiuntur. In qua quicquid animo sit agendum, a sene melius fieri constat, quod illi rerum notitiæ, experientiæque plus sit, passionum minus, ac malis vinculis expeditior animus sit, & quicquid in eo nobilis ingenii fuerit, jam maturuerit.

2 Pedem ergo retrahat ab omnibus vitiis, si quæ natura, aut usu, aut fervore ætatis contraxerit.

3 Abstineat a muneribus juventuti propriis, laboribus, crudorum esu, conjugio, verbis factisque, non solum turpibus vel obscænis, sed etiam levibus & inanibus.

4 Dura non suscipiat negotia, nec ea quæ ad finem, nisi longo tempore deduci nequeant.

5 Sequatur autem studia ætati congruentia, sapientiæ scilicet et moderationis.

6 Versetur inter pares studiis, auctoritate, moribus et ætate, hoc enim tutum et honestum est.

7 Minoribus natu, minusque expertis se adeuntibus, consilio, et quibuscunque ope sua indigis, qua potest facultate et re profit.

8 Otium vitet, nam segnem reddit et contemptum, timorem quoque mortis adauget.

9 A perturbationibus omnibus, maxime ira, vacet, tristitiam reprimat, et æquitatem animi, si non lætitiā sibi procuret.

10 Circa vitam quietus, se lectionibus, non arduis, meditationi, et deambulationi

deambulationi tradat, et somno convenientibus horis se reficiat.

11 Diætam ita temperet, ut viribus reficiendis, non opprimendis inserviat.

12 Excreta & retenta, suis finibus debitis, contineri curet.

13 Et quoniam a senectute admonemur, ut vasa quamprimum colligamus, et nos ad mortem obeundam comparemus, ita res suas constituat, ac si indies esset moriturus. Malæ fidei est debitor qui cum advenit abeundi tempus e vita, reposcenti naturæ debitum recusat, et tanquam inexcercitatus histrio, in postremo tabulæ actu, ridiculis concidit. Exultet potius quod vixit.

Et quem dederat cursum natura peregit.

*Hunc non in turbine rerum
Deprendet suprema dies, sed abire paratum
Et plenum vita.*

Psal. XXXIV. V. 12. &c,

*Quicumque curis liberam & longam cupis
Vitam beatus ducere,*

*Linguae refræna virus, os nefaria
A fraude purum contine:*

*Capesse recta, curva vita, dilige
Tranquilla pacis otia,*

*Deus innocentes adspicitque, & commodat
Intentus aures ad preces:*

*Torvo scelestos intuetur lumine,
Et nomen etiam obliterat.*

*Iustum invocantem Dominus audit, omnibus
Eum expedit periculis.*

*Quum spes labores deserit mortalium
Afflicta quum molestiis*

*Succumbit oneri mens, Deus præsens adest,
Malesque curas diluit.*

Psal : XC. V. 12.

*Sic pater, sic O, numerare flæta
Nos doce vitæ spatium, caducis
Mens ut a curis revocata, veri
Lumen honesti
B b a*

Cernit

Cernat. O tandem placidus favensque
 Desine irarum, propiusque servis
 Semper assueta tibi lenitate
 Consule fessis.

Fac tuae fructu bonitatis aucti,
 Gaudio tandem satiemur: agris
 Liberi ut curis reliquos agamus
 Suaviter annos.

Cedat et lætis fugiens vicissim
 Luctus, exacto modus et labori
 Par voluptatis subiens amarum
 Mitiget ævum.

Facta, majestas, opera, amplitudo
 Nota sint servis tua, posterisque
 Nota servorum, tua qui libenter
 Jussa capeffunt.

Fac tuae semper bonitatis ut nos
 Splendor illustret, bone rector orbis,
 Gratia aspirans favor actiones
 Prosperet omnes.

FINIS

(101)

APPENDIX

In qua quædam explicantur quæ faciunt ad hujus Regionis historiam naturalem, & ejus Descriptionem.

CAPUT I.

De Æstuariis, Bodotria & Tao.

Articulus I.

De Bodotria.

Titulus I.

De Bodotria Extentione & Natura

Ecce Caledoniis surgens ex Fontibus Amnis

Olim Romanâ clarus in Historia,

Qui centum profluit rivis comitatus in Æquor,

Ante pererratis urbibus & populis.

ÆSTUARIUM quod apud Tacitum in Agricola appellatur Bodotria, et vulgo Edinburgh Firth, the Firth of Forth, et Fretum Edinburgenje ab exteris vocatur. A Forthæ Fluvio Originem habet; quod Forthæ, Fluvius totius Scotia Nobilissimus. Si vel ejus amplitudinem, vel usum pro Commercio cum exteris Nationibus spectes, per hoc Fretum in Mare Germanicum delabatur: hoc etiam apud mediæ ætatis Scriptores Mare Scoticum dicebatur.

Oritur autem Forthæ fluvius in montibus Grampiis, non procul a Lemonii Montis radice, & ab occasu in ortum decurrens, ad turrim de Cardross, ponte primum transitur: dein secans agrum inter montem prædictum & urbem Sterlinum interjectum, ad Sterlinum pontem habet ex secto lapide, Arcubus quatuor per amplis constantem, portâ ferreâ et arce valida in montis Fastigio, super quo sita est urbs, munitum. Hic positus est ab Austro ad Boream, & fluvius infra hunc nullibi ponte transitur: & quoniam per Sterlini pontem via a Boreali Regni parte ad Australem aperitur, Urbs Sterlinensis, totius Regni clavis censetur. Fluvii Forthæ amoenitatem, eleganter expressit eximius Poeta nostras Andreas Melvinus, his versibus ad Fridericum Henricum Scotia Principem, in sua Topographia Scotia,

*Hic Pontus prope Sterlinum, ubi minor esse
Fuginis in motem justis, fructu amna coarctet.
Hic Henrice Puer, celsa sublimis ab arce,
Undique prospectu late petis equora campi,
Despicis hinc saltus virides, & amena viteta,
Silvestresque boves, toroque a fronte juvencos,
Queis juba densa Leonino demissaque ritu,
Qui candore nives superant, qui cursibus auras,
Illinc & flexus varios, variosque reflexus,
Erroresque vagos, viridique in gramine rivos,
Amnis, ubi curvis veluti Meander in undis
Ludit Fortia suis, teneros & pascit ocellas
Dive tuos, vitreaque unda, campoque virenti.*

Hujus etiam Fortia ornatum, exprimunt hi versus,
Tot campos, sylvas, tot Regia tecta, tot hortos,
Artifici dextra excultos, tot cernimus arces;
Ut nunc Ausonio Forthus cum Tibride certet.

Infra enim pontem incipit insigniter contorqueri fluvius ad *Abbatiam de Cambuskeneth*, deinde pergens ad urbem *Alloam* dictam, justis fluvii intervallo, in tot Meandros se flectit, ut cum per terram quatuor tantum milliaria distet a *Sterlina* Urbs *Alloa*, ad eam viginti quatuor milliaria fluminis cursus conficiat; aspectu præ argenteo fluvii nitore, & terrarum quas lambit, saturata viriditate amœnissimo. In hac parte tortuosa et infra eam ad aliquot milliaria, mirabiles quidam Euripi sunt, quos *Accola* lingua sua vernacula *the Lakies of Forth* vocant, quos ab uno ex iis viro expertissimo descriptos videbis in historia mea, & descriptione *Fife*, lingua nostra edita. Pag. 39.

Infra *Alloam* Æstuarium laxato sensim, sed inequaliter, alveo, pro littorum recessu vel processu, ad quatuor milliarium latitudinem expanditur, nisi in loco *Heyguins Nuick* dicto, ubi vix milliare latum est ad parvum spatium; rursusque brevi spatio extenditur ad quatuor vel quinque milliaria, usque ad oppida in utroque littore sita, quæ a Regina tractu nomen habent, vulgo *the Queens Ferry*, quod ibi fretum, irruentibus utrinque in ejus alveum promontoriis, in duorum milliarium spatium coarctetur; ita prospiciente hominum commodis divino Numine, ut plerumque per totum diem naturalem, vel ad Promontoria vel ad Sinus interpositos tutas appulsus sit naviculis. Ex his deinde angustis eluctatum Æstuarium, sensim majorem acquirit latitudinem, pulcherrimis insulis in variis locis conspersum (quæ sequente titulo describentur) usque dum ad promontorium *Fisenes* dictum in littore boreali; & ad orbem *Barodunum* in littore australi, in viginti milliarium, plus minus latitudinem dilatetur. Deinde magis magisque se diffundit, usque ad *St. Abba* promontorium, ubi maris *Germanici* parti illæ jungitur, quæ nunc mare *Scoticum* appellatur: a quo sequendo aqua cursum usque ad urbem *Sterlinum*, quod infra pontem portum habet, Onerarium navium minorum capacem; ad milliaria *Scotica* (quæ *Anglica* tertiam fere parte superant) ultra sexaginta protrahitur in longitudine; ejus latitudine ut dictum pro littorum

procarlu

procursu, aut recessu, varia. Toto autem hoc *Æstuario* accurate a se explorato, *diversas ejus & litorum Ichnographias* variis tabulis expresit egregie *Joannes Adair* Hydrographus Regius.

Una enim tabula, *Regiones circa Sterlinum* delineavit: Cui est *Titulus*, *the Counties about Stirling*, in qua *Fortha* exhibetur, a loco quo vado transitur, cum omnibus ejus flexibus usque ad *Avenni* fluminis ostium. h. e. *Avon mouth* in Australi latere; & qua *Fortha* prefectura *Perthensis* partem alluit in Boreali parte, ubi facies depingitur adjacentium Regionum, cum *Ichnographia montium et fluviorum in Fortham* illabentium, ab eorum fere ortu ad ingressum in *Fortham*.

Alia tabula exhibet anfractus Meandricos fluvii & æstuarii *Forthæ*, cum adjacente prefectura *Clackmanana* & parte *Sterlinensis* prefectura & *Fife*. *The turnings of the River of Forth, with the adjacent Countie of Clackmanan, and of part of Stirling-shire and of Fife*. In qua videre est non solum fluvii & æstuarii cursum in parte superiore, sed & urbes, villas, & nemora, montes & flumina, lacusque, & diversam etiam terræ faciem (quæ scilicet arabilis, quæ ericosa, quæ palustris sit) egregie representatam; additis etiam notis, quæ templa, quæ molendinas, quæ Nobilium ædes & septa distinguant.

Tertia tabula charta Regia maxima, exhibet reliquum *Forthæ* æstuarium a *Trajectu Regina*, cum omnibus ejus insulis, scopulis & pulvinis, & utroque littore cum portibus. Hoc est, *The Firth of Forth, from the entry to the Queen's Ferry, to the Emboucher of it, where it entereth the Sea, with all the Islands, Rocks, and Sands, and with the Ports and Harbours and Roads on the South and North sides of it*. In utraque enim ora tam Australi quam Boreali multos sibi apperit Sinus, in quos ab utraque Regione littorali multi fluvii & amnes decurrunt; a latere Australi insigniores fluvii sunt *Carron*, *Evenus* seu *Avennus*, *Almondus*, *Letha*, *Esca*, *Tina* & amnis *Ey*. A latere vero Boreali fluvii *Taichus*, *Devanus*, *Levinus* & *Edenus*. Irrumpentibus etiam in æstuarii alveum variis in locis, terris, multos habet lacus *Marinos* & *Sinus*; quo fit, ut in utraque ora, Stationum & Portuum frequentia pro maximis navigiis, Bellicis etiam, opportunum præbeat cum nationibus vicinis commercium, & in tempestatibus sævis tutum refugium: multa etiam circa insulas & rupes marinas, & in lacubus & sinubus suis animantia Aquatilia alit (quæ postea enumerabuntur) quæ cibum & commercii materiam, variosque in artibus mechanicis usus, ad vitam incolarum adjacentium commodiorem suppeditat, et insuper exhibet utraque ora carbonem, et sal marinum ibi passim conficitur.

Profunditates autem maris in *Æstuario* & præsertim in stationibus & portibus, *Joannes Adair* Hydrographus, in explicatione tabularum suarum tradidit, lineaque directionis adjecit tabulis suis, pro usu nautarum.

Tit : II.
De insulis Æstuarii Forthe.

Inter insulas per hoc Æstuarium sparsas, prima occurrit versus occasum *Garvia*, Scopulus potius quam insula; ab ortu ad occasum protenditur forma *Rhomboide*, versus Boream & Austrum rupes præruptæ sunt, versus occasum herbidus leniter declinat, ubi naviculis accessus est. Medio, qua latior est rupes, rudera extant modicæ arcis muris cinctæ ubi fornices restant: versus ortum herbida est, & ibi nascentem vidi malvam arboream marinam nostram. Sita autem arx est in medio arctioris istius freti, ita ut e Majoribus Tormentis bellicis emissi globi possint alterutrum latus attingere, nec fretum invitis præfidiariis tuto præternavigari potest; præsertim, si quod tempore belli fieri solebat, utraque ripa disposita in fortalitiis Tormenta Bellica majora haberet. Ad aliquam distantiam ab hac insula jacent Rupes variæ, in quibus nidulantur aves quædam marinæ, & in illa, quæ vulgo *the Hay-stack* dicitur, attriplex *Isatida* nascitur.

Ad quatuor plus minus milliaria infra *Garviam*, & ad duo milliaria ab urbe *Aberdauria*, sita est insula *Sancti Columbi*, vulgo *St. Colm's Inch*, olim *Amonia* dicta, in longitudine ab ortu ad occasum ad milliariis dimidium extenditur, qua vero latissima est, vix centum quinquaginta passus habet, pars versus ortum præalta est & undique confragosa, nisi qua occasum aspicit: mari pleno hæc pars a reliqua separatur, sed æstu recedente, per arenas nudas patens ab ea ad reliquam insulæ partem accessus est. In hoc interstitio appellant naviculæ; in parte montana versus ortum pascuntur oves: illic vidi verbascum majus, vulgo *the shepherds club*, baculus pastoris si re luteo dictus. In latere hujus montis Boreæ obverso cernuntur ingentium saxorum strues, ita aliis incumbentium, ut columnarum aliis impositarum speciem præbeant, quod argumentum est a tempestatibus sævis, vel terræ motu quodam ejus lateris partem avulsam fuisse, quæ ut verisimile est olim cum adjacentibus ibi eminentibus rupibus conjuncta fuerit.

Pars insulæ versus occasum duplo longior est latiorque: in hac multi sunt cuniculi & in rupibus & in monasterii in insulæ medietate siti rudibus, multæ columbæ & cornices nidulantur, in parte Septentrioni obversa multas vidi plantas nascentes, in quibus sunt *Cochlearia folio sinuato*, *Ilatis sive glastum*, *Gramen marinum* longius, junceum, & minus tenuissimum: in Horto qui monasterio adjacet inveni *Peoniam* sceminam semen ferentem, *Boraginem* vulgarem, *Ebulum*, *Echium* flore albo, *Solanum* dictum *Bella Donna*, *Malvam* purpuream flore albo, tribus lineis rubris distincto.

In hujus partis insulæ fastigio, vena est nigri lapidis durissimi cujus superficies lævis est, cujusque fragmenta pro quantitate valde ponderosa sunt; porrigitur autem hæc vena recta ab austro versus Boream. Monasterium splendidum fuisse ædificium, quæ remanent rudera ostendunt; supersunt enim Fornices, Capitulare, & Campanile & cellulæ quædam eximæ structuræ ex lapide lecto; cellulis et puteo in riu adjacet, & ad occasum elegans Ambulacrum complanatum, ad centum passus a Borea ad Austrum porrectum & in medio ejus in latere

latere orientali, Monumentum sepulchrale *Danorum* ducum ex lapide fecto, formâ feretri, positum a *Banchone* nostri exercitus Duce, qui victoriam obtinuit de exercitu *Danico*, qui exscensionem fecerat ad *Kinghornum* oppidum. In hoc monumento cernere est, in ejus extremis, vultus Virorum ringentes; et in medio imago sculpta est hominis telum in manu tenentis.

Monasterium hoc ab *Alexandro* primo, Rege, pro Monachis Ordinis Sancti *Augustini*, circa annum Domini M. C. XXIII. fundatum fuit: occasionem præbuit voti solutio, post naufragii imminentis periculum, ut videre est in M. S. cui titulus, *Extracta de Chronicis SCOTIÆ*: Quidam autem asserunt Monachos ordinis S. *Benedicti*, id possedisse, quibus, forte postea concessum fuit id Cœnobium: in ejus Registro traditur. "Dominum *Alanum* de *Mortuo Mari* Militem, "omnes et totas dimidietates terrarum Villæ suæ de *Abirdaur*, Deo "et Monachis de Insulâ S. *Columbi*, pro sepultura sibi & suis in "Ecclesiâ dicti Monasterii dedisse. Post diruta Monasteria, *Jacobo Stuardo* Domino de *Doun*, titulum Domini de *Inch-Colm* dedit, qui per nuptias filiæ & hæredis Comitis *Moravia*, Proregis sub infantia *Jacobi* sexti Regis, *Moravia* Comes devenit. Pascit viginti oves; multa autem circa insulam natant Aquatilia.

Huic insulæ ad orientem, ad sexcentos plus minus passus, proxima est insula *Micrea*, quibusdam *Carchre* dicta, planâ superficie herbida, cujus diameter vix trecentos passus habet, pari latitudine & longitudine; Oves paucas alit, in eâ magna copia nascitur *Malvæ Marinæ Arboreæ* nostratis.

Huic ad austrum fere parallela est *Cramondea* Insula, vulgo *Cramond* *Inch* dicta, quæ in longitudine mille passus habet, in latitudine tres milliaria partes qua latissima est: a villâ *Cramond* unum milliare distat, a quâ, ad eam recedente æstu, accessus est pedibus.

Versus austrum depressior, in medietate in collem assurgit, a colono colitur, & pars ejus arabilis est, reliqua pascua. In ea plures aluntur cuniculi. Hæc insula censetur pars Baronie de *Barntone* in litore adjacentis, quæ una cum hac insulâ, jure emptionis, nuper dominum agnoscebat Comitem de *Rutherglen*, Ducis *Hamiltonij* fratrem germanum, qui nitidissimas ædes, hortos et septa ampla illic habet, quæ ei sedem præcipuam præbent.

Ad quatuor millia ab hinc versus Orientem Æstivum, jacet insula *Ketha*, *Fifensi* littori propior: hæc in *Historia Gallorum* appellatur *Equorum Insula*; creditur enim spatio ducum mensium equos pingues reddere. Nomen *Ketha* insulæ dedit nobilis *Kethorum* familia, cujus auctorem a *Malcolmo* 2do, *Scotorum* Rege, ad annum Christi 1110. & hanc, et Baroniam *Ketham* *Marescallanam* in *Lothiana* mediâ, cum hæreditariâ dignitate *Marescallorum Scotiæ*, virtutis & operæ fortiter navatæ præmium, contra *Danos* in prælio ad *Bariam* in *Angusia*, accepisse tradunt annalium nostrorum Scriptores. Ab ejus posteris ad *Leontas*, *Glammiæ* *Regulos*, ejus dominium translatum est, cujus familiæ Princeps, *Joannes Leon*, *Kingorniam* baroniam in Litore *Fifano*, *Ketha* insulæ oppositam, a *Roberto* 2do, *Scotorum* Rege, dotalem accepit, cum ejusdem Regis filiâ. Ab ejus hæreditus eadem insula anno 1649, alienata est *Joanni* *Scoto*, *Scoto-tarvata* Baroni, *Cellariæ* Regni *Scotiæ* Directori, & in supremâ Curiâ Senatori; cujus

cujus auspiciis munimentum tempore minoritatis Reginae Mariae a Gallis extructum, & decreto parlamenti dirutum, cum ædificiis instaurari & resurgere inceperunt, sed progressum motus exorti in regno impediverunt. Nunc jure emptionis Dominum agnoscit Comitum de Cromartie.

Hæc autem *Ketba* insula, in *Æstuario Forthe*, medio ferè cursu inter *Fifam* & *Lothianam* a *Zephyro-Borea* in *Euro-Notum* protenditur, in longitudinem ad 1500. passus, in latitudinem quæ Boream spectat, extenditur ad 500. quæ Notum respicit non amplius 200. Solo pingui & graminis apprimè fertili, sed incuriâ possessorum adhuc inculto, plerumque in plana explicatur. Herbas facillè gignit, quarum præcipuæ sunt, *Oxalis*, *Tota Bona*, *Scabiosa*, *Serpillum*, *Papaver spumeum*, *Alfina*, *Plantago utraque*, *Cariophyllus Marinus*, *Cockle-aria*, *Hedera terrestris*, *Dens Leonis*, *Sedum minimum*, *Bellis*, *Cornu Cervi*, *Geranium minimum*, *Bardana*, *Senecio*, *Aparine*, *Lapathum*, *Quercula* sive *Chamaedris*, *Echium*, *Marrubium*, *Hyoscyamus*, *Carduus Maria*.

Quatuor habet scaturigines aquæ limpidissimæ, & totidem portus quatuor ventis cardinalibus objectos. Insula media in cacumen fastigiatur, quod opere tridecagono, *Franciscus* & *Maria*, *Francorum* & *Scotorum* Reges, firmissimè communierunt muris, ex lapide ferè quadrato, ad sex ulnarum & dimidii altitudinem assurgentibus: Latitudine penè dimidia.

Areæ diameter est pedum ferè centenorum: in ambitu murorum tria erant insigniora propugnacula, in quorum basibus Bombardæ majores, ita commodè locari poterant, ut obsidentes ab accessu propiori arcerentur.

Puteum habet aquæ vivæ, intra passum vigesimum a radice murorum, aquatione non difficili: interius terra murorum altitudinem adæquat.

Reginæ ipsius *Mariæ* insignia marmori insculpta in muris adhuc videntur, hoc subscripto anagrammate, *Sa vertu m' attire*. Murorum qui Boream spectant, pars, aut temporis injuriâ corruit, aut consulto diruta fuit. Inter silices est todina lapidum quidam nigricantium, & sulphuris odorem, dum cæduntur expirantium, in ædificiorum autem structurâ apprimè commendatorum. In insulæ circuitu Hibernis mensibus copiosissima est Ostreorum captura: Æstate variorum generum pisces, formicarum instar, densis agminibus circumstant, ubere piscatorum quæstu.

In hac insulâ multi cuniculi sunt, multique glires adsunt. In rupe quadam prope latus australe hujus insulæ, ejus quæ me vexit naviculæ *Naclerus* narravit mihi, se sæpius optimum salem collegisse ex aqua marina in ejus rupis cavernosa superficie, radiorum solarium repperçu excoctum.

In rupibus autem hujus insulæ multæ aves marinæ nidulantur, de quibus postea agetur.

Versus etiam *Forthe* ostium quædam insulæ positæ sunt, illa autem quæ *Æstuarii* lateri australi propior est *Bassa*, vulgo *the Bass* vocatur.

Insulæ

Insulæ Bass Descriptio.

Insula *Bass*, octo milliaribus ab insula *Maia* dicta, versus austrum distans, videtur potius pars esse *Fisæ*, quam *Lothiana*, quia certum est, eam verus fuisse patrimonium *Macduffi* Comitis *Fisæ*: post cujus forisfacturam, patrimonium ejus integrum diviserunt inter se Rex & Episcopus S. *Andrea*, adeo ut superioritas istius insulæ etiam tunc divisa fuerit; dimidia enim pars insulæ a Rege, et altera pars ab Episcopo fenebatur.

Expulsis Episcopis ad Regem jam redit tota.

Lauderus de *Bass*, qui quamvis multa latifundia alia haberet, tam in *Lothiana* quam *Fisæ*, titulum tamen istius rupis assumpserit, Dominusque de *Bass*, per multa secula indigetabatur. Post varios Dominos, jure emptionis, ad Coronam ejus jus dominii translatum fuit. Vix duo milliaria, ab ora *Lothiana* orientalis adversa distat.

Insula ipsa undique est prærupta, & ab omni parte inaccessibilis, nisi a parte Africo opposita, ubi tamen difficulter unus solus adjutus rudente potest scandere, ut domum adeat.

Domus olim, situ satis firma erat, & tormentis quibusdam ferreis nihilominus munita; quæ diruta nuper fuit, & ablata fuere tormenta bellica, ne rursus in manus hostium deveniret, a quibus aliquamdiu tenebatur.

Cum domum præterieris, semper magis & magis ad summitatem usque in Conum coarctatur.

In ipsa ferè summitate sacellum erat exiguum, & Fons limpidissimus. Latus ejus herbidum vix nutrit viginti oves.

Insulæ hujus (elegantissima descriptio extat apud clarissimum *Harvæum*, exercitatione decima de generatione animalium, quam se inspexisse testatus est) et quæ vidit bona fide tradidisse.

“Insula (inquit) *Bassa* (Scoti *Bass* nominant ex hac una, lector nosce omnes) non procul a littore in alto mari sita, abrupto & confragoso clivo editissima (verius saxum ingens sive scopulum dixeris) haud amplius mille passuum circuitu amplitudo ejus clauditur.

“Hujus insulæ superficies (mensibus *Mai*o & *Junio*) nidis, ovis, pullisque propemodum tota instrata est, adeo ut vix usquam, præ eorum copia, pedem libere ponere liceat, tantaque supervolantium turba, ut nubium instar, solem cœlumque auferant, tantusque vociferantium clangor & strepitus, ut prope alloquentes vix audias. Si subjectum mare, inde tanquam ex edita turre, & altissimo præcipitio despexeris, idem quoquoeversum infinitis diversorum generum avibus natantibus, prædæque inhiantibus opertum videas. Si circumnavigando imminentem clivum suspicere libuerit, videas in singulis prærupti loci crepedinibus & recessibus avium cujuslibet generis & magnitudinis ordines innumerabiles advolantes, avolantesque.

“Tota hæc insula adventantibus, candido nitore micat, clivique tanquam ex albißima creta fulgent; saxi tamen nativus color obscurus & niger est; insulam albam & splendentem reddit crusta ei adbærens albißima, friabilis, ejusdemque cum ovi cortice consistentiæ, coloris & naturæ; adeo omnia ejus latera, integumento

"duro testaque alba friabili superinducta trussillata sunt. Pars ima,
 "quam reciproca maris unda quotidie abluit, nativo suo colore con-
 "spicua, luculenter docet, albedinem illam in summo fucatam esse,
 " & a liquidis avium excrementis (quæ cum alvi sæcibus elidunt)
 "proficisci; quibus tanquam ovi testa alba dura et friabili saxum
 "obtegunt et incrustant, alba hæc crusta adeo solida, firma et pro-
 "funda adhæret, ut genuinam illius soli naturam crederes. Eodem-
 "que modo *Aristoteles* quoque et *Plinius* ovi testam fieri voluerunt.
 "Excrementum hoc liquidum, album et lucidum, ex avium Renibus
 "cum urina per ureteres in communem cavitatem delabitur, fæces al-
 "vi ibidem cooperit, atque unâ prodit foras, estque crassior earum
 "urinæ pars, quam in nostra sedimentum sive hypostasin nomina-
 "mus.

In hac insula, præ cæteris avibus eminet illa quæ vulgo *Anser*
Bassanus dicitur, cujus descriptio & icon in *Prodromo* Historiæ natu-
 ralis *Scotia* habentur. Vivit illa maximam partem ex harengis, sapo-
 remque illorum, dum comeditur retinet. Hujus autem reliquarumque
 avium nullæ fere hujus loci, inquilini sunt, sed pariendi causa advenæ
 per aliquot septimanas duntaxat, ibidem tanquam in diversorio moran-
 tur, donec scilicet pulli una avolare possint.

De Insula Maia.

M Maia insula patrimonium est domini de *Barns*. Dicata olim fuit S.
Adriano, ibique olim Sacellum fuit & Monachorum conven-
 tus.

Continet milliare a Borea ad Austrum protenta, & quartam partem
 minus in latitudine habet. A Continente *Fife* per septem milliaria di-
 stat. Fontem habet scaturientem, & lacum exiguum. Nullæ illic cre-
 scunt segetes; pascuntur tamen ibi æstate centum oves & viginti boves
 plus minus.

Pars occidentalis ob rupes præruptas inaccessibilis est, orientalis e-
 jus pars plana est. Quatuor sunt loca ubi commode cymbæ appellere
 possunt, videlicet, *Tarpitbol*, *Alterstans*, *Pilgrims Haven* & *Kirkhaven*.
 Dominus domo utitur satis commoda. Optima navium statio est, pro-
 pe orientale littus flante violenter Zephyro.

Piscatio circa hanc insulam frequentissima. Piscantur enim ab o-
 mni littore *Fifano*, per totum annum, & singulis diebus. Circa hanc
 insulam *Phoca* adsunt multæ, præsertim a parte orientali, ubi sæpius
 bombardis interficiuntur: multæ ibi sunt aves marinæ, de quibus po-
 stea dicetur.

Fuit olim sedes & pars *Prioratus* de *Pittenweem*, eique censum an-
 nuum pendit. Rex *Carolus* primus, ejus infeofamentum dedit *Jano*
Cuninghamio, concedendo ei insulam, cum libertate inibi ædificandi
 Pharum, ad ostendendum lumen noctu navibus prætereuntibus. Ubi
 ædificavit ibi turrim 40. pedes altam, undique ad summitatem for-
 nicatam, & lapidibus stratam; ubi per totum annum lucet focus car-
 bonum. De Pharo hoc ita cecinit *Carolus Geddaus*,

Flamina ne noceant neu flumina, lumina Maia

Præbuit & Mediis Insula LXII aqVls.

in

In insulis et rupibus hujus Æstuarii *Forthæ*, omnis generis aves marinæ nidulantur, ex his insigniores sunt quæ sequuntur.

Anser Bassenus, vulgo *Soland Goose*.

Turtur Marinus, *Palmpes* etiam, *Joa. Raie* sub nomine *Turturis Groenlandici* descriptus.

Lomvia, an *Alka Hoieri* ? the *Scout*.

Corvus Marinus, nostris the *Skart*.

Anas Arctica Clusi, *Counter-neb* seu *Coulter-neb* dicta.

Larorum variae species.

Hematopus Bellonii, seu *Pica marina*.

Mergus.

Colymbus maximus stellatus nostras, the *greatest Diver*.

Cataractes.

Hæ aves diversis nominibus a nostratibus appellantur, lingua nostra *Dunturs*, *Gulls*, *Kitiwakes*.

Aquilia autem *Forthana* per proprias classes digesta sunt in descriptione et historia *Fisa*, ubi etiam mineralia in littore occurrentia, et plantæ littorales describuntur.

Articulus 2us de Tao.

Taus fluvius e lacu cognomine, 10 millia passuum plus minus longus, et unum mille lato, in *Braid-albin* erumpit, et se ad *Grampium* montem inflectens *Atboliæ* regionem attingit, dein *Calidunum* oppidum, nostris *Dunkel* dictum, ad sinistram ejus ripam situm; et infra id ad decem millia passuum *Pertbum* oppidum in ejus ripa dextra positum (ubi portus est pro navigiis) præterlabitur; multis annis auctus, præsertim amne *Leon* dicto et *Tunnella* amne & *Gauria* & *Tiltæ* rivis, tandemque *Ierno* fluvio ad *Abernethium* oppidum recepto, variisque rivulis aliis adauctum, ejus Æstuarium, & *Taodunum* oppidum præterlapsum, ad arcem de *Brochtie*, in mare Germanicum effunditur. A *Tao* Lacu ex quo effluit, habet in longitudine ad arcem de *Brochtie*, ubi ejus ostium est, millia passuum plus minus. 46. latitudo ejus prope ostium duo passuum millia habet. *Insula* quædam in ejus æstuario sunt, nostris *Inches* dictæ. *Forthæ* autem & *Tai* ostia, non nisi exiguo intervallo terræ determinantur.

Joannes Adair Æstuarii *Tai* lehnographiam a *Pertbo* ad *Taodunum* dedit, in tabulâ cui Titulus, *The Map of Srathern, Stormount and Cars of Gaurie, with the Rivers Tay and Iern*.

CAPUT

Explicatio Figurarum, quæ in Tabula conspiciuntur.

Cum monumenta quæ passim occurrunt, Stationes, Colonias, Castra & Præsidia Romana, & loca etiam ubi conflictus & prælia inita fuerint, indicent, operæ pretium erit ea explicare, quod rerum a Romanis in hac Britannia parte Boreali gestarum historiam multum illustrent.

Tabula prima viginti duo ex iis exhibet, inter quæ agmen ducit quod figura prima notatur, quod id esse videtur, quod apud scriptores cum sacros, tum prophanos *Lunula* dicebatur, habet illa figuram Lunæ fere plenæ; vix enim est intervallum pollicis inter acuminata ejus extrema: consentiunt omnes auctores hoc inter ornamenta fuisse, sed dubitatur de usu ejus. Plerique volunt esse fibulæ genus, sed cum acum non habeat, nec quidquam quod pro connexion faciat, nonnulli censent ornamentum fuisse, quod in honorem Lunæ ab iis cultæ gestabatur. Hujus materia pagina 11 descripta est. Sed ut illic videre est juxta *Isidorum*, Lunulæ quædam sunt ornamenta mulierum, in similitudine lunæ, Bullulæ aureæ dependentes, cujusmodi forte hoc fuit, licet materiæ vilioris, ex argento & ferro constantes: hoc quod ego habeo (cujus hæc figura est) ex sepulchro apud *Orca-das* erutum fuit.

Figuræ 2. 14 & 20. Annulos exhibent ex tumulo *Orrocino* erutos: Quinque habeo quorum tres integri diversæ sunt dimensionis, quæ describuntur pag. 12. Duo sunt perforati in ambitu, & hi ejusdem dimensionis sunt; omnes viridi quadam incrustatione polita, instar operis encaustici ita tecti sunt, ut non possit cerni ex qua materia sunt. Perforati forte infibulationi cuidam inserviebant, integri disparis magnitudinis & crassitiei sunt: minimus annulo usitato plane similis est.

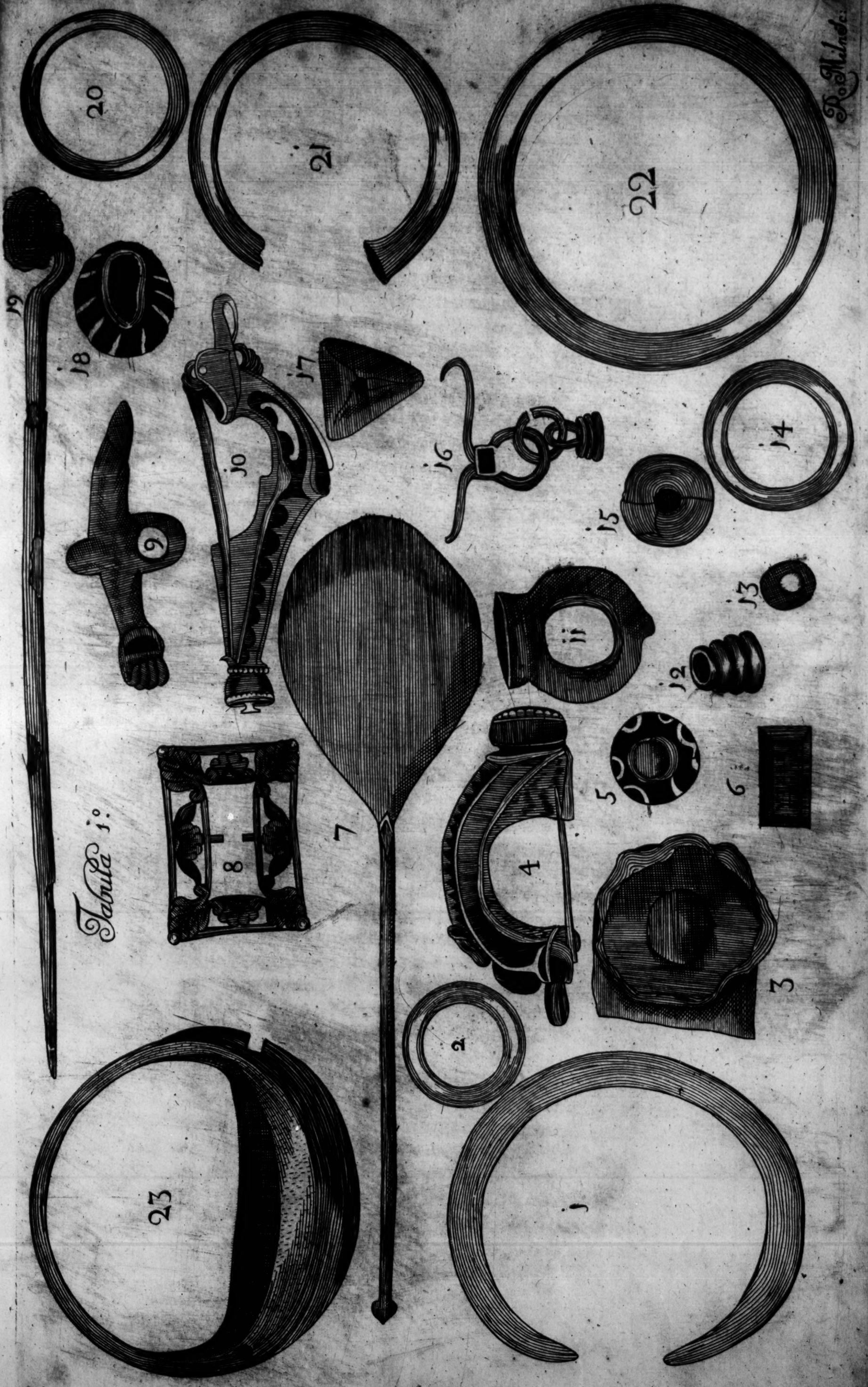
Figura 11 Annulum Gothicum ex *Achate* albescente exhibet, qui prope *Sterlinum* urbem a terra erutus fuit: observare est cum infatigabile ejus, tum in lateribus prominentiam: pars inferior ovalis figuræ complanata est.

Figura 6. *Sardam* lapidem exhibet annulo insertum cum inscriptione *utere felix*. Annulus ex tactu in varia fragmenta ruptus fuit. Erutus autem erat e tumulo in parochia de *Kilbryde* in provincia *Lanarcensi*, prope rivolum dictum *Kittock*.

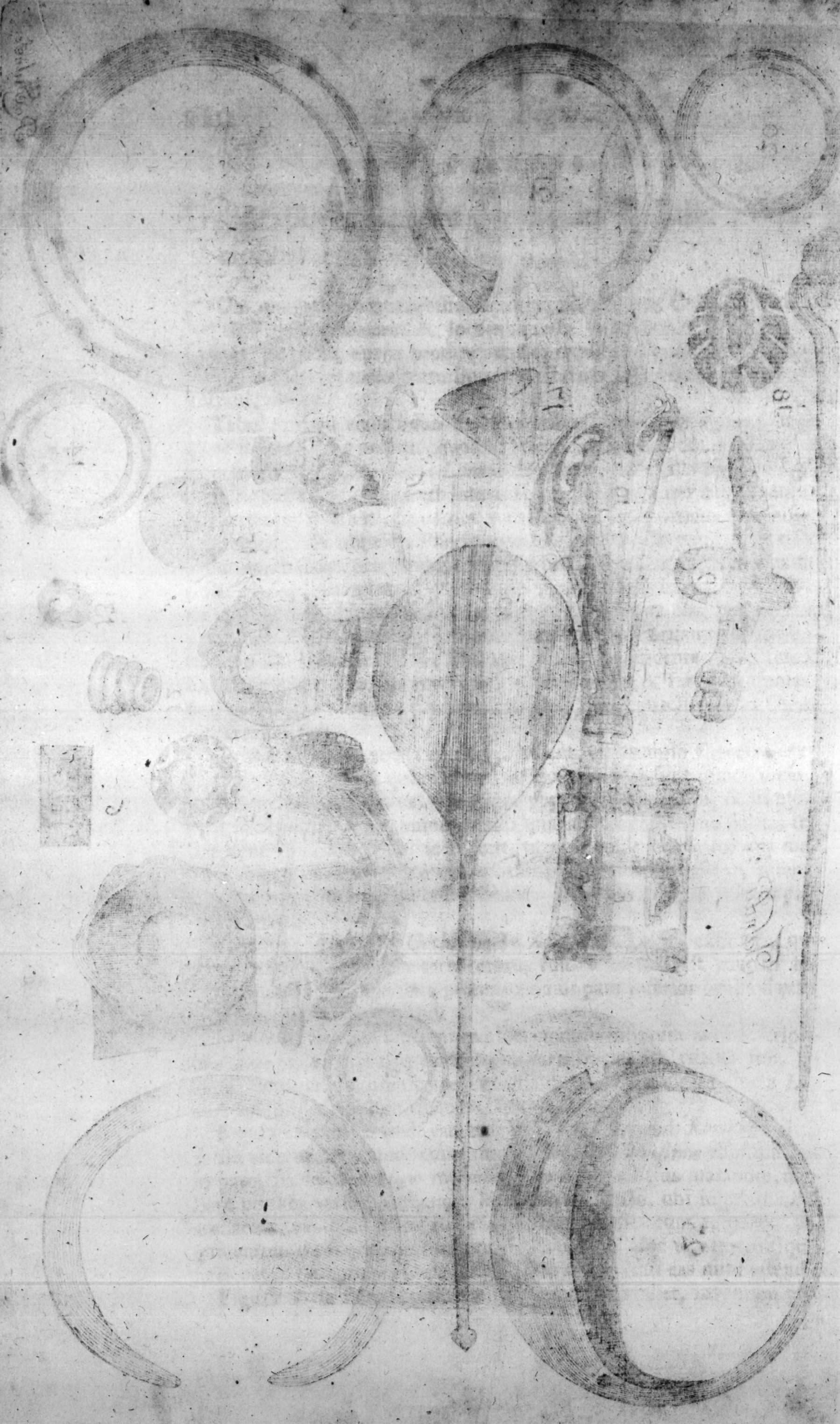
Figura 7. exhibet cochlear exiguum æneum, quod *Romani* militis fuisse videtur, nam una cum nummo argenteo *Fauslinae* effossum fuit in parochia de *Stevensone* in *Cuninghamsia* prope litus marinum, miliare circiter versus Austrum a loco *Saltcoats* dicto, ubi inter tumulos arenaceos, vento disiectos, rudera quædam Edificiorum apparent, argumentum ibi fuisse olim stationem Romanam. Hoc ut alias antiquitates debeo humanitati Dom: Rob: Woodrow, qui eas mihi ostendit.

Figura tertia Pateræ terracæ fragmentum exhibet, inventum prope

M. Lind.

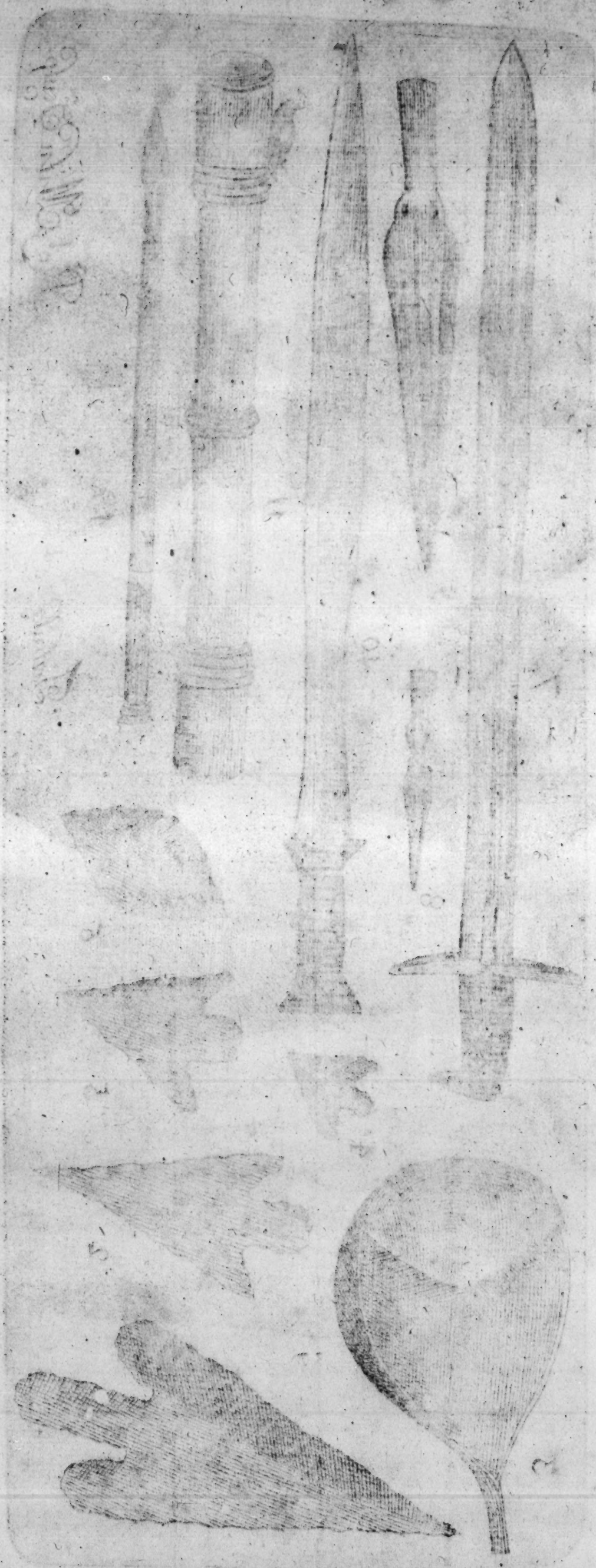
Tabula i.

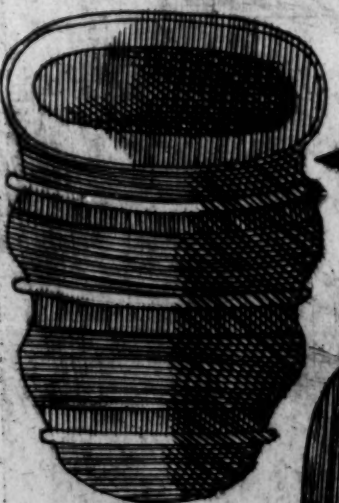
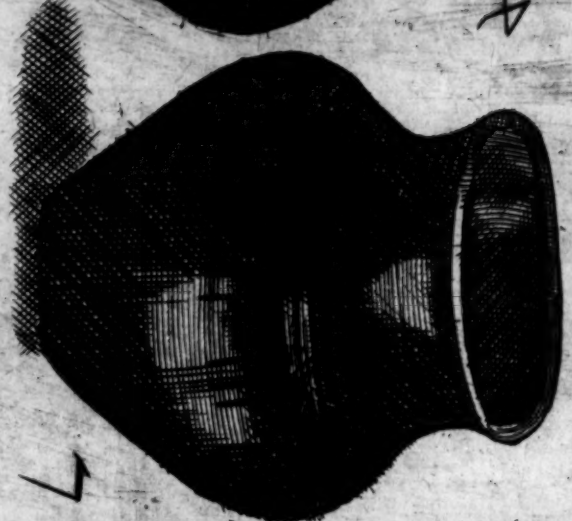
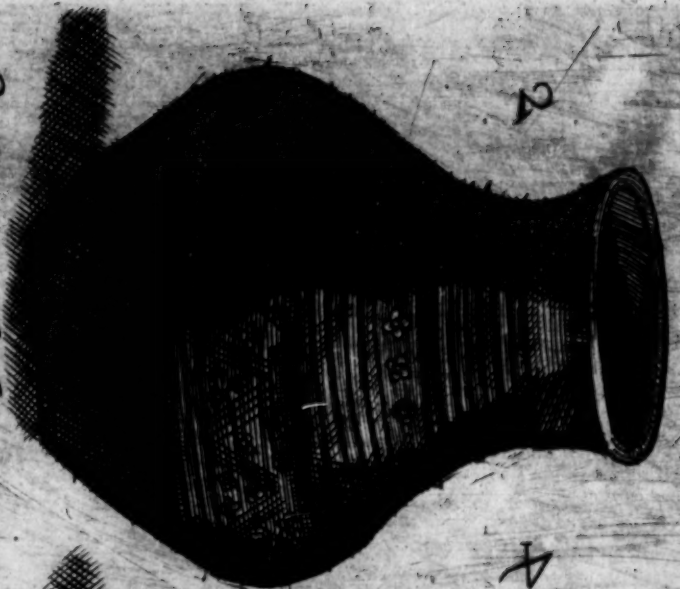

Not Mithn Saur

Tabula 2 do.

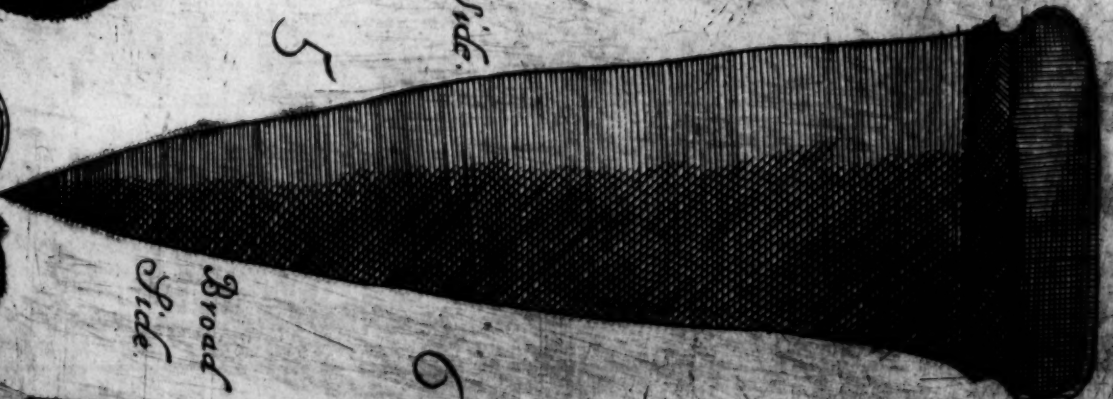
Et sum quod digitis quinque levatur onus prope.

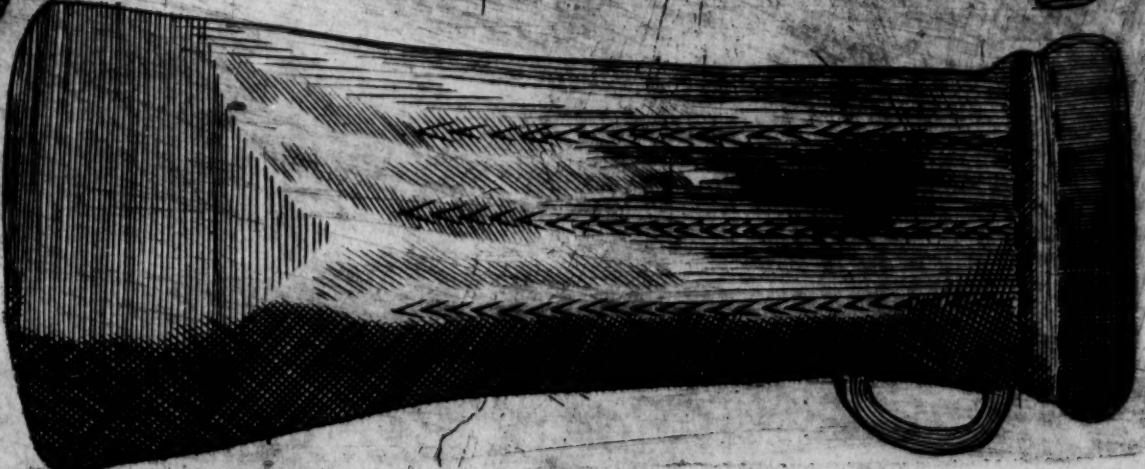
Jo. M. Sculp.

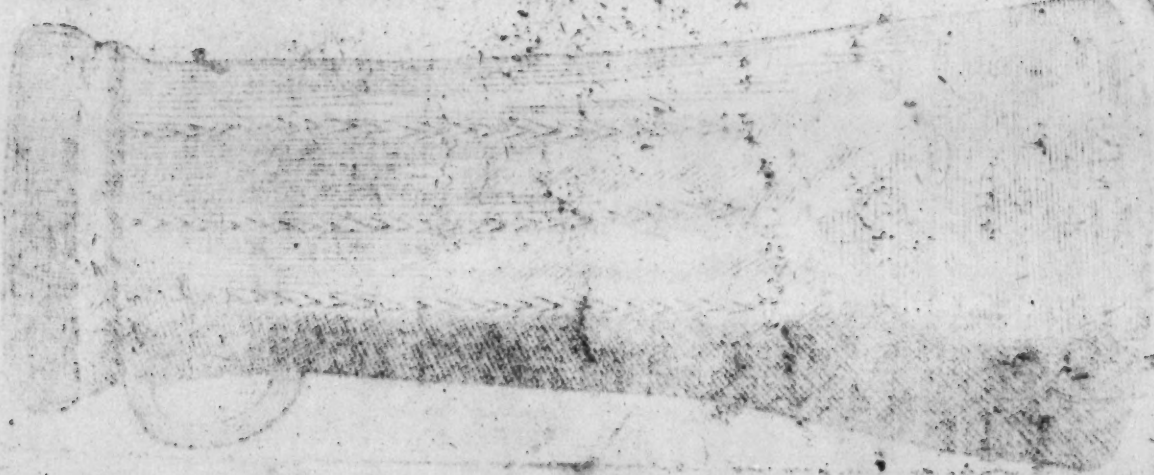
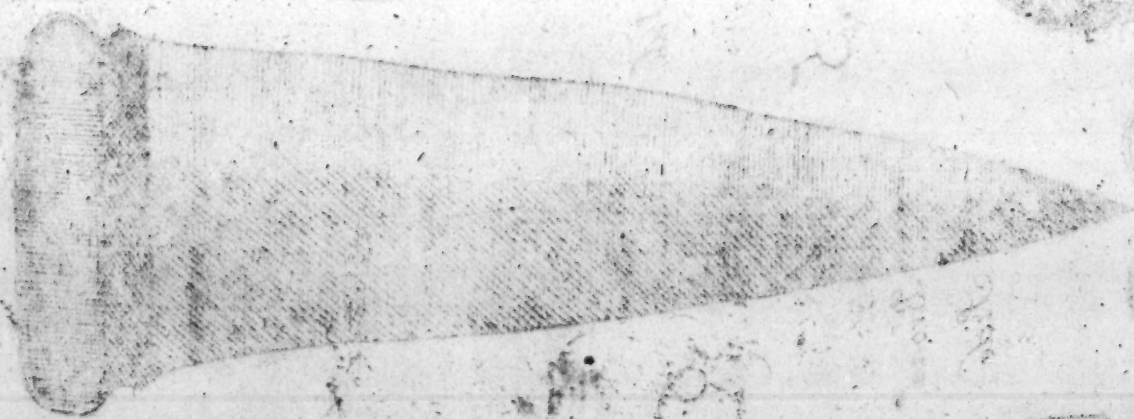
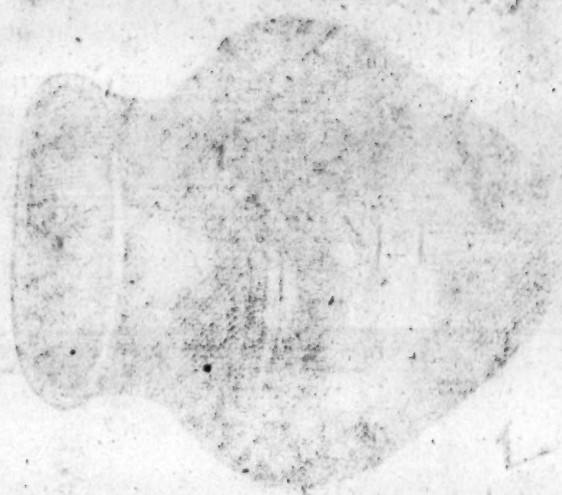
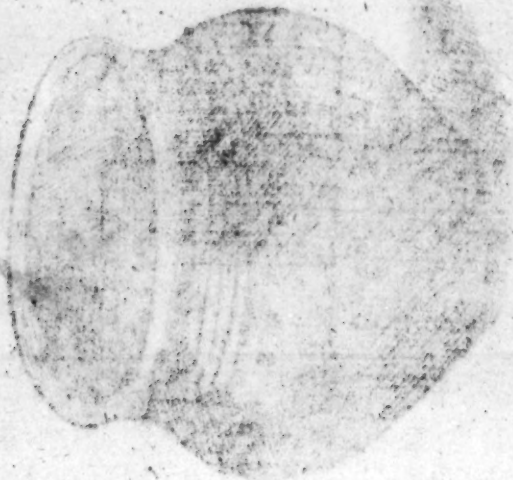
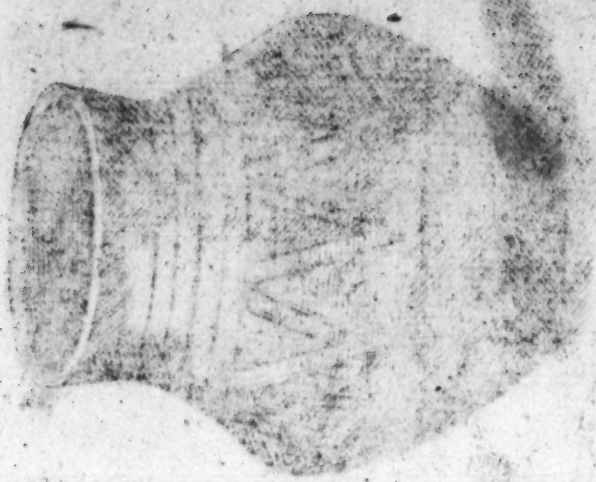

Narrow side.

Broad side.

Explicatio Figurarum

III

Pe *Edem Termini, Buchanan* dictam; quod argumentum est id ædificium rotundum, templum fuisse in *Romani* regionem, in qua situm est, tenerent.

Figura quarta est Fibula æneæ inventa in sepulchro *Auli Attici* præfecti Cohortis sub *Agricola*, in pugna ad *Grampium* montem occisa, ut apud *Tacitum* videtur: variegato, tessellato & multivo constat opere, ex tessellis albis & rubris triangularibus. Quæ pagina decima describitur.

Figura decima exhibet figuram alterius fibulæ æneæ, notis argenteis punctatæ, prope *Stirlingum* urbem inventæ.

Figura nona est Amuleti ferrei collo infantium appensi contra fascinationem.

Figuræ 5. 13. 17. 18. exhibent ova anguina ex vitro confecta.

Figura 15. ovum anguinum exhibet ex Succino, ea erant *Druidum* amuleta, de quibus agitur fusc titulo quinto Sect. 2da.

Figura 12. est lapidis, cochleati nostratibus dicti, quæ ex vitro etiam est.

Figura 8. fibulam exhibet ex ferro in sepulchro *Romano* apud *Orrock* repertam.

Figura 16 est fibula ex sepulchro *Romano* in *Grampio* monte eruta, quæ paginâ 11. describitur.

Figura 19. est stili scriptorii *Romani* pag. 7. descripti.

Figura 21 est armillæ æneæ, pag. 11. Tit. 3. descriptæ.

Figura 23. exhibet *Lychnum Romanum* æneum.

Figura 22. est Armillæ ex Gummatibus confectæ, pag. 12 descriptæ.

Explicatio Figurarum Tabulæ 2de.

Figuræ 1. 2. 4. 5. 6. exhibent lapides qui ad *Ceraunios* accedere videntur, de quibus pag. 25. agitur Titulo 5.

Figura 3. ostendit concavam cochlearis *Romani* partem.

Figura 7. exhibet prægrandem gladium *Caledonicum*, cujus meminit *Tacitus* in historiâ pugnae ad montem *Grampium*, Cap. 36. his verbis, "Simul constantia, simul arte *Britanni*, ingentibus gladiis, "et brevibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere. Et infra, " *Agricola* tres *Batavorum* cohortes, ac *Tungrorum* duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent, quod et ipsis vetustate militiæ exercitatum et hostibus inhabile parva scuta et enormes gladios gerentibus. Hic gladius ex ferro est, ut et grandior quidam (quem vidi) qui in turre vetere *Clackmanana* asservatur.

Figura 10. Gladii minoris est ex ære.

Figura 8. est Pili *Romani* ex ære.

Figura 6. est Lanceæ *Romana*, seu fræmæ ex ære.

Figura 11. est theca stili *Romani* e sepulchro *Romano* in agro *Baronis de Penycook* effossæ.

Figura 12. Stili est in thecâ hac contenti.

Explicatio Figurarum Tabulae 3^{ae}.

Figura 1. 2. 3. 4. 7. sunt Ornamentorum Romanorum repertarum in
Britannia boreali.
Figura 6. & 5. utrumque latus exhibent Vasculi Romani auri
quadranguli in praefectura Abredoniensi reperti.

F I N I S.

ERRATA sic corrigenda.

Pag :	Lin :	pro	lege
19.	19.	Coloniam	Colonia.
21.	1.	Seccio 7 ^{ma}	Seccio 6 ^{ta} .
60.	24.	Quod	Qui.
62.	3	Pariebnopous	Partbenopous.
81.	23.	Temporis	Tempus.
89.	27.	Seccio undecima	Seccio decima tertia.

Dignetur Lector literarum mutationes, transpositiones, defectus, aut
redundantias, ex sensu corrigere.

Explicatio